

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**EŞCİNSEL İNSAN HAKLARI: SOSYAL BASKINLIK
YÖNELİMİ, SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA, YÜKLEME
KARMAŞIKLIĞI AÇISINDAN BİR İNCELEME**

Ecem ERDEM

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA - 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**EŞCİNSEL İNSAN HAKLARI: SOSYAL BASKINLIK
YÖNELİMİ, SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA, YÜKLEME
KARMAŞIKLIĞI AÇISINDAN BİR İNCELEME**

Ecem ERDEM

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Derya HASTA

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA – 2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2016)

Ecem ERDEM

TEŞEKKÜR

Güler yüzü ve cesaret verici yaklaşımıyla desteğini ve yardımını benden hiçbir zaman esirgemeyen, yol boyunca bana büyük bir özen ve titizlikle rehberlik etmiş olan danışmanım Doç. Dr. Derya Hasta 'ya, verdiği tüm emekler ve bana kattığı her şey için çok teşekkür ederim.

Ayrıca, jüri üyelerim Prof. Dr. Ali Dönmez ve Yrd. Doç. Dr. Özgür Güldü 'ye değerli katkıları ve yarattıkları pozitif atmosfer için teşekkür ederim.

Sonsuz sabrı ve mesafeleri sıfıra indirme süper gücüyle tüm bu süreçte her zaman ve her koşulda yanımda olan, kendime olan inancımı yitirmeme hiçbir zaman izin vermeyen erkek arkadaşım Jan Sramek; Dekuji moc za vsechno.

Bir insana duyabileceğim azami güvenin karşılığı Merve Çolak'a, Ankara Üniversitesi'nin bana belki de en güzel getirisi olan Damla Tufan'a ve yüksek lisansa başlamamızdan bu yana hayalleri gerçekleştirmenin mutluluğunu paylaştığımız Gökçe Karayeğen'e tüm yardımları ve en önemlisi dostlukları için çok teşekkür ederim.

Ve son olarak,

Bugün olduğum ve yarın olacağım her ne varsa, hepsinde asıl emeği olan annem Makbule Gürçocuk'a, attığım her adım, verdiğim her kararda koşulsuz yanımda olduğu, bana her zaman güvendiği ve inandığı için sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I	1
1. GİRİŞ	1
1.1. İnsan Hakları	3
1.2. Cinsel Azınlıklar ve İnsan Hakları	8
1.3. Cinsel Azınlıkların İnsan Haklarına Yönelik Tutumlar ve İlişkili Bazı Etmenler	12
1.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi	16
1.5. Sistemi Meşrulaştırma	25
1.6. Yükleme Karmaşıklığı	34
1.7. Eşcinsel İnsan Haklarına ve Genel Olarak İnsan Haklarına Destek Düzeyleri Arasındaki Fark	39
1.9. Araştırma Hipotezleri	44
BÖLÜM II	46
2. YÖNTEM	46
2.1. Katılımcılar	46
2.2. Veri Toplama Araçları	47
2.2.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	47
2.2.2. Demografik Bilgi Formu	48
2.2.3. Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği (LGİHDÖ)	48
2.2.4. Lezbiyen ve Geyleye Yönelik Tutum Ölçeği (LGYTÖ) – Gözden Geçirilmiş Kısa Sürüm 1	49
2.2.5. İnsan Haklarına Destek Ölçeği (İHDÖ)	50
2.2.6. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ)	50
2.2.7. Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (SMÖ)	51
2.2.8. Atıf (Yükleme)Karmaşıklığı Ölçeği (YKÖ)	52
2.3. İşlem	52
BÖLÜM III	55
3. BULGULAR	55
3.1. LGİHDÖ'nün Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular	56
3.2. Betimleyici İstatistikler	63
3.3. LGİHDÖ ve İHDÖ Puanlarının Karşılaştırılması	64
3.4. Korelasyon Analizine Ait Bulgular	65
3.5. Regresyon Analizlerine Ait Bulgular	67

3.5.1. LGİHDÖ Toplam Puanını Yordayan Değişkenler	67
3.5.2. Ayrımcılık Karşıtlığını Yordayan Değişkenler	69
3.5.3. Sivil Hak ve Özgürlükleri Yordayan Değişkenler	71
3.6. Cinsiyet ve Eşcinsel Bir Arkadaşa Sahip Olma Değişkenlerine İlişkin Gruplar Arası Karşılaştırma Sonuçları	73
3.7. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Eşcinsel İnsan Haklarına Destek Düzeyi Arasındaki İlişkide Sistemi Meşrulaştırma ve Yükleme Karmaşıklığı Değişkenlerinin Aracı Rollerine İlişkin Model.....	76
BÖLÜM IV	80
4. TARTIŞMA	80
4.1. LGİHDÖ'nün Geçerlik ve Güvenirlik Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	80
4.2. Eşcinsel İnsan Haklarına Destek Düzeyi ile Genel Olarak İnsan Haklarına Destek Düzeyi Arasındaki Farkın Tartışılması.....	83
4.3. Korelasyon Analizine İlişkin Bulguların Tartışılması	84
4.4. Regresyon Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	89
4.5. Cinsiyet ve Eşcinsel Bir Arkadaşa Sahip Olma Değişkenlerine İlişkin Gruplar Arası Karşılaştırma Sonuçlarının Tartışılması	92
4.6. Sistemi Meşrulaştırma ve Yükleme Karmaşıklığının Aracı Rollerine İlişkin Modelin Tartışılması.....	97
4.7. Araştırmanın Sonuçları.....	101
4.8. Sınırlılıklar ve Öneriler	102
ÖZET.....	105
ABSTRACT	107
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	137

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 3.1. LGİHDÖ'nün Faktör Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 3.2. LGİHDÖ'nün İki Faktörü İçin Uyum İyiliği İndeksleri.....	61
Tablo 3.3. LGİHDÖ'nün Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 3.4. Araştırmada yer alan değişkenlere ait betimleyici analiz sonuçları.....	63
Tablo 3.5. Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri.....	65
Tablo 3.6. LGİHDÖ Toplam Puanını Yordayan Değişkenler.....	68
Tablo 3.7. Ayrımcılık Karşıtlığını Yordayan Değişkenler.....	70
Tablo 3.8. Sivil Hak ve Özgürlükleri Yordayan Değişkenler.....	72
Tablo 3. 9. Cinsiyet ve Eşcinsel Bir Arkadaşa Sahip Olma Grupları İçin Bağımlı Değişkenlere Ait Ortalamalar.....	75

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Eşcinsel insan haklarına destek tutumları üzerinde sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığının aracı rollerine ilişkin model.....45

Şekil 3.1. Eşcinsel insan haklarına destek tutumları üzerinde sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığının aracı rollerine ilişkin modelin analiz sonuçları.....77

EKLER

EK 1. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	137
EK2. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU.....	138
EK 3. LEZBİYEN VE GEY İNSAN HAKLARINA DESTEK ÖLÇEĞİ.....	141
EK 4. LEZBİYEN VE GEYLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ.....	143
EK 5. İNSAN HAKLARI DESTEK ÖLÇEĞİ	144
EK 6. SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ.....	145
EK 7. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA ÖLÇEĞİ.....	146
EK 8. ATIF KARMAŞIKLIĞI ÖLÇEĞİ.....	147

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Günümüzde halen, cinsiyet, din, dil, ırk ve etnik köken gibi onları diğerlerinden farklı kılan özellikleri nedeniyle insanların temel hak ve özgürlüklere erişimleri engellenmekte, çok sayıda birey ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmaların (Ahmed ve Hammarstedt, 2009; Ahmed, Andersson ve Hammarstedt, 2013; Drydak, 2009; Güner, Kalkan, Öz, Özsoy ve Söyle, 2011; Hebl, Foster, Mannix ve Dovidio, 2002; Kaos GL Derneği, 2015; Lombardi, Wilchins, Priesing ve Malouf, 2002; Tilcsik, 2011) da ortaya koyduğu gibi, cinsel azınlıklar ayrımcılığa ya da hak ihlaline sıklıkla maruz kalan gruplar arasındadır. Konuya en bilenen cinsel azınlık grubunu oluşturan eşcinsellerin Türkiye'deki durumu açısından bakıldığında, eşcinsellik 1858 yılında suç olmaktan çıkarılmış olsa da (Waalwijk, 2001, s. 638), cinsel yönelim ve cinsel kimlik ifadeleri henüz anayasada yer almamaktadır. Cinsel azınlıkların haklarına ilişkin ilk soru önergesi ise 2008 yılında meclis gündemine taşınmıştır. Ancak, üzerine ara ara konuşulsa da önergeyle ilgili olarak yasal bir sonuca ulaşamamıştır (Yılmaz ve Demirbaş, 2015). Diğer bir ifadeyle, Türkiye'deki cinsel azınlıklar ayrımcılığa karşı yasal olarak koruma altında değildir (Social Policies Gender Identity and Sexual Orientation Studies Association [SPoD], Kaos GL Association ve International Gay and Lesbian Human Right Commission [IGLHRC], 2012). Bu durumun söz konusu bireylerin hak ihlali mağduru olmasının yolunu açacağı ve onları yasal olarak hak arama konusunda çaresiz bırakacağı söylenebilir.

Cinsel azınlık gruplarının olası insan hakları ihlallerine karşı yasal olarak koruma altına alınmamış olmaları önemli bir eksikliktir. Yasal boşluk veya uygulamaların cinsel azınlık gruplarına üye olan bireylerin hak ihlaline uğramalarının önünü açabiliyor olması toplumun bu konudaki tutumlarıyla yakından ilişkilidir. Eşcinsel evliliklerine yasal olarak izin veren ülkelerde yaşayan bireylerin diğer ülkelerde yaşayanlara kıyasla eşcinsellere yönelik daha onaylayıcı tutumlara sahip olmaları (Akker, Ploeg ve Scheepers, 2013) kanunlar ve toplumda yaygın olan tutumlar arasındaki tutarlılığa bir örnektir. Kanunların büyük ölçüde gereksinimler tarafından belirlendiği düşünüldüğünde, cinsel azınlıkların haklarını korumaya yönelik yasal eksiklikten yola çıkılarak, Türkiye’de toplum genelinde eşcinsellerin yaşadığı hak ihlallerine yönelik bir farkındalığın oluşmadığı sonucuna varılabilir. Bu noktada, özellikle heteroseksüel bireylerin eşcinsellere ve onların haklarına yönelik tutumlarının belirlenip, o tutumlar üzerinden yapılabileceklerin gözden geçirilmesi önemlidir. Bu çalışmanın amacı, heteroseksüel bireylerin eşcinsel bireylerin insan haklarına yönelik tutumları ile bu tutumlar üzerinde etkili olabileceği düşünülen sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu yolla, eşcinsel bireylerin haklarına ilişkin tutumlar konusundaki yazına yeni bilgilerin kazandırılması ve elde edilen bilgiler ışığında eşcinsel insan haklarına yönelik toplumsal hassasiyetin artırılabilmesi için çözüm önerileri getirebilmek hedeflenmektedir.

Eşcinsel insan haklarına yönelik tutumların bahsedilen değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesinin yanı sıra Abrams, Houston, Van de Vyver ve Vasiljevic (2015)’in, insan haklarına yönelik tutumların konu edilen gruba göre farklılaştığını ileri sürdükleri çalışmalarından yola çıkılarak, çalışmada ayrıca katılımcıların genel

olarak insan haklarına yönelik tutumlarının, eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlarından farklı olup olmadığı incelenecektir.

Araştırmada her ne kadar temel olarak eşcinsel bireylerin insan hakları ele alınıyor olsa da konuyu genel anlamda insan haklarından ayrı düşünmemek gerekir. Bütün insanların eşit olduğunu ve insan onuruna yakışacak şekilde yaşamaya hakkı olduğunu belirtirken, bir bireyin eşcinselliğini geçerli bir işe alınmama nedeni olarak gören birinin gerçekte insan haklarını desteklediği ne kadar söylenebilir? Kısaca, hangi grup söz konusu edilirse edilsin insan hakları temelde aynı ilkeyle işlemektedir. Dolayısıyla, araştırmada eşcinsel bireylerin insan hakları konu edilmiş olsa da bu konuya yönelik tutumlar genel olarak insan haklarına yönelik tutumlardan tamamen ayrı tutulamaz. Hem bu nedenle, hem de araştırmada eşcinsellerin insan haklarına yönelik tutumlar ile genel insan haklarına yönelik tutumlar arasında bir karşılaştırılma da yapılacağı için, aşağıda öncelikle insan hakları kavramından ve bu konuda daha önce gerçekleştirilmiş olan sosyal psikoloji araştırmalarından bahsedilmektedir.

1.1. İnsan Hakları

İnsan hakları kavramı, bireyin doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere işaret etmektedir. Kişi bu haklara yalnızca “insan” olması nedeniyle sahiptir ve hiçbir fark gözetilmeksizin herkesin temel hak ve özgürlüklerine erişimi eşit olmalıdır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu (2016), insan haklarını birbirine bağlı, ayrıştırılamaz ve devredilemez haklar olarak tanımlamakta ve insan haklarının korunmasında büyük rolü devletlere vermektedir. Komisyon, bu

konuda bireylere düşen rolün ise başkalarının haklarına saygılı davranmak olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle, hakların korunması hem bireysel hem de kurumsal düzeyde herkesin sorumluluk almasını gerektirmektedir. Devletlerin bu konuda üstlendiği rol kritik bir öneme sahip olsa da, insan haklarına ilişkin bir kültürün yer ettiği toplumsal bir ortam olmadığı sürece hak ihlallerinin önlenmesi pek olası değildir. Diğer bir ifadeyle, ideal bir düzende insan hakları, hem kanun ve politikalarla kurumsal düzeyde korunmalı hem de bireyler tarafından özümsemelidir. Türkiye’de insan haklarına yönelik algıların araştırıldığı temsil edici örneklemelere sahip bazı araştırmalarda (Konda, 2008; 2012), halkın genel bir insan hakları anlayışı ve duyarlılığı bulunmakla birlikte, özgül olarak konuya ilişkin bilgi düzeyinin yeterli olmadığı, bu konuda okul ve aile eğitiminin çok düşük düzeyde kaldığı görülmüştür. Konda’nın 2012 tarihli araştırmasının verilerine göre araştırma örnekleminin neredeyse tamamı kişilerin “sırf insan olduğu için” temel haklara sahip olduğu görüşünü kabul ederken, örneklemin toplamda neredeyse yarıya yakını bu haklara ne zaman sahip olunduğu sorusuna “18 yaşından sonra”, “evlilik sonrası” ve “ergenlik sonrası” gibi yanıtlar vermişlerdir. Bu durum Türkiye’de insan haklarının üzerinde durulması gereken bir konu olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bireylerin insan hakları konusunda sahip oldukları bilgi düzeyi onların bu konudaki davranışlarını (Cohrs, Maes, Moschmer ve Kielmann, 2007), insan haklarına verdikleri önem düzeyini ve bu konudaki tutumlarını (Stellmacher ve Sommer, 2008) olumlu yönde etkilemektedir. Türkiye’de yaşayan bireylerin insan hakları konusunda düşük kabul edebileceğimiz bilgi düzeyi ile tutarlı bir sonuç olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’nin, 1959-2014 yılları arasında verdiği hükümlerin çoğu % 17,45’lik bir oranla Türkiye’ye ilişkindir ve söz konusu

davaların %90'a yakınında en az bir hak ihlali olduğuna karar verilmiştir (AİHM, 2015). Bu verilerden yola çıkıldığında, Türkiye'de insan hakları konusunda hem bireylerin destekleyici tutumlarında hem de devletin koruyucu rolü düzeyinde yetersizlik olduğu öne sürülebilir.

Bireylerin insan hakları konusunda sorumluluğu devlette mi yoksa kendilerinde mi gördükleri sorusu, insan haklarına yönelik tutumları inceleyen sınırlı sayıdaki psikoloji araştırmasının öne çıkan konularından biridir. Spini ve Doise (1998), insan haklarının korunması ve uygulanması konusunda bireylerin, bir ucunda sorumluluğu tamamen devlete yükleyen "gelenekseller" in, diğer ucunda ise bu sorumluluğu bireysel olarak hisseden ve eyleme geçiren "eylemcilerin" in olduğu bir boyutta yer aldıklarını ileri sürmüşlerdir. Doise, Spini ve Clemence (1999) ise bireyleri insan haklarına yönelik tutumlarına göre dört temel gruba ayırmıştır: İnsan haklarına en olumlu tutumlara sahip olan *savunucular*, bu konuda en ilgisiz grup olan *şüpheliler*, insan hakları konusunda bireysel çabanın etkisine inanan *bireyciler* ve bu konuda etkili olacak eylemlerin ancak devlet tarafından gerçekleştirilebileceğini düşünen *devletçiler*. Bu iki çalışmada ayrıca, insan haklarına yönelik tutumların bireylerin sahip oldukları değer yönelimlerinden etkilendiği de tespit edilmiştir. Spini ve Doise (1998), insan haklarına yönelik tutumların özellikle evrensellik, iyilikseverlik ve özyönelim değerleriyle ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmalarında bu değerlerin, hem soyut hem de eyleme geçme temelinde bireysel sorumluluğa ve soyut düzeyde devletin sorumluluğuna inanmayla pozitif yönde; insan hakları konusunda eyleme geçme sorumluluğunu devlete yükleme ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Aynı araştırmacılar ayrıca, insan haklarını koruma konusunda uygulama sorumluluğunu devlette gören geleneksellerin, diğer

bir ifadeyle insan hakları konusuna ilgisi düşük olan insanların güç, başarı ve güvenlik gibi değerleri benimseme eğiliminde olduğunu saptamışlardır. Benzer şekilde, Doise ve diğerlerinin (1999) çalışmasında da evrensellik değer yöneliminin insan haklarına yönelik savunucu duruşla pozitif, şüpheli duruşla negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Sonraki araştırma sonuçlarıyla (Cohrs ve diğer., 2007; Göregenli, Karakuş ve Bierhoff, 2012; Hackett, Omoto ve Matthews, 2015) birlikte değerlerin insan hakları tutumlarıyla ilişkili olduğu fikri güçlenmiştir.

İnsan haklarına ilişkin tutumları inceleyen araştırmalarda benimsenen diğer bir yaklaşım ise bu tutumların çok boyutlu bir yapıya sahip olduğuna dikkat çekmektedir. Diaz-Veizades, Widaman, Little ve Gibbs (1995), İnsan Hakları Tutumları Ölçeği'ni geliştirdikleri araştırmalarında dört boyutlu bir yapı belirlemişlerdir: Devletin insan hakları konusundaki koruyucu rolüne vurgu yapan *sosyal güvenlik*, bazı durumlarda (örneğin, terör) devletin bu hakları kısıtlamasını onaylama anlamına gelen *sivil kısıtlama*, her bireyin ayrımcılığa uğramadan temel hak ve özgürlüklerine ulaşabiliyor olmasını ifade eden *eşitlik* ve bireyin özel yaşamının mahremiyetinin korunmasına dair *mahremiyet*. Crowson (2004) da benzer olarak insan haklarına yönelik tutumları kişisel özgürlükler, sivil kısıtlama ve sosyal güvenlik olmak üzere üç boyut üzerinden değerlendirmiştir. Hakların kısıtlanmasına yönelik tutumların da bir boyut olarak ele alındığı bir diğer araştırmada McFarland ve Matthews (2005), insan haklarına yönelik tutumları üç sınıfa ayırmıştır: İnsan haklarına ilişkin olumlu bir genel tutuma sahip olan *onaylayıcılar*, her durumda insan haklarını her şeyin üzerinde tutan *bağlılık gösterenler* ve insan hakları konusunda kısıtlamaları destekleyen *kısıtlayıcılar*.

İnsan haklarına ilişkin destek düzeyini konu edinen önceki araştırmalar gözden geçirildiğinde, insan haklarına yönelik olumsuz tutumlar ve insan haklarına yönelik kısıtlamaları desteklemenin sağ kanat yetkecilik (Cohrs ve diğer., 2007; Crowson ve DeBacker, 2008; Kossowska ve diğer., 2011; Swami ve diğer., 2012), sosyal baskınlık yönelimi (Göregenli ve diğer., 2012; McFarland ve Mathews, 2005; Stellmacher, Sommer ve Brahler, 2005), milliyetçilik (Diaz-Veizades ve diğer., 1995), siyasal muhafazakarlık, düşük seviyedeki ahlaki muhakeme gelişimi (Crowson, 2004) ve bilginin basit bir yapıda olduğuna inanma (Crowson ve DeBacker, 2008) gibi değişkenlerle birlikte arttığı görülmüştür.

Bahsedilen bulguların da işaret ettiği gibi, insan hakları psikolojinin önemli çalışma konuları arasına girmiştir. Bu gelişmeye karşın, konunun cinsel azınlıklar özelinde incelendiği araştırmaların bu tutumlar üzerinde etkili olabilecek sosyal psikolojik değişkenlerden çok genellikle dindarlık ve siyasal görüşe (örneğin, Carrick, 2010; Schwartz, 2010; Morrison, Speakman ve Ryan, 2009; Whitehead, 2009; Wilkinson, 2004); ya da eşcinselliğe ilişkin tutumlar çevresindeki değişkenlere (eşcinsellere yönelik tutumlar, eşcinselliğin nedenine yapılan atıflar, eşcinsel bir tanıdığa sahip olma gibi) odaklandığı (örneğin; Brown ve Hegarty, 2005; Condorelli, 2015; Ellis, Kitzinger ve Wilkinson, 2003; Green, Murphy ve Blumer, 2010; Howting, 2012; Morrison, Kenny ve Harrington, 2005; Raiz, 2006) görülmüştür. Türkçe alan yazında ise bu konu ile ilgili yapılmış bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Oysa başta da belirtildiği gibi, cinsel azınlıkların haklarının korunmasının yolunu açacak uygulamalar için, söz konusu haklara yönelik tutumların ilişkili olduğu değişkenleri belirlemek önemlidir. Bu nedenle, çalışma kapsamında bireylerin insan haklarına destek tutumlarını Türkiye’de sık sık insan

hakları ihlaline uğrayan bir grup olarak rapor edilen cinsel azınlıkların (Güner ve diğer., 2011; Kaos GL, 2015; SpoD ve diğer., 2012; Yılmaz ve Göçmen, 2015) hakları temelinde araştırmak hedeflenmiştir.

Bireylerin eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlarından bahsetmeden önce, bu hakların neleri içerdiği ve cinsel azınlıkların ne gibi hak ihlalleriyle karşı karşıya kalabildikleri ile ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır. Günümüzde cinsel azınlıkların insan hakları bağlamında ne durumda olduğundan bahsetmek ve Türkiye’deki durumu gözden geçirmek, söz konusu haklara yönelik tutumlar üzerindeki belirleyici etmenleri ortaya koymanın önemini vurgulamak açısından yararlı olacaktır.

1.2. Cinsel Azınlıklar ve İnsan Hakları

Eşcinsellik, dünya genelinde 75 ülkede yasal değildir ve bu sayı Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin %39’u gibi oldukça büyük bir oranı ifade etmektedir (Carroll ve Itaborahy, 2015). Eşcinseller, 5 ülkede (İran, Moritanya, Suudi Arabistan, Sudan ve Yemen) ülke genelinde, Nijerya ve Somali’nin bazı eyaletlerinde ve IŞİD kontrolü altındaki Irak ve Suriye bölgelerinde ölüm cezasına çarptırılmaktadır (Carroll ve Itaborahy, 2015). Cinsel yönelim ve cinsel kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalma olasılığı bulunan bireyleri resmi olarak koruma altına alma çalışmaları ise ne yazık ki çok uzak tarihli değildir. Türkiye’nin de imzalamış olduğu 1948 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde, cinsel yönelimin de cinsiyet gibi ayrımcılığa sebep olması söz konusu olamayacak özellikler arasında değerlendirilmesi ancak 1994 yılında gerçekleşmiştir (UN Human Rights Committee, 1994). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu

(OHCHR)'nın cinsel azınlık gruplarının insan haklarına yönelik ayrımcılıkla ilgili ilk resmi raporu ise bildirinin imzalanmasından tam 63 yıl sonra, 2011 yılında yayınlanmıştır (UN News Center, 2011). Raporda ayrımcılık, nefret suçları, eşcinselliğin suç olarak kabul edilmesi gibi sorunlardan bahsedilmektedir (OHCHR, 2011). 1950 yılında imzalanan ve imzalayan ülkeler üzerinde hukuki yaptırımı da bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde –Türkiye imzalayan ülkeler arasındadır – cinsel yönelimin ayrımcılığa karşı koruma altına alınan özellikler arasına eklenmesi ise 1997 yılında gerçekleşmiştir (European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association [ILGA-Europe], 2013).

Cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı engellemeye yönelik eylemler, konu genelden özele gittikçe daha az sayıda ülke tarafından desteklenmektedir. Örneğin, işe alımda cinsel yönelime dayalı ayrımcılık 62 ülkede yasak olmakla birlikte, cinsel yönelime dayalı nefret yalnızca 35 ülkede suç unsuru sayılmakta ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılık yalnızca 8 ülkede anayasal olarak suç kabul edilmektedir (Carroll ve Itaborahy, 2015). Yine aynı verilere göre yasal eşcinsel evlilikleri şu an için yalnızca 18 ülkede mümkündür ve 14 ülkede yasal eşcinsel ilişki yaşı yasal heteroseksüel ilişki yaşından daha büyüktür.

Birleşmiş Milletler, LGBTİ bireylerin haklarının güvence altına alınmasına dair devletlerin sorumluluğunda olan beş temel adım belirlemiştir (OHCHR, 2013). Bunlar LGBTİ bireylerin homofobik ve transfobik şiddetten korunması, bu tarz eylemlerin gerçekleşmeden önce önlenmesi (caydırıcı cezalar ve tazminatlar aracılığıyla), hali hazırda ayrımcılığa sebep olan yasaların iptali, cinsel yönelim ve kimliğe dayalı ayrımcılığın yasaklanması ve LGBTİ bireylerin ifade özgürlüğü ve

örgütlenme gibi haklarının teminat altına alınmasıdır. Önceden de belirtildiği gibi Türkiye’de eşcinsellik yasal olarak bir suç unsuru olmamakla birlikte, cinsel azınlıklar ayrımcılığa ve olası hak ihlallerine karşı yasal güvence altında değildir. Bu durum LGBTİ bireylerin sosyal düzeyde uğradıkları hak ihlallerinin yanı sıra doğrudan kanunlar karşısında da mağdur olmalarına yol açabilmektedir. Örneğin, yaşam hakkı gibi en temel haklarına yönelik bir saldırı durumunda bile, bireylerin eşcinsellikleri bu ihlale uğramalarını haklı kılan bir nedenmiş gibi gösterilebilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası “genel ahlak” ifadesini barındıran birçok madde içermekte ve bu durum, çoğunluğu Müslüman olan Türkiye halkında (Esmer, 2012a) eşcinselliğe dair yaygın “ahlaka aykırı” görüşüyle birlikte, LGBTİ bireyler için kanun önünde ayrımcılığa maruz kalma tehlikesini beraberinde getirmektedir (Aydın, 2007). Türkiye’de eşcinsellerin yaşam hakkına yönelik saldırıların konu olduğu birçok davada kurbanın eşcinselliği “haksız tahrik” olarak değerlendirilebilmekte ve suçlunun ceza indirimi almasına gerekçe oluşturabilmektedir (SPoD ve diğer., 2012; Human Rights Watch [HRW], 2008). Bu durum LGBTİ bireylerin hak ihlaline uğradıklarında yardım arama davranışlarını da etkilemektedir. Psikolojik ya da fiziksel şiddete uğrayan, ayrımcılığa maruz kalan LGBTİ bireylerin çoğu, cinsel yönelimleri nedeniyle aşağılanacakları, etiketlenecekleri, haksızlığa uğrayacakları ve küçük düşürülecekleri düşünceleriyle yasal olarak haklarını aramamaktadır (Aydın, 2007; Yavuz ve Akdaş Mitrani, 2008). Bu korkularla tutarlı olarak, özellikle şiddet konulu insan hakları ihlallerinde önemli rol oynayan polislerin, eşcinsellere yönelik olumsuz tutumlara sahip olduklarına yönelik bulgular mevcuttur (Bernstein ve Kostelac, 2002; Akdaş Mitrani, 2008). Cinsel yönelim ve cinsel kimlik ifadelerinin anayasada ayrımcılığa karşı açıkça yer

bulması için bazı sivil toplum kuruluşlarının, bazı siyasi partilerden de destekçilerle birlikte yoğun çalışmaları olmuş ancak yine de başarıya ulaşılamamıştır (SPoD ve diğer., 2012; Yılmaz, 2014). Bu amaçla çalışan LGBTİ derneklerinin yalnızca “farklı cinsel yönelimleri yaymadığı ve özendirmediği” sürece resmi varlıklarına izin verilmesi, LGBTİ ile ilgili yayınların “ahlaka aykırı olması” sebebiyle kısıtlanması gibi uygulamalarla da ülkemizdeki LGBTİ bireylerin ifade özgürlüğüne yönelik hak ihlallerinin gerçekleştirildiği görülmektedir (SPoD ve diğer., 2012).

Türkiye’de LGBTİ bireylere yönelik insan hakları ihlalinin söz konusu olduğu diğer bir alan ordudur. Daha önce eşcinselliği ve transeksüelliği psikoseksüel bozukluk olarak tanımlayarak askerliğe engel olan hastalıklar arasında gören Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) (Ercan ve Erbaş, 2002; Öz, 2009)., daha sonra Sağlık Yeteneği Yönetmeliği’nde tanım değişikliğine gitmiştir (TSK, 1986, s. 64). Ordu, yaptığı bu değişiklikle birlikte, bireylerin cinsel kimlik ve davranış bozuklukları kategorisinde değerlendirilebilmesi için “cinsel kimlik ve/veya davranış örüntülerinin tüm yaşamlarında ileri derecede belirgin olması ve askerlik ortamında sakıncalı bir durum yaratacağı ya da yarattığı tıbbi kanaatine varılması gerekir” ifadesini kullanmaya başlamıştır (TSK, 1986, s. 64). Bu ifadeyle eşcinselliği hastalık olarak göstermekten vazgeçmiş olsa da, yine de ordunun tutumu söz konusu bireylerin etiketlenerek ayrımcılığa maruz kalmasına ortam hazırlamaktadır. Eşcinsel erkekler ya eşcinsel olduklarını açıklayarak ileride onları iş yaşamlarında ayrımcılığa maruz bırakabilecek, halk arasında “pembe tezkere” olarak anılan cinsel kimlikle askerlikten muaf olmak ya da cinsel kimliklerini saklayarak ayrımcılığa maruz kalma ihtimalleri yüksek olan bir ortama girmek arasında seçim yapmaya zorlanmaktadırlar. Orduya girdiklerinde ise, eşcinsel eylemleri “ahlak dışı hareket”

ve “yüz kızartıcı eylem” gibi tabirler gerekçe gösterilerek ordudan ihraç edilebilmekte, başka bir deyişle cinsel yönelim temelinde yine ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler (Askeri Yüksek İdare Mahkemesi [AYİM], 1993, 1999, 2003).

Türkiye’de cinsel azınlık grubu mensubu bireylerin temel insan hakları konusunda karşılaştıkları sorunlara bakarak, resmi kurumlar çerçevesinde cinsel azınlıkların haklarının güvence altına alınması konusunda sıkıntılar yaşandığı söylenebilir. Devletin koruma sorumluluğundan bahsederken bu durum bir bakıma cinsel azınlıkların insan hakları konusunda koruma altına alınmaya *ihtiyacı* olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, eğer toplumda cinsel azınlıkların insan haklarına ilişkin yeterli düzeyde duyarlılık ve destek var olsaydı ortada korunmalarını gerektiren bir durum söz konusu olmayacak, kanun nezdinde yasalarla korunmuyor bile olsalar uygulamada bu o kadar büyük bir sorun teşkil etmeyecekti. Bu açıdan bakıldığında, cinsel azınlık grubu üyesi bireylerin hak ve özgürlüklerine yönelik tutumları ve bu tutumları etkileyen etmenleri belirlemek oldukça önemlidir.

1.3. Cinsel Azınlıkların İnsan Haklarına Yönelik Tutumlar ve İlişkili Bazı Etmenler

Tahmin edileceği üzere, bireylerin eşcinsel insan haklarına yönelik tutumları eşcinsellere yönelik tutumlarıyla yakından ilişkilidir. Eşcinsellere karşı olumsuz tutumları olan bireyler, eşcinsel haklarına karşı da olumsuz tutumlara sahip olma eğilimindedir (Ellis ve diğer., 2003; Hettinger ve Vandello, 2014; Morrison ve diğer., 2005). Morrison ve diğerleri (2005), eşcinsel insan haklarına destek düzeyinin hem modern hem de klasik homofobi ölçümlerinin ikisiyle de pozitif yönde ilişkili

olduğunu belirlemişlerdir. Konuyla ilgili olarak evlilik ve aile terapistleri ile gerçekleştirilen bir çalışmada (Green ve diğer., 2010), LGBTİ danışanlarla çalışma konusunda daha az rahat olan terapistlerin eşcinsel haklarına yönelik desteklerinin daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Brown ve Hegarty (2005) ise, eşcinsel bireylere daha pozitif duygular yükleyenlerin eşcinsel insan hakları konusunda daha destekçi olduklarını belirlemişlerdir. Bu bulguların yanında, eşcinsellere yönelik tutumlar ve eşcinsellilerin haklarını destekleme düzeyi arasında beklendik yönde olmayan sonuçlar ortaya koyan araştırmalar da vardır. Örneğin, Condorelli (2015), Sicilya örnekleminde gerçekleştirdiği çalışmasında homofobik tutumların eşcinsellerin insan hakları üzerinde yordayıcı bir etkisinin bulunmadığını, homofobik ve homofobik olmayan bireylerin eşcinsel insan haklarına destek düzeylerinin birbirinden çok da farklı olmadığını saptamıştır. Condorelli (2015) ayrıca, homofobik ve homofobik olmayan grupları eşcinsel evlilik ve eşcinsel çiftlerin evlat edinebilmesi gibi konularda da karşılaştırmış ve evlat edinme konusunda, homofobik olmayan grubun bile aslında eşcinselleri çok da desteklemediğini ortaya çıkarmıştır.

Eşcinsellere yönelik tutumlar konusuna Türkiye örneklemini açısından bakıldığında, eşcinsellere yönelik tutumların genel olarak olumsuz olduğu öne sürülebilir (Esmer, 2012b; Pew, 2007). Dünya genelinde yürütülen geniş kapsamlı değerler araştırmasının Türkiye ayağında çalışan Esmer'in (2012a) sunduğu verilere göre Türkiye dindar, muhafazakar ve sağ yönelimli bir profil çizmektedir. Önceki araştırma bulguları (örneğin, Brown ve Henriquez, 2011; Hick ve Lee, 2006; Panchapakesan, Li ve Ho, 2014, Morrison ve diğer., 2009) bu özelliklere sahip bireylerin eşcinsel insan haklarına destek verme düzeyinin yüksek olmadığına işaret etmektedir.

Eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlarla ilişkili bulunan diğer bir değişken ise bireylerin eşcinselliğin nedenine ilişkin yaptıkları yüklemelerdir. Eşcinselliği bireyin kendi kontrolünde olmayan nedenlere yükleme ile eşcinsellere yönelik olumlu tutumlar arasındaki ilişkiyle (Sakallı, 2002a) tutarlı olarak, insanlar eşcinselliği bir seçim olarak görmek yerine genetik ve biyoloji gibi bireyin kendi kontrolünde olmayan nedenlere yüklediklerinde eşcinsellerin hakları konusunda daha olumlu tutumlara sahip olma eğilimindedirler (Haider-Markel ve Joslyn, 2008; Raiz, 2006; Tygart, 2000; Wood ve Bartowski, 2004; Whitehead, 2009). Benzer olarak, Portekiz’de üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmada (Costa ve diğer., 2014), eşcinselliğin sosyal öğrenmeler sonucunda geliştiğine ya da bir hastalık olduğuna inanan gençlerin eşcinsellerin insan haklarına yönelik daha olumsuz tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir.

Reyna, Wetherell, Yantis ve Brandt (2014) ise, eşcinselliğin nedenlerine yapılan atıflarla birlikte, eşcinsellerin bazı değerleri ihlal ettiğini düşünüyor olmanın eşcinsel insan haklarına destek tutumları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarında, önceki bulgulara benzer biçimde eşcinselliği bir tercih olarak görme ve eşcinsel haklarına karşı olma düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki belirlenirken, eşcinsellerin bazı değerleri ihlal ettikleri algısının, eşcinsel bireylerin haklarına karşı çıkmanın çok daha güçlü bir yordayıcısı olduğu ve eşcinsellerin geleneksel aile değerlerini, kendilerine ve dürtülerine hâkim olmayarak öz-disiplin değerlerini ihlal ettikleri gibi yargıların, eşcinsel insan haklarına yönelik olumsuz tutumlara neden olduğu da görülmüştür.

Schwartz (2010), eşcinsel insan haklarına destek tutumlarının, söz konusu hakkın ne olduğuna bağlı olarak farklılaşabileceğini belirtmiştir. Eşcinsel evlilikleri

ve eşcinsel çiftlerin evlat edinebilme haklarını konu edindiği çalışmasında bireylerin bu iki konuya destek düzeylerinin ibadet sıklıklarına göre farklılaştığını, düzenli olarak ibadet eden bireylerin eşcinsellerin evlat edinmesi konusunu eşcinsel evliliklerine göre daha çok destekleme eğiliminde olduklarını görmüştür. Her iki konuda da destek tutumlarının en güçlü yordayıcısı siyasal ideoloji olarak belirlenmiştir. Liberaller hem eşcinsel evliliklerini hem de eşcinsel çiftlerin evlat edinebilmesini daha çok desteklemişlerdir. Fransa'daki lise öğrencilerinin eşcinsel evlilikleri ve eşcinsellerin evlat edilmesine yönelik tutumlarını araştıran Vecho, Poteat ve Schneider (2016) de, eşcinsel evliliklerine yönelik destek düzeyinin eşcinsel çiftlerin evlat edinmesine yönelik tutumlara göre daha olumlu olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırma sonuçlarıyla benzer olarak Craig, Martinez, Kane ve Gainous (2005), bireylerin eşcinsel haklarına destek düzeylerinin hangi hakkın söz konusu olduğuna göre değiştiğini ileri sürmüşlerdir. Bu yazarlara göre eşcinsel insan haklarına tamamen destek veren ya da tamamen karşı çıkan aşırı uçlarda yer alan bireyler olsa da insanlar genel olarak bu iki ucun arasında bir yerdedir. Örneğin, bir birey eşcinsellerin mahremiyetlerine tamamen saygı gösterilmesi gerektiğini savunurken aynı zamanda eşcinsel evliliklerine olumsuz bakıyor olabilir. Başka bir deyişle, bu konuda ikircikli bir tutuma sahip olabilir.

Eşcinseller, kadınlar, çocuklar ya da göçmenler; temel hak ve özgürlükler hangi grubunun söz konusu olduğu fark etmeksizin ortak tek bir paydaya sahiptir: Gruplar arası eşitlik. İnsan hakları kavramı hiyerarşik yapının tam karşısındadır. Dolayısıyla gerçek bir insan hakları savunucusunun aynı zamanda herhangi bir grubun diğerinden daha değerli olduğuna inanması pek olası değildir. Bu noktada bireylerin gruplar arası hiyerarşiyi destekleme eğiliminden bahseden sosyal baskınlık

yönelimi kuramı akla gelmektedir (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994).

Kurama göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, bazı grupların diğer bazı gruplar üzerinde baskı kurmasını ve gruplar arasında var olan eşitsizlikleri ve bu durumu devam ettirecek ideolojileri onaylamak eğilimindedir. Sosyal baskınlık yönelimi düşük olan bireyler ise toplumda eşitliği sağlayacak ideoloji ve uygulamaları desteklemek eğilimindedirler. Araştırma örneklemini heteroseksüel bireylerin oluşturduğu göz önüne alındığında, bireylerin sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinin, cinsel yönelim açısından kendilerinden farklı bir grup olan eşcinsellerin insan haklarını destekleme düzeyleri ile ilişkili olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sosyal Baskınlık Yönelimi

Temel hak ve özgürlükler olarak da adlandırabileceğimiz insan hakları, ayrımcılığın karşısında eşitliğe vurgu yapmaktadır. İnsan hakları kavramının temelinde tüm bireylerin sahip oldukları farklılıklara karşın eşit oldukları ve herkesin eşit olarak, ayrımcılığa maruz kalmadan insanca yaşama hakkına sahip olduğu fikri yatmaktadır. Ancak şu anki durumu göz önüne alındığında (araştırmada sunulan daha önceki verilerin de işaret ettiği üzere) insan haklarının sağlandığı bir dünyanın ulaşılan bir nokta olmaktan çok henüz sadece varılmak istenen bir hedef olduğu görülebilir. Günümüzde halen açık veya örtük, farklı özelliklere dayanan hiyerarşik yapıların mevcut olduğu kolayca görülmektedir. Sidanius ve Pratto (2004) da tüm insan topluluklarının gruba dayalı hiyerarşik yapılanmalar ortaya koyduğuna vurgu yapmaktadır. Hiyerarşik olarak daha üst konumda bulunan grup ya da gruplar güç, otorite, daha iyi sosyal olanaklar gibi olumlu toplumsal değerlere fazlasıyla sahipken,

alt konumda bulunan grup ya da gruplar ise düşük güç ve statüyle karakterize edilen olumsuz toplumsal değerlere, diğer bir ifadeyle daha düşük yaşam standartlarına sahiptirler (Sidanius ve Pratto, 2004). Bu dengesiz sosyal dağılım gruplararası ilişkilerde yaşanan çatışmaların en önemli nedenlerindedir. Özellikle baskın olan grubun, davranışlarını haklı göstermek için bazı meşrulaştırıcı ideolojiler kullandığını ileri süren Pratto ve diğerleri (1994), sosyal yapıda yaygın olarak kabul gördüklerini söyledikleri bu ideolojileri *meşrulaştırıcı mitler* olarak adlandırmışlardır. Meşrulaştırıcı mitler, yalnızca ideolojileri değil, sisteme yönelik tutum, inanç, fikir, kalıpyargı ve benzerlerini de kapsamaktadır. Yazarlar, *hiyerarşi-artırıcı mitler* ve *hiyerarşi-azaltıcı mitler* olmak üzere iki tür meşrulaştırıcı mit tanımlamışlardır. Hiyerarşi-artırıcı mitler hiyerarşi sağlamaya ya da var olan hiyerarşik yapıyı sürdürmeye yönelik meşrulaştırıcı mitlerdir. Hiyerarşi-azaltıcı mitler ise gruplar arası eşitliği savunan ideoloji ve uygulamalara gönderme yapmaktadır. İnsan hakları kavramının, eşitliğin hedefleniyor olması nedeniyle hiyerarşi azaltıcı bir mit olarak işlev gördüğü söylenebilir. İnsanların gruplar arası hiyerarşiyi destekleme ve bazı grupların diğer bazıları üzerindeki baskınlığını sürdürmesine yönelik arzusu ise *sosyal baskınlık yönelimi* olarak tanımlanmaktadır (Pratto ve diğer., 1994; Sidanius ve Pratto, 2004). Bireysel bir farklılık olarak tanımlanan sosyal baskınlık yönelimi boyutunun bir ucunda hiyerarşi yanlılığı yani hiyerarşi-arttırıcı mitlerin benimsenmesi diğer uçta ise eşitliğin yani hiyerarşi-azaltıcı mitlerin kabulü ağır basmaktadır. Buna uygun olarak, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin var olan hiyerarşiyi koruyan ideoloji ve politikaları benimseyerek buna uygun rol ve kurumlara yöneldikleri belirtilmektedir (Pratto ve diğer., 1994).

Gruba dayalı hiyerarşide kişinin bireysel özelliklerinden çok üyesi olduğu grubun statüsü dolayısıyla edindiği konum önemlidir. Sosyal baskınlık kuramı, yaş, cinsiyet ve *keyfi olarak yaratılmış (arbitrary-set)* sistemler (ırk, etnik köken, milliyet, din gibi) olmak üzere üç temel hiyerarşik sisteme vurgu yapmaktadır (Sidanius ve Pratto, 2004). Kuram, bu sistemlerle ilgili olarak 3 temel varsayım ortaya koymaktadır. İlk varsayıma göre, yaş ve cinsiyete dayalı hiyerarşi tüm sosyal sistemlerde benzer şekilde mevcutken, keyfi olarak yaratılmış özelliklere dayanan sosyal hiyerarşi sistemleri içinde bulunduğu sosyal yapıya göre farklılık gösterebilir. İkinci olarak, kuram ırkçılık, cinsiyetçilik, milliyetçilik gibi grup çatışmaları ve baskınlığın tüm şekillerini, gruba dayalı hiyerarşiyi devam ettirme isteğinin farklı işlevleri olarak görmektedir. Kuramın ilgili son varsayımına göre ise insanlar, daha önce bahsedilen hiyerarşi-artırıcı ve hiyerarşi-azaltıcı mitlerin karşılıklı etkisi altındadır.

Alanyazında, gruplar arası tutumları düzenleyen ideolojik bir değişken olan sosyal baskınlık yöneliminin erkeklerde (Etchezahar, Prado-Gasco ve Brussino, 2014; Foels ve Pappas, 2004; Sidanius, Pratto ve Rabinowitz, 1994), sağ siyasal görüşlü bireylerde (Cohrs ve diğer., 2007) ve dindarlarda (Göregenli ve diğer., 2012) daha yüksek düzeylerde bulunduğu yönünde bulgular vardır. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi, cinsiyetçilik (Fowers ve Fowers, 2010; Sibley, Wilson ve Duckitt, 2007), sağ kanat yetkecilik (Cohrs ve diğer., 2007; Duriez, Van Hiel ve Kossowska, 2005; Roccato ve Ricolfi, 2005), sistemi meşrulaştırma (Jost ve Thompson, 2000; Kaiser, Dyrenforth ve Hagiwara, 2006), milliyetçilik (Ho ve diğer., 2015; McFarland, 2005; Pratto ve diğer., 2000) ve ırkçılık (Duriez ve Soenens, 2009; Ho ve diğer., 2012; Perry ve Sibley, 2011) gibi diğer eşitlik karşıtı değişkenlerle pozitif yönde ilişkiler

göstermektedir. Sosyal baskınlık yönelimi, insan hakları çalışmalarına sıklıkla konu olmuş olan değerlerle de ilişkilidir (örneğin, Cohrs ve diğer., 2007; Göregenli ve diğer., 2012; Hackett ve diğer., 2015). Pek çok bulgu (Çağlar Akoğlu, 2014; Heaven ve Conors, 2001; Heaven, Organ, Supavadeeprasit ve Leeson., 2006; Kuşdil ve Akoğlu, 2014), sosyal baskınlık yöneliminin daha çok evrensellik ve iyilikseverlik gibi değerlerle negatif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Sosyal baskınlık yöneliminin gruplar arası ilişkiler üzerindeki etkisi tüm gruplar için aynı şekilde işlemeyebilmektedir. *İdeolojik asimetri* olarak adlandırılan bu sava göre, sosyal baskınlık yöneliminin gruplararası ilişkileri düzenleyici rolü, hiyerarşik konumu farklı gruplarda birbirinin aynı şekilde işlev göstermemektedir (Levin, Sidanius, Rabinowitz, ve Federico, 1998; Sidanius, Pratto ve Rabinowitz.,1994). Bu asimetri iki farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Sosyal baskınlık yönelimi yüksek statülü grupta daha güçlü ise *eşyönlü (isotropic) asimetri* adını almaktadır. Sosyal baskınlık yöneliminin etkisi, hiyerarşik konumu farklı grupların birinde olumlu iken diğerinde olumsuz olarak ortaya çıkıyorsa *eşyönlü olmayan (anisotropic) asimetri* olarak adlandırılmaktadır (Levin ve diğer., 1998). Bireylerin ırklararası flört, evlilik ve diğer ırkın üyesi bir çocuğu evlat edinme konusundaki tutumları ile sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmalarda (Fang, Sidanius ve Pratto, 1998; Lalonde, Giguere, Fontaine ve Smith, 2007), yüksek statülü grubu oluşturan beyazlar için yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimi bu konulardaki olumsuz tutumlarla pozitif yönde ilişkili iken, siyahlar için bu ilişkinin daha düşük düzeyde olduğu (Fang ve diğer., 1998) ya da anlamlı düzeyde olmadığı (Lalonde ve diğer., 2007) görülmektedir. Bu bulgular sosyal

baskınlık yöneliminin yüksek statülü grup için daha güçlü bir yordayıcı olduğunu ileri süren ideolojik asimetri kavramıyla tutarlıdır.

Jost ve Thompson (2000)'a göre ideolojik asimetri sosyal baskınlık yöneliminin aslında iki boyutlu bir yapı göstermesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal baskınlık yöneliminin *eşitliğe karşı olma* ve *grup temelli baskınlık* olarak adlandırılan iki boyutu olduğunu ileri süren yazarlar, söz konusu boyutların yüksek ve düşük statülü gruplar için farklı şekillerde işlediğini savunmaktadır. Jost ve Thompson (2000)'ın önerdiği bu iki bileşenli yapı, daha sonra gerçekleştirilen çok sayıda araştırma tarafından doğrulanmıştır (Hindriks, Verkuyten ve Coenders, 2014; Ho ve diğer., 2012; Ho ve diğer., 2015). Grup temelli baskınlık boyutu dış gruba karşı daha açık bir şekilde olumsuz ve şiddete yönelik tutumlarla (savaş desteği, göçmenlere zulmü destekleme, ırkçılık gibi) daha yüksek düzeyde ilişkiliyken; eşitliğe karşı olma boyutu açıkça diğer grubu baskı altına almaktan bahsetmeden, gruplar arası mesafeyi daha örtük yollarla korumayı arzulayan ideolojilerle (sivil hak eylemcilerine ve kaynakların yeniden dağıtımıyla ilgili sosyal politikalara yönelik olumsuz tutumlar gibi) ilişkilidir (Ho ve diğer., 2012; 2015). Hindriks ve diğerleri (2014), bu iki boyutun meşrulaştırıcı mitlerin kullanımı açısından farklılaştıklarını ileri sürmüş, grup temelli baskınlık boyutunu hiyerarşi arttırıcı mitlerin kullanımı ile ilişkili bulurken, eşitliğe karşı olma boyutunun ise daha çok hiyerarşi azaltıcı mitlerin kullanılmamasıyla ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Yüksek statülü grup için eşitliğe karşı durmak aynı zamanda grup temelli baskınlıklarını devam ettirmek demek olduğu için bu iki boyut söz konusu gruplarda tamamlayıcı bir işlev görmektedir ve diğer gruplar arası ilişkileri düzenleyen ideolojilerle birbirine benzer ilişkiler göstermektedir.

Kteily, Sidanius ve Levin (2011), sosyal baskınlık yöneliminin ayrımcılık ve önyargının bir nedeni olarak işlev gördüğünü ileri sürmüşlerdir. Gerçekleştirdikleri boylamsal araştırmada, üniversite öğrencilerinin dört yıl önceki sosyal baskınlık yönelimlerinin dört yıl sonraki etnik kökene dayalı dış grup üyelerine yönelik olumsuz duygularını (önyargı) ve arkadaşlarını iç grup üyelerinden seçme eğilimlerini (ayrımcılık) yordadığını görmüşlerdir. Diğer bir deyişle, sosyal baskınlık yönelimi gruplar arası ilişkilerin düzenlenmesinde bireyin gelecekteki davranışlarını yordama gücüne sahiptir.

Sosyal baskınlık kuramına göre, bireyin sosyal baskınlık yönelimi onu yalnızca kendi grubunun baskınlığına yönelik bir arzuya yönlendirmemekte, aynı zamanda onda dış gruba yönelik saldırganlık ve dış grubu ezme yönünde istek de uyandırmaktadır (Sidanius, Pratto ve Rabinowitz, 1994). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, sosyal dünyayı karşılıklı iyiliğe dayanan bir yapıdansa rekabete dayalı vahşi bir ortam olarak algılama eğilimindedirler (Perry, Sibley ve Duckitt, 2013). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, baskınlık rekabetinde önde olmak için özellikle düşük statülü grup üyelerine karşı olumsuz tutumlar besleyebilmektedirler (Duckitt, 2006). Örneğin, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin, hiyerarşik olarak düşük konumda bulunan bir etnik gruba yapılan zulme destek verme düzeylerinin, o etnik grubun asimile edildiği koşulda, asimile edilmediği koşula göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür (Thomsen, Green ve Sidanius, 2008).

Yüksek statülü gruplarda daha yüksek düzeyde var olduğu gözlenen sosyal baskınlık yönelimi genellikle sosyal eşitliğe yönelik politikaları destekleme ile negatif yönde ilişkilidir (Heaven, 1999; Pratto ve diğer., 1994; Pratto ve diğer.,

2000). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin kadınların iş dünyasına katılımını artırmaya yönelik pozitif ayrımcılık politikalarına karşı olma (Fraser, Osborne ve Sibley, 2015) ya da göçmenlere yönelik olumsuz yasal düzenlemeleri (kendi ülkeleri dışında bir ülke söz konusu olduğunda bile) destekleme eğiliminde oldukları (Craig ve Richeson, 2014) görülmüştür. Sosyal baskınlık yönelimi açısından toplumsal düzeyde bir değerlendirme yapan Fischer, Hanke ve Sibley (2012), düşük sosyal baskınlık yönelimine sahip milletlerde kadınların toplumsal düzeyde daha güçlü bir yere sahip olduklarını, bu milletlerin daha demokratik bir görüntü çizdiklerini belirtmiştir.

Sosyal baskınlık yönelimi eşcinsellere yönelik olumsuz tutumlarla da ilişkilidir ve bu ilişkiye dair birçok araştırma bulunmaktadır (Haslam ve Levy, 2006; Licciardello, Castiglione, Rampullo ve Scolla, 2014; O'brien, Shovelton ve Latner, 2013; Whitley ve Ægisdottir, 2000). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler diğer düşük statülü gruplarla ilgili sosyal eşitlik politikalarına karşı oldukları gibi, eşcinsel haklarına ilişkin olarak da olumsuz tutumlara sahiptir (Morrison ve diğer., 2005; 2009; Pratto ve diğer., 2000; Poteat ve Mereish, 2012). Eşcinsel bireylerin, heteroseksüel bireyler için sıradan haklar olan evlenmek, çocuk sahibi olmak, yeteneğine uygun bir işte çalışmak ya da askeri hizmette bulunmak gibi pek çok hakka ulaşamadığı ya da güçlkle ulaştıkları görülmektedir. Bu durum, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin sosyal dünyayı bir rekabet ortamı olarak algıladıkları savı (Duckitt, 2006; Duckitt ve Sibley, 2009; Perry ve diğer., 2013) üzerinden açıklanabilir. Bu sava göre, sosyal baskınlık yönelimi düzeyi yüksek olan heteroseksüel bireylerin, üyesi oldukları grubun hiyerarşik yapıdaki yüksek konumunu devam ettirme arzuları, onların kendi sahip oldukları haklara eşcinsel

bireylerin de sahip olması gerektiği fikrine olumlu bakmalarını engelliyor olabilir. Heaven ve Conors (2001)'ın da belirttiği üzere, rekabete dayalı olduğunu düşündüğü dünyada başarıya ulaşmanın meşru bir yolu olarak, sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireyler açıkça eşitlik değerlerinin karşısında durabilmektedirler. Nitekim Poteat ve Mereish (2012), sosyal baskınlık yöneliminin, eşcinsel insan haklarına yönelik olumsuz tutumlara katkıda bulunan en güçlü etmenlerden biri olduğunu belirlemişler ve bu durumun, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin eşcinsellerin düşük statülerinin ortadan kalkacağına dair endişelerinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir. Vecho ve diğerleri (2016) de Fransız lise öğrencilerinin eşcinsel evlilikleri ve eşcinsel çiftlerin evlat edinmesine yönelik destek düzeylerinin sosyal baskınlık yönelimleri ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Bu bilgiler doğrultusunda, araştırmada sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki beklenmektedir.

Kuşdil ve Akoğlu (2014), sosyal baskınlık yöneliminin sosyal sistemde var olan gruplar arası sınırları, yani statü farklılıklarını meşru görmeyle ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüş, sosyal baskınlık yöneliminin ve özellikle eşitliğe karşı olma boyutunun sistemi meşrulaştırma ile ilişkilendirildiği diğer araştırmalarla uyumludur (Göregenli ve diğer., 2012; Ho ve diğer., 2012; 2015; Jost ve Thompson, 2000). Bu araştırmanın konusu olan eşcinsel bireylerin insan hakları, ya koruma altında değildir (örneğin işyerinde ayrımcılığa maruz kalma) ya da zaten henüz bir hak olarak verilmiş değildir (örneğin eşcinsel evlilikleri). Dolayısıyla, eşcinsel bireylerin insan haklarına sahip olmasını desteklemek aynı zamanda var olan sistemin değişmesine yönelik bir destek anlamına da gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında eşcinsel insan haklarına yönelik destek tutumlarının sosyal baskınlık

yönelimi ile birlikte sistemi meşru görme eğiliminden de etkileniyor olması olası görünmektedir.

Var olan hiyerarşik düzeni devam ettirmek için çeşitli meşrulaştırıcı ideolojilerin kullanıldığını ileri süren sosyal baskınlık kuramına benzer olarak sistemi meşrulaştırma kuramı (Jost ve Banaji, 1994) da bireylerin sistemi meşru kılan inanç ve kalıpyargıları benimseme yoluyla var olan sistemi devam ettirme eğilimine sahip olduklarını varsaymaktadır. Sistemi meşrulaştırma düzeyi yüksek olan bireyler de tıpkı sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler gibi toplumda eşit olmayan hiyerarşik yapıların devamlılığına hizmet eden ideolojileri desteklemek eğilimindedirler. Bu bilgiyle tutarlı olarak, çok sayıda araştırma (örneğin, Jost ve Burgess, 2000; Oldmeadow ve Fiske, 2007; Overbeck, Jost, Mosso ve Flizik, 2004; Yıldırım ve Akgün, 2013) sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri arasında pozitif yönde bir ilişki ortaya koymaktadır. Bu araştırmada da sistemi meşrulaştırma düzeyinin sosyal baskınlık yönelimi değişkeni ile pozitif yönde ilişkili olması beklenirken, aynı zamanda sosyal baskınlık yönelimi gibi eşcinsel bireylerin haklarına destek düzeyi ile negatif yönde ilişkili olması beklenmektedir. Bu ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıda sistemi meşrulaştırma değişkenine yer verilmiştir.

1.5. Sistemi Meşrulaştırma

İnsan hakları konusunda Türk toplumunun nasıl bir konumda bulunduğunu belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bir araştırmanın verilerine göre (Konda, 2012) Türkiye’de insanlar genel olarak insan hakları kavramını destekler görünmekle birlikte bu konuda yapılacak toplumsal düzenlemelere tutucu ve temkinli bir yaklaşım sergilemektedir (Çalikuşu, 2012). Bu durum, bireylerin var olan toplumsal sistemi devam ettirmeye yönelik bir güdüye sahip olduklarını ileri süren “sistemi meşrulaştırma” kavramını (Jost ve Banaji, 1994) akla getirmektedir.

Jost ve Banaji (1994)’ye göre insanlar, üyesi oldukları grubun sistem içerisindeki hiyerarşik konumundan bağımsız olarak içinde bulundukları ve dolayısıyla değişiminden etkilenecekleri sosyal düzeni devam ettirme yönünde bir eğilime sahiptir. Yazarlar, gruplara atfedilen kalıpyargıların o grubun sosyal düzen içerisindeki hiyerarşik konumuna göre şekillendiğini ve bu kalıpyargıların var olan sistemleri meşrulaştırma araçları olarak kullanıldığını ileri sürmüşlerdir.

Samuelson ve Zeckhauser (1988), daha kârlı çıktıları olabilecek alternatiflerin varlığında bile insanların güçlü bir şekilde hali hazırda var olanı seçmeye eğilimli olduklarını ifade eden bir statüko etkisinden bahsetmişlerdir. Greenwald (1980) ise, bireyin var olan bilişsel yapılarını, yani dış dünyaya yönelik hali hazırda sahip olduğu algı, inanç ve bilgi sistemlerini korumaya yönelik bir eğilime sahip olması şeklinde tanımladığı bilişsel muhafazakârlıktan bahsederken, bunun bireyin benliğine yönelik olumlu algılarını sürdürmeye yarayan bir araç işlevi gördüğünü söylemiştir. Öyle ki, birey bu uğurda hatıralarını bile var olan bilişlerine uygun olacak şekilde yanlış hatırlayabilmektedir. Sistemi meşrulaştırma kuramı işte bu her ne pahasına

olursa olsun var olanı sürdürmeye yönelik güdüyü açıklamakla ilgilenmektedir (Jost ve Banaji, 2004).

Jost ve diğerleri (Jost, Ledgerwood ve Hardin, 2008; Jost ve diğer., 2014) sistemi meşrulaştırma kuramında, sosyal statükoyu devam ettirme arzusunu tetikleyen 3 temel güdüden bahsetmişlerdir. Bireyi dış dünyayı anlama ve onu kontrol etme ihtiyacı ile harekete geçiren *epistemik güdüler*, bireyin varlığına yönelik algıladığı tehdit ve bunun sonucu oluşan kaygı ve korkuyla başa çıkabilme ihtiyacından doğan *varoluşsal güdüler* ve içinde yaşanılan toplumla ortak bir gerçeği paylaşma, birlik içinde yaşama gibi ihtiyaçlarla ortaya çıkan *ilişkisel güdüler*. Bireyler bu güdülerin etkisiyle statükoyu devam ettirmeye yönelmektedir.

Jost ve Hunyady (2002), avantajlı grup üyeleri söz konusu olduğunda sistemi meşrulaştırmanın aynı zamanda kendi benliğini ve grubunu meşrulaştırma işlevi göreceğini belirtir. Kendi grubunun avantaj ve güce sahip olduğu bir sistemi meşrulaştırmak demek, birey için aynı zamanda hem grubunun, hem de bu grubun üyesi olarak kendi bireysel avantaj ve gücünü de meşrulaştırması anlamına gelmektedir. Bu bilgiyle tutarlı olarak, yüksek statülü grupların dezavantajlı gruplara göre sistemi daha adil ve meşru algılama eğiliminde oldukları görülmektedir (Jost ve Burgess, 2000; Jost ve Kay, 2005).

Sistemi meşrulaştırmanın insanlar üzerinde yatıştırıcı bir etkisi olduğunu ileri süren Jost ve Hunyady (2002)'ye göre, bireyler sistemi meşru ve adil algıladıklarında herkesin hak ettiği yerde olduğu inancıyla bulundukları konumla ilgili olarak kendilerini daha iyi hissedeceklerdir. Jost, Nosek ve Gosling (2008) politik muhafazakârların sistemi meşrulaştırma düzeylerinin daha yüksek olduğunu,

özellikle eşitliğe ve eşitsizliği kaldırma amaçlı sistem değişikliklerine karşı olma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Napier ve Jost (2008), sistemi meşrulaştırma eğiliminin gerçekten de olumlu duygulanımla ilişkili olabileceğini, muhafazakârların liberallere oranla daha mutlu olduklarını bunun ise muhafazakârların sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin daha yüksek düzeyde olmasından kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir.

Sistemi meşrulaştırma kuramı, her ne pahasına olursa olsun statükoyu devam ettirme güdüsünün avantajlı ya da dezavantajlı tüm grup üyelerinde mevcut olduğunu öne sürmektedir (Jost ve Banaji, 1994; Jost, Banaji ve Nosek, 2004). Avantajlı grubun üyesi açısından bakıldığında, hem grup kimliği hem de bireysel benlikleri açısından kendi çıkarlarına yönelik işleyen sistemi meşrulaştırmaları beklenir bir durumdur. Dezavantajlı grup üyeleri gerçekten kendi aleyhlerine işleyen sistemi meşru görebilirler mi? Bu soruyu soran araştırmalarda cevabın evet olduğu, hatta öyle ki bazı durumlarda dezavantajlı grup üyelerinin avantajlı grubun üyelerinden bile yüksek düzeyde sistemi meşrulaştırma eğilimi gösterdikleri tespit edilmiştir (Henry ve Saul, 2006; Jost, Pelham, Sheldon ve Sullivan, 2003). Peki, ama neden? Jost ve diğerleri (2003), dezavantajlı grup üyelerinin bir taraftan sistem nedeniyle acı çekerken diğer taraftan bu acıya sebep olan sistemin işleyişinin bir parçası olmanın yarattığı bilişsel çelişkiyi ortadan kaldırmak için sistemi meşrulaştırıyor olabilecekleri açıklamasını sunmuşlardır. Blanchard ve Eidelman (2013), söz konusu sistemin ne kadar eskiye dayandığı düşünülüyorsa sistemi meşrulaştırma eğiliminin de o kadar arttığını ileri sürmüşler, diğer bir deyişle “böyle gelmiş böyle gider” görüşünü vurgulamışlardır. Özellikle kişiler bu sistemin bir parçası iseler, yani

sisteme bağımlılıkları var ise sistemi meşrulaştırma eğilimleri daha da yükselmektedir.

Sistemin meşrulaştırılmasına getirilen diğer bir açıklama, sistemin meşrulaştırılmasına hizmet eden birçok ideolojinin sinsi bir şekilde işlev görmesiyle ilişkilidir. Greenwald ve Banaji (1995), sosyal bilişlerin çoğunlukla örtük biçimde var olduğunu ifade etmektedir. Sistemi meşrulaştırma kuramı da, meşrulaştırıcı ideolojilerin daha çok örtük ve bilinçdışı düzeylerde gerçekleştiğini öne sürmektedir (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve diğer., 2004). Var olan sistemi rasyonalize etmenin en önemli araçlarından biri gruplara atfedilen kalıpyargılardır (Jost ve Banaji, 2004; Jost ve Hunyady, 2002). Dezavantajlı grupların sistemi meşrulaştırma düzeyleri kalıpyargıların bazı özelliklerine göre değişebilmektedir. Örneğin, sistemi meşrulaştırmada kullanılan kalıpyargılar daha örtük, herkesin sistemin farklı yönlerinden yarar sağladığını düşündüren ve sistemi dengeli gösteren özelliklere sahip olduğunda dezavantajlı grupların sistemi meşrulaştırma düzeyleri artma eğilimindedir (Jost ve Kay 2005; Jost ve diğer., 2012). Buna göre, hiyerarşik yapıda daha üstte konumlanan gruba ve dezavantajlı gruba atfedilen kalıpyargılar birbirini tamamlayıcı ve dengeleyici nitelikte olduğunda (örneğin erkek rekabetçi-kadın ev kurucu, zengin ama mutsuz- fakir ama gururlu gibi), bu kalıpyargıların grupların sistemi daha meşru algılama eğilimine katkıda bulunduğu görülmektedir.

Kay, Czaplinski ve Jost (2009), sistemi meşrulaştırma aracı olarak kullanılan kalıpyargı türlerinin siyasal görüşe göre farklılaştığını ifade etmişlerdir. Yazarlara göre sol siyasal yönelimli bireyler fakir/mutlu-zengin/mutsuz gibi dezavantajlı grubun da bir kazancının olduğunu düşündüren tamamlayıcı kalıp yargılar söz konusu olduğunda sistemi daha meşru algılarken, sağ siyasal yönelimli bireyler ise

zengin/dürüst-fakir/tembel gibi hak edenin hak ettiği yerde olduğuna dair bir izlenim yaratan kalıp yargıların varlığında sistemi daha meşru görmektedirler.

Sistemi meşrulaştırma sürecinde dış gruba yönelik kalıpyargıların yanı sıra iç gruba yönelik kalıpyargılar da benimsenebilmektedir (Jost ve Banaji, 2004). Üstelik, bu durum sistem kişilerin çıkarlarına ters düştüğünde de geçerli görünmektedir. Örneğin, eşcinsel bireylerin eşcinsel insan hakları konusundaki tutumları sistemi meşrulaştırma düzeylerine göre değişebilmekte, erkek eşcinsellerin ebeveynlik konusunda kendilerini kadın eşcinsellerden daha az yetkin algıladıkları görülmektedir (Pacilli, Taurino, Jost ve Toorn, 2011). Aynı bireylerin sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça ebeveynlik konusunda aynı cinsten olan çiftleri heteroseksüel çiftlerden daha az yetkin buldukları da belirlenmiştir. Pacilli ve diğerleri (2011) bu durumu, var olan toplumsal sistemlerde kadınlara anaç ve yuva kurucu gibi atıflar yapılırken aynı ya da benzer atıfların erkeklere yapılmamasıyla açıklamaktadır. Başka bir deyişle, anneliği daha çok kadınlara atfeden hâlihazırdaki sistemi meşrulaştırma düzeyi yüksek olan erkek eşcinsel bireylerin, kendi hakları söz konusu olduğunda bile çıkarlarına ters düşen kalıpyargıları benimsemiş olabileceklerine dikkat çekilmektedir. Zhu, Kay ve Eibach'a (2013) göre ise, sistemi meşrulaştırma öyle güçlü bir güdüdür ki bireyler bu güdülerini doğrultusunda durumsal ve çevresel etmenlere bağlı olarak kuramsal olarak birbirlerine zıt olan ideolojileri de destekleyebilmektedir.

Stapel ve Noordewier (2011), sisteme yönelik bir tehdit hissedildiğinde bireylerin sistemi meşrulaştırma güdülerinin daha da belirginleştiğini, bunun ise onları kalıpyargı kullanımına yönelttiğini öne sürmüşlerdir. Sisteme yönelik tehdit algısı ile sistemi meşrulaştırma gereksinimi arasındaki ilişkiye diğer bir örnek olarak

Kaiser ve diğerlerinin çalışması (2006) verilebilir. Kaiser ve diğerleri (2006), beyaz katılımcılara yaşadığı olumsuz olayı ırkına yönelik ayrımcılığa yükleyen siyahi bir bireyin bilgisini vermişlerdir. Ardından, katılımcıların bu siyahi bireye yönelik tutumları ile sistemi meşrulaştırıcı inançları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuçlar, sistemi meşrulaştırıcı inançların ayrımcılık yaşadığı iddiasında olan siyahi bireye yönelik olumsuz tutumları yordadığını ortaya koymuştur. Sistemi meşrulaştırıcı inançları yüksek olan katılımcıların, ayrımcılık iddiasında olan bu siyahi bireyi kendilerinden daha farklı değerlere sahip ve başarısızlıklarının sorumluluğunu üzerine almayan biri olarak gördükleri ve sonucunda onu daha olumsuz değerlendirdikleri görülmüştür. Siyahi bireyin başından geçen olumsuz olayı genel bir haksızlığa ya da başka içsel/dışsal nedenlere yüklediği koşullarda ise, sistemi meşrulaştırıcı inançlar ve siyahi bireye yönelik olumsuz tutumlar arasındaki ilişkinin ortadan kalktığı belirlenmiştir.

Eşcinsellere yönelik ayrımcılık ve sistemi meşrulaştırma ile ilgili diğer bir çalışmada ise Bahns ve Branscombe (2010) heteroseksüel katılımcılara eşcinsellerin sırf cinsel yönelimleri nedeniyle ulaşamadıkları haklardan söz eden bir yazı okutmuşlardır. Yazıda aynı zamanda eşcinsellerin ulaşamadığı bu hakları heteroseksüellerin kolaylıkla elde ettiği bilgisine de yer verilmiştir. Araştırmanın bir koşulunda yazının ardından bu ayrımcılığın ne kadar adaletsiz olduğuna dair kullanıcı yorumları gösterilirken, diğer koşulda yazıyı bu ayrımcılığın gayet meşru ve kabul edilebilir olduğuna ilişkin kullanıcı yorumları izlemiştir. Araştırma sonucunda, ayrımcılığın meşru olduğuna dair kullanıcı yorumlarına maruz bırakılan katılımcıların eşcinsellere yönelik hakaret içeren söylem dilini daha çok kullandıkları görülmüştür. Bahns ve Branscombe (2010) ulaştıkları bu sonucu, ayrımcılık içeren

mevcut tutumların insanların vicdanlarını rahatlatıp, ayrımcı tepkiler ortaya koymalarını kolaylaştırdığı şeklinde yorumlamışlardır. Başka bir deyişle, ayrımcılığın var olan sistem içerisinde meşru olarak algılanması ayrımcılığı daha da körükleyebilmektedir.

Blenner (2015), sistemi meşrulaştırıcı inançlara sahip olan ve adil dünya inancı (herkesin hakettiğini yaşadığı inancı) yüksek olan bireylerin, eşcinsellerin evlilik ve barınma konularında heteroseksüellerle eşit olması fikrini daha az destekleme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Göregenli ve Karakuş (2012) da sistemi meşrulaştırma düzeyinin homofobi ile pozitif, insan haklarına yönelik tutumlar ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Sistemi meşrulaştırma düzeyi ile bazı değişkenlerin ilişkilerinin araştırıldığı diğer bir çalışmada (Gürşimşek ve Göregenli, 2005), sistemi meşrulaştırma düzeyinin insancıl yönelimler ve algılanan demokrasi düzeyi ile negatif, geleneksellik değer yönelimi ile pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada sistemi meşrulaştırma düzeyi yüksek olan bireylerin sistem üzerindeki kontrollerinin kısıtlı olduğunu düşündükleri görülmüştür. Jost ve Hunyady (2002)'nin sistemi meşrulaştırmanın bireylerin değiştiremeyecekleri durumlarla baş etmelerine yardımcı bir araç olduğu görüşüyle tutarlı olarak, sistem üzerinde kontrolü olmadığını düşünen bireylerin sistemde bir değişiklik yaratma çabasına girmeyecekleri, bu anlamda bir eylemde bulunmayacakları söylenebilir. Gerçekten de, yapılan araştırmalarda sistemi meşrulaştırma düzeyi düştükçe eşitsizliğe karşı olan protesto eylemlerine katılmak (Jost ve diğer., 2012), kaynakların yeniden dağıtımına yönelik sosyal politikaları desteklemek (Wakslak, Jost, Tyler ve Chen,

2007) ve bir sivil toplum kuruluşuna gönüllü olmak (Yıldırım ve Akgün, 2013) gibi dezavantajlı gruplara yardım etme davranışlarının arttığı ortaya konmuştur.

Phelan ve Rudman (2011), sistemi meşru gören bireylerin bir ayrımcılıkla baş etme yolu olan pozitif ayrımcılık politikalarına karşı olumsuz tutumlara sahip olduklarını ve bu tarz politikaları benimsemiş kurumlara karşı mesafeli durduklarını belirtmişlerdir. Fraser ve diğerleri (2015), sistemi meşrulaştırma ile pozitif ayrımcılık politikaları arasındaki ilişkiye bir başka bakış açısı getirmişlerdir. Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça kadınların iş dünyasına katılımını artırmayı amaçlayan pozitif ayrımcılık politikalarına yönelik olumsuz tutumlara sahip olma eğiliminin arttığını ortaya koyan çalışmalarında, korumacı cinsiyetçiliğin bu ilişkinin gücünü düşürdüğünü belirlemişlerdir. Kadınların sistemdeki dezavantajlı konumunu kadınların iyiliğineymiş gibi görünen kalıp yargılar aracılığıyla örtük bir biçimde devam ettiren ve bir sistemi meşrulaştırma aracı olan korumacı cinsiyetçilik (Glick ve Fiske, 1996), Phelan ve Rudman (2011)'in sonuçlarının aksine pozitif ayrımcılık politikalarına destek ile ilişkilidir. Kadının kendi başına bir şeylerin üstesinden gelemeyecek kadar korunmaya ve yönlendirilmeye gereksinim duyduğunu düşünen korumacı cinsiyetçi bireyler için, iş dünyasında kadına yardım edilmesi anlamına gelen pozitif ayrımcılık politikalarını desteklemeleri sistemin meşruluğuna karşıt bir durum gibi görünmemektedir.

Sistemi meşrulaştırmanın, ayrımcılığın dillendirilmesine karşı olma (Kasier ve diğer., 2006), ayrımcılığa (Phelan ve Rudman, 2011) ve eşitsizliğe (Jost ve diğer., 2008) karşı çıkan politikaları onaylamama gibi değişkenlerle ilişkili bulunduğu çalışmalardan yola çıkarak, bu çalışmada sistemi meşrulaştırma düzeyinin eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ile negatif yönde ilişki göstermesi beklenmektedir.

Bu araştırmada eşcinsel insan haklarına destek tutumları ile ilişkisi incelenen bir diğer değişken yükleme karmaşıklığıdır. Daha önce de değinildiği gibi, sistemi meşrulaştırma sürecinde gruplara atfedilen kalıpyargılar önemli bir işleve sahiptir (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve Hunyady, 2002; Stapel ve Noordewier, 2011). Bu sreğte yer alan kalıpyargılar (rneğin, ekonomik eşitsizliği meşrulaştırmaya hizmet eden “erkekler daha rekabetęi oldukları için kadınlardan daha başarılı ve dolayısıyla daha zengindirler”), sistemin meşruluğunu açıklayan nedensel yüklemeler olarak da değerlendirilebilir.

Yükleme, bireylerin sosyal çevrelerini anlamlandırmada kullandıkları nedensel açıklamalardır (Fiske ve Taylor, 2013). Burada gerçek bir nedenden çok bireyin gerçek olduğunu düşündüğü nedenden bahsedilmektedir. Basit bir örnekle, kişi apartmana yeni taşınan ve ilk kez karşılaştığı komşusunun asık suratını onun huysuz biri olmasına yüklerken, gerçekte sebep yalnızca yeni komşunun taşınma nedeniyle bitkin olması olabilir. Benzer şekilde, sistemi meşrulaştırma kuramı da var olan düzeni sürdürmeye hizmet eden bir yanlış bilinç kavramına vurgu yapmaktadır (Jost ve Banaji, 2004). Durumların olası tüm nedenlerini gözden geçirme ve bir sorgulama içerisine girmek yerine sistemi meşru görmeye yarayan hali hazırda var olan kalıp yargıları, ideolojileri ya da genel anlamıyla sisteme dair açıklamaları olduğu gibi kabul etmek, yani aslında bir nevi bilişsel muhafazakrlık (Greenwald, 1980) içerisinde olmak insanlar için bilişsel açıdan daha kolay görünmektedir.

Bireyin halihazırda sahip olduğu bilişsel yapıları, başka bir deyişle dünyayı anlamlandırdığı pencereleri olduğu gibi koruma eğilimi olan bilişsel muhafazakrlık (Greenwald, 1980), akla bilişsel süreçlere atıfta bulunan bir başka kavram olan bilişsel cimriliği getirmektedir. Bilişsel cimrilik, belli bir bilgi işleme kapasitesine

sahip olan bireyin, bazen sosyal olayların nedenleri hakkında uzun uzadıya düşünmek yerine hazırda bulunan bilişsel kısa yolları kullanması olarak tanımlanabilir (Fiske ve Taylor, 2013). Bilişsel cimriler sosyal bağlamda karşılaştıkları karmaşık durumları olası en basit açıklamalarla anlamlandırma yoluna gidebilmektedirler (Fiske ve Taylor, 2013). Bu noktada, bireylerin olay ve olgulara yönelik nedensel yüklemeler yaparken basitten karmaşığa doğru giden bir boyutta farklılaştıklarını ileri süren yükleme karmaşıklığından (Fletcher, Danilovics, Fernandez, Peterson ve Reeder, 1986) bahsedilebilir.

1.6. Yükleme Karmaşıklığı

İnsanların sosyal çevrelerinde olup bitenlere yönelik yaptıkları nedensel açıklamaların ardalانىyla ilgilenen Heider (Heider ve Simmel, 1944) geliştirdiğı yükleme kuramında bireylerin karşılaştıkları durum ve olayların nedenlerine ilişkin açıklamalar, diğerk bir deyişle yüklemeler yapmak ihtiyacında olan naif psikologlar olduğı görüşünü ileri sürmüştür (Heider, 1958). Yükleme, bireyin çevresindeki sosyal olaylara ya da diğerklerinin davranışlarına neden olabilecek etmenleri belirleme girişimi olarak tanımlanabilir (Fiske ve Taylor, 2013). Nedensel yüklemeler içsel (eylemi bireyin kişisel özellikleriyle açıklama) olabileceğı gibi, dışsal (eylemi kişiden bağımsız olarak, çevresel etmenlerle açıklama) da olabilmektedir. Birey içsel ya da dışsal yalnızca tek bir nedene yükleme yapabileceğı gibi, aynı duruma ilişkin birden fazla nedeni dikkate alan karmaşık açıklamalar da yapabilir. Kelley (1973), bireyin olası neden ya da nedenleri değerkendirerek nedensel yükleme yapma sürecinde kullandığı yolları atıfsal şemalar (yükleme şemaları) olarak isimlendirmiştir. Bu şemalar basit ya da karmaşık yapıda olabilirler. Basit şemaların

daha çok tek yönlü, sonuçla tek bir nedenin ilişkilendirildiği şemalar olduğunu belirten Kelley (1973), nedensel yüklemeler yaparken basit ya da karmaşık şemaların kullanılmasının bir tercih olabileceğinden bahsetmektedir.

Kelley ile benzer şekilde Fletcher ve diğerleri (1986) de, nedensel yükleme sürecinin bireysel bir farklılık olabileceğini belirtmişler ve bazı insanların diğerlerine göre daha karmaşık yüklemeler yapma eğiliminde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yazarlar, yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek bireyleri nedensel açıklama yapma motivasyonu daha yüksek, karmaşık açıklamaları tercih eden, kendi düşünce süreçlerinin farkında olan, insan davranışlarını sosyal etkileşimlerin bir çıktısı olarak değerlendiren, hem karmaşık içsel açıklamalar hem de karmaşık, eşzamanlı dışsal açıklamalar yapan ve geçmişin etkilerini göz ardı etmeyerek zaman boyutunu kullanan bireyler olarak tanımlamışlardır.

Yükleme karmaşıklığı kuramında anlatılmak istenen, söz konusu bireylerin bu yöndeki yüksek motivasyonlarının bir sonucu olarak karmaşık yüklemeler yapmaları, karmaşık yüklemeler yapmayı basit yüklemelere tercih ediyor olmalarıdır. Fletcher ve diğerlerine (1986) göre, yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek bireyler yeri geldiğinde basit nedensel şemaları da kullanırken, yükleme karmaşıklığı düşük düzeyde olan bireyler ise her zaman basit şemaları kullanmaktadır.

Yükleme karmaşıklığı ile ilgili yapılan araştırmalarda kadınların erkeklere kıyasla daha karmaşık yüklemeler yapma eğiliminde oldukları yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Fletcher ve diğer., 1986; Marsh ve Weary, 1989; Parker, 2004). Cinsiyet farkının yanı sıra, öğrenim alanı da yükleme karmaşıklığı ile ilişkili bir diğer demografik değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilimlerde okuyan

(Fletcher ve diğeri., 1986; Korkman ve Deniz, 2014; Paker, 2004) ve özel ilgi alanı sosyal konular olan bireylerin yükleme karmaşıklığı düzeyi daha yüksektir (Paker, 2004). Bu durum, daha karmaşık yüklemeler yapan bireylerin olayları sosyal etkileşimlerin bir işlevi olarak değerlendirme eğiliminde oldukları görüşüyle (Fletcher ve diğeri., 1986) tutarlıdır. Nitekim Sultan ve Hagger (2014), 12-14 yaş arasındaki öğrencilerle gerçekleştirdikleri bir araştırmada yükleme karmaşıklığını sosyal uyum gelişiminde önemli bir belirleyici olarak bulmuşlardır. Fast, Reimer ve Funder (2008) ise yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek bireylerin diğeri tarafından sosyal becerileri daha yüksek ve sosyal bağlamda daha olumlu özelliklere sahip bireyler olarak algılandıklarını ortaya koymuşlardır. Yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek bireylerin kişilerarası çatışma çözme konusunda daha becerikli ve olumlu problem çözme yaklaşımlarına sahip olduklarına yönelik bulgular (örneğin, Arslan, 2005) da, bu bireylerin diğeri tarafından sosyal bağlamlarda olumlu değerlendirildiklerini söyleyen bulgularla tutarlıdır.

Marsh ve Weary (1989), çalışmalarında depresyon düzeyi ve yükleme karmaşıklığı arasında ters U şeklinde bir ilişki bulmuş, hafif düzeyde depresyonlu bireylerin yükleme karmaşıklığı en yüksek grubu oluşturduğunu ortaya koymuşlardır. Yazarlar bu sonucu yükleme karmaşıklığı yüksek olan bireylerin sosyal etkileşimler konusunda daha duyarlı olmasına bağlamışlardır. Onlara göre, yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek olan bireyler sosyal hayata karşı daha hassastır ve bu hassasiyetin onların olumsuz yaşam olaylarından etkilenecek hafif düzeyde depresyon belirtileri göstermelerine yol açması olasıdır. Benzer şekilde, 11 Eylül saldırısı sonrasında yükleme karmaşıklığı düzeyi düşük olan bireyler öfke tepkisi

verirken, yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek olan bireylerin üzüntü duydukları anlaşılmıştır (Sadler, Lineberger, Correll ve Park, 2005).

Eşcinsellere yönelik tutumların araştırıldığı çalışmalarda, bu konudaki en önemli yordayıcılardan birinin eşcinselliğe yapılan nedensel yüklemeler olduğu belirlenmiştir (Haider-Markel ve Joslyn, 2008; Sakallı, 2002a; Şah, 2012; Tygart, 2000). Bulgular, bireyler eşcinselliğe yönelik yüklemelerini öğrenme, tercih gibi kontrol edilebilir nedenlere yaptığında eşcinselliğe yönelik daha olumsuz tutumlara sahip olma eğiliminin arttığına işaret etmektedir. Bu sonuçlarla tutarlı olarak, birçok kez eşcinsel insan haklarına destek tutumlarının en önemli belirleyicilerinden birinin eşcinselliğin nedenine yapılan yüklemeler olduğu belirlenmiştir (Haider-Markel ve Joslyn, 2008; Raiz, 2006; Whitehead, 2009; Wood ve Bartowski, 2004; Tygart, 2000). Bu çalışmalarda, bireylerin eşcinselliği biyoloji ve genetik gibi kontrol edilemeyen nedenlere yükleme eğilimi arttıkça eşcinsel haklarına yönelik destek düzeylerinin de arttığı, aksine eşcinselliğin bir seçim olduğuna inanmanın ise destek düzeyi üzerinde olumsuz etkisinin olduğu görülmüştür.

Yükleme karmaşıklığı kuramında kişilerin yükleme karmaşıklığı arttıkça olgulara yönelik dışsal, kontrol edilemeyen değişkenlere yükleme yapma eğilimlerinin arttığı ileri sürülmektedir (Fletcher ve diğer., 1986). Bireyin cinsel yönelimini, “karşı cins yerine kendi cinsini tercih ediyor” olarak açıklamak basit bir şema kullanımı olarak değerlendirilebilir. Oysa daha karmaşık yüklemeler yapma eğiliminde olan bir bireyin eşcinselliği kişinin kendi kontrolünde olan bir tercihe indirgemek yerine, özellikle insan hakları açısından bakıldığında eşcinsel birey için sosyal açıdan oldukça maliyetli olan bu durumun aslında o kişinin iradesi dışında nedenlere dayanıyor olabileceğini düşünmesi beklenir. Buna göre, yükleme

karmaşıklığı daha yüksek düzeyde olan bireylerin eşcinselliğin nedenine ilişkin kontrol edilemeyen değişkenlere yükleme yapma eğilimlerinin yüksek olması, dolayısıyla eşcinsel insan haklarına yönelik destek düzeylerinin artması beklenmektedir.

Derryberry, Snyder, Wilson ve Barger (2006), ahlaki gelişimin yükleme karmaşıklığı ve insan haklarına yönelik tutumlar ile ilişkilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada, yükleme karmaşıklığının ahlaki gelişim, ahlaki gelişimin de insan haklarına yönelik tutumlarla pozitif yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Yazarlar, yükleme karmaşıklığının doğrudan insan haklarına yönelik tutumlarla ilişkisi hakkında herhangi bir bilgi rapor etmemiş olsalar da söz konusu ilişkiler yükleme karmaşıklığının da insan haklarına yönelik tutumlarla pozitif yönde ilişkili olabileceğine işaret etmektedir.

İnsan hakları ayrımcılığa karşı bir tepkidir. Daha önce bu konuda gerçekleştirilen bir çalışmada (Reid ve Foels, 2010) elde edilen bulgular, yükleme karmaşıklığı yüksek olan bireylerin ayrımcılığın farklı şekillerde ortaya çıkabileceğinin daha çok farkında olduklarına ve örtük ayrımcılığı sezme konusunda daha başarılı olduklarına işaret etmektedir. Ayrıca, yükleme karmaşıklığının eşcinsellere, siyahilere ve kadınlara yönelik önyargı sahibi olma ile negatif yönde ilişkili olduğuna yönelik bulgular da vardır (Altemeyer, 1998).

Crowson ve Debacker (2008), bilginin basit ve kesin bir yapıya sahip olduğuna inanan bireylerin, devletin terörle mücadele gibi nedenlerle insan hakları ve sivil özgürlüklerde kısıtlama politikalarına gitmesini daha çok desteklediklerini ifade etmişlerdir. Burada, bir ucunda bilginin kesin, net ve değişmez bir yapıda olduğu,

diğer ucunda ise bilginin karmaşık ve kesinliği olmayan bir yapısı olduğu ve her zaman yalnızca bir doğru cevap olmayabileceği inancının yer aldığı bir boyuttan (Wood ve Kardash, 2002; s., 250) bahsedilmektedir. Crawson ve Debacker'ın ele aldığı bu bireysel farklılık, yükleme karmaşıklığı ile oldukça benzer görünmektedir. Bu sonuçların da yükleme karmaşıklığı düşük olan bireylerin insan haklarına yönelik daha olumsuz tutumlara sahip olacağı beklentisiyle uyumlu olduğu söylenebilir. Bu bilgiyle tutarlı olarak çalışmada, yükleme karmaşıklığı düzeyi arttıkça eşcinsel insan haklarına yönelik destek düzeyinin de artması beklenmektedir.

Hatırlanacağı gibi, bu çalışmada eşcinsel insan haklarına yönelik tutumların sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri ile ilişkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra çalışmada, bireylerin genel insan haklarına yönelik tutumları ile eşcinsel insan haklarına yönelik tutumları arasında fark olup olmadığını belirlemek de hedeflenmiştir. Bu noktada, söz konusu farkın neden merak konusu edildiğine kısa da olsa değinmek yararlı olabilir.

1.7. Eşcinsel İnsan Haklarına ve Genel Olarak İnsan Haklarına Destek

Düzeyleri Arasındaki Fark

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışmada söylem olarak “Eşcinsel İnsan Hakları” kavramı kullanılmakla birlikte, bu kavramla anlatılmak istenen eşcinsellere tanınması gereken özel haklar değildir. Kastedilen, eşcinsel bireylerin insan olmanın getirdiği temel hak ve özgürlüklere ulaşımının cinsel yönelimleri nedeniyle

engellenmemesidir. Ancak, bireylerin insan hakları konusundaki tutumları farklı gruplar söz konusu olduğunda değişim gösterebilmektedir.

Abrams ve diğerlerinin (2015), Birleşik Krallık'ta gerçekleştirdikleri bir çalışmada, katılımcıların eşitliğin kendileri için çok önemli bir değer olduğunu söyleseler bile farklı gruplar için eşitliği sağlama konusunda tutumları sorulduğunda grubun kimliğine bağlı olarak tutumlarını değiştirebildikleri görülmüştür. Bahsedilen çalışmada, katılımcıların %84'ü herkes için eşitliğin kendileri için önemli bir değer olduğunu belirtirken, bu araştırmanın konusu olan eşcinsel hakları söz konusu olduğunda katılımcıların yalnızca %50'sinden azı eşcinsellerin eşit haklara ulaşabilme konusundaki ihtiyaçlarını karşılamamanın önemli olduğunu söylemiştir. Yazarlar bu durumu, eşitlik konusunda bir ikiyüzlülük olarak nitelendirmektedir.

Eren ve Ok (2009) ise, Türkiye'de lise öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında dindarlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin dini özgürlüklerle ilgili hakları desteklerken genel olarak insan haklarına daha az duyarlı olduklarını görmüşlerdir. Dindarlık düzeyi düşük öğrenciler ise insan haklarına daha destekçi olmakla birlikte, dini özgürlükler konusunda aynı duyarlılığa sahip değildirler. Bireylerin insan hakları konusundaki tutumlarının her durumda aynı olmayabileceğine işaret eden bu çalışmalardan yola çıkılarak, araştırmada genel olarak insan haklarına verilen destek düzeyi ile eşcinsellere verilen destek düzeyi arasında bir fark olup olmadığı sorusuna da cevap aranacaktır.

Abrams ve diğerleri (2015), bazı belirli gruplar özelinde insan haklarına verilen destek düzeylerini karşılaştırmışlar ve himaye altına alınan gruplar (paternalized) olarak tanımladıkları kadınlar, yaşlılar ve engellilerin haklarının

eşcinseller, Müslümanlar ve siyahların haklarına göre daha çok desteklendiğini saptamışlardır. Yazarlar, eşitlik konusunda tutarsızlık olarak isimlendirdikleri bu farkı, katılımcıların kadınlar, yaşlılar ve engellileri sosyal konumlarına ve güçlerine yönelik bir tehdit olarak algılamıyor olabileceklerine bağlamışlardır. Abrams ve diğerlerinin (2015) ileri sürdükleri bu fikir, akla bu araştırmanın da konusu olan sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenlerini akla getirmektedir. Heteroseksüellerin oluşturduğu örneklem grubu için eşcinsellerin eşitliğe kavuşması hem sosyal baskınlıklarına hem de onların lehine işleyen var olan sisteme bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmada, bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça eşcinsel insan haklarına ve genel insan haklarına yönelik destek düzeyleri arasındaki farkın artacağı tahmin edilmektedir.

Toparlamak gerekirse, bu araştırmanın bir amacı eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar ile sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Araştırmanın bir diğer amacı ise bireylerin genel olarak insan haklarına yönelik tutumlarının eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlarından farklı olup olmadığını belirlemektir. Araştırmada, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasında da anlamlı ilişkiler beklenmektedir. Sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin statükoyu meşrulaştırmak adına benimsediği sistemi meşrulaştırıcı ideolojilerden biri olarak kabul edilmektedir (Jost ve diğer., 2004; Jost ve Hunyady, 2005). Jost ve Thompson (2000) da sosyal baskınlık yöneliminin sistemi meşrulaştırıcı işlevinden bahsetmişlerdir. Bu nedenle sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir.

Sistemi meşrulaştırma kuramına göre kalıpyargılar, her hangi bir durum için üzerinde düşünülerek, bireysel güdülerle yapılan nedensel açıklamalar yerine daha çok var olan sistemi meşru algılama güdüsüyle ortaya çıkan ve bu amaca hizmet eden ajanlardır (Jost ve Banaji, 1994). Bu bağlamda, sistemi devam ettirme güdüsüyle ortaya çıktığı öne sürülen söz konusu kalıpyargıların, doğaları gereği karmaşık değil, sistemin devamlılığını sağlamaya yönelik basit yüklemeler olduğu düşünülebilir. Bireysel bir fark olarak nitelendirilen yükleme karmaşıklığı boyutunda karmaşık uca yakın olan bireylerin, basit olmayan, olası birçok nedenin dikkate alındığı daha karmaşık yüklemeler yapma eğiliminde oldukları ileri sürülmektedir (Fletcher ve diğer., 1986). Bu bilgiler doğrultusunda, yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek olan bireylerin sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin daha düşük düzeyde olacağı söylenebilir.

Araştırmada ayrıca, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri arasındaki ilişkiden (Ho ve diğer., 2015; Jylha ve Akrami, 2015; Kuşdil ve Akoğlu, 2014) ve benzerlikten yola çıkılarak sistemi meşrulaştırma değişkeni gibi sosyal baskınlık yöneliminin de yükleme karmaşıklığı ile negatif yönde ilişkili bulunacağı tahmin edilmektedir. Nitekim Altemeyer (1998), sosyal baskınlık yönelimi ve yükleme karmaşıklığı arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Foels ve Reid (2010) ise, yükleme karmaşıklığının sosyal baskınlık yönelimindeki cinsiyet farkında aracı değişken rolü oynadığını tespit etmişlerdir.

Son olarak, her ne kadar çalışmanın temel amaçları arasında olmasa da, eşcinsellere yönelik tutumların cinsiyet ve eşcinsel bir bireyle kurulan temas gibi değişkenler ile ilişkili olup olmadığı gözden geçirilecektir. Araştırmanın temel konusuna dâhil edilmemiş olsalar da onlara ilişkin yapılacak basit düzeyde

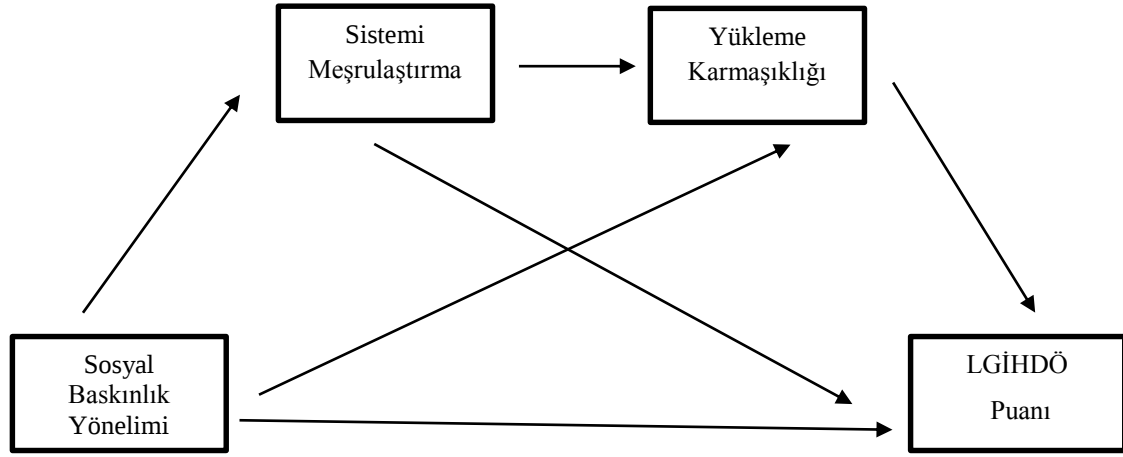
saptamalar bu değişkenlere dair Türkiye’de gerçekleştirilecek olan sonraki çalışmalar için yol gösterici olabilir. Nitekim yurtdışında yapılan önceki pek çok araştırmanın bulguları, söz konusu değişkenlerin eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlarla ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Örneğin, Brown ve Hegarty (2005), Brown ve Henriquez (2011), Costa ve diğerleri (2014), Ellis ve diğerleri (2003) ile Morrison ve diğerleri (2009), kadınların erkeklere kıyasla eşcinsel insan haklarını daha fazla desteklediklerini göstermişlerdir. Sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı için de cinsiyet farkları rapor eden araştırmalar bulunmaktadır (örneğin, Etchezahar ve diğer., 2014; Feygina, Jost ve Goldsmith, 2010, Fletcher ve diğer., 1986). Bu farkın şimdiki çalışmada da ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Benzer şekilde, eşcinsel bir bireyle kurulan temasın eşcinsellere ya da onların haklarına yönelik desteği artırdığı da önceki birçok araştırmada ortaya konulmuştur (Brown ve Hegarty, 2005; Howting, 2012; Morrison ve diğer., 2009; Wood ve Bartowski, 2004). Gruplar arası ilişkiler açısından bakıldığında, heteroseksüel bireylerin avantajlı konumda oldukları cinsiyet sisteminin bir sonucu olarak, katılımcıların sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık yönelimleri arttıkça, eşcinsel bireyleri dış grup üyesi olarak görme olasılıkları yükselecektir. Bu durumun onların eşcinsel bireylerle temas kurma düzeylerine olumsuz yansıtacağı tahmin edilmektedir. Bu varsayımlardan hareketle, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleriyle negatif yönde ilişkili olan yükleme karşılığının da eşcinsel bir bireyle kurulan temas değişkenine yansıtacağı öne sürülebilir.

1.9. Araştırma Hipotezleri

Buraya kadar aktarılan bilgiler doğrultusunda araştırmanın temel amacının şu hipotezleri test etmek olduğu söylenebilir:

1. Katılımcıların eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri, genel insan haklarına destek düzeylerinden daha düşüktür.
2. Eşcinsel bireylerin insan haklarına destek düzeyi; sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri ile negatif yönde, yükleme karmaşıklığı değişkeniyle pozitif yönde ilişkilidir.
3. Eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ve genel insan haklarına destek düzeyi arasındaki fark; katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri ile pozitif yönde ilişkilidir.
4. Eşcinsel insan haklarına destek düzeyini sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma negatif yönde, yükleme karmaşıklığı ise pozitif yönde yordamaktadır.
5. Eşcinsel insan hakları konusunda, kadınlar erkeklerden, eşcinsel arkadaşı olanlar eşcinsel arkadaşı olmayanlardan daha yüksek düzeyde desteğe sahiptir.
6. Yükleme karmaşıklığının, hem sosyal baskınlık yönelimi ve eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide, hem de sistemi meşrulaştırma ve eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide aracı rol oynaması beklenmektedir. Ayrıca sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel bireylerin haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırmanın hem doğrudan hem de yükleme karmaşıklığı aracılığıyla aracı rol oynaması beklenmektedir. Beklenen bu ilişkilerin doğrulanıp doğrulanmadığını görmek için Şekil I.1.'de verilen model test edilecektir.

Şekil 1.1. Eşcinsel insan haklarına destek tutumları üzerinde sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığının aracı rollerine ilişkin model.

BÖLÜM II

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Araştırmada iki ayrı aşamada, iki farklı örneklem grubundan veri toplanmıştır. Araştırmanın ilk aşaması olan Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği'nin (Ellis ve diğer., 2003) Türkçe'ye uyarlanması çalışması kapsamında internet ortamında 280 kişiden ve test – tekrar test güvenirliğini belirlemek için sınıf ortamında gerçekleştirilen iki ayrı uygulamanın ilk uygulamasına katılan 31 kişiden (söz konusu ölçek yaklaşık iki hafta arayla 31 kişinin 21'ine ikinci kez uygulanmıştır) olmak üzere toplamda 311 kişiden veri elde edilmiştir. Cinsel yönelimini heteroseksüel olarak belirtmeyen 25 kişi ve öğrenci olmadığını belirten 13 kişi örneklem grubundan çıkarılmış, yalnızca geriye kalan 273 heteroseksüel katılımcı analizlere dâhil edilmiştir. Bu örneklemdeki katılımcıların % 67'sini kadınlar (183 kişi), % 33'ünü erkekler (90 kişi) oluşturmakta ve bu katılımcıların yaşları 18 ile 35 arasında değişmektedir ($\bar{X}$ =20,53, ss=2,33). Büyük çoğunluğu lisans öğrencisi (248 kişi), kalan 20'si yüksekokul ve 9'u da yüksek lisans öğrencisi olan katılımcıların % 59'u orta (161 kişi), %20,5'i alt ve alt-orta (56 kişi), %20,5'i (56 kişi) ise orta-üst ve üst sosyoekonomik düzeye (SED) sahip olduklarını belirtmişlerdir. En uzun süre yaşadıkları yerleşim birimini katılımcıların %24,9'i (68 kişi) köy, kasaba ya da ilçe, %39,6'sı (108 kişi) şehir olarak belirtirken, %35,5'i (97 kişi) ise metropol (İstanbul, Ankara ve İzmir) olarak belirtmiştir.

Araştırmanın asıl amacı olan eşcinsel insan haklarına destek tutumları ile ilgili değişkenlerin saptanması amacıyla ise 334 katılımcıdan oluşan ikinci bir örneklemden veri toplanmıştır. Bu katılımcılar arasından cinsel yönelimi heteroseksüel olmayan 28 kişi ve yaşını 17 olarak bildiren 1 kişi analizlere dâhil edilmemiştir. Geriye kalan 305 katılımcıdan 193'ü kadın (% 63.3), 112'si erkektir (% 36.7). Yaşları 18 ile 64 arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması 26.77'dir. Örneklem grubunun sosyoekonomik yapısı ele alındığında, katılımcıların % 14.8'inin (45 kişi) alt veya alt-orta, % 50.8'inin (155 kişi) orta , % 34.4'ünün (105 kişi) ise orta-üst ya da üst SED'e sahip olduğunu belirttiği görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin eğitim seviyeleri incelendiğinde, % 3'ünün ortaokul ya da lise mezunu, % 2.9'unun yüksekokul öğrencisi ya da mezunu, % 35.1'inin üniversite öğrencisi ve % 31.1'inin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Geriye kalan % 27.9'luk dilimde yer alan bireyler ise lisansüstü düzeyde öğrenci ya da mezundur. Eşcinsel bir tanıdığa sahip olan katılımcı oranı % 70.2 iken, eşcinsel bir arkadaşı olduğunu söyleyen katılımcı oranı % 53.8, eşcinsel bir akrabası olduğunu belirten katılımcı oranı ise % 6.2'dir. Örneklem grubunu oluşturan bireylerin yalnızca % 6.2'si Türkiye'de insan haklarına yönelik duyarlılığın olduğuna inanırken, % 85.2'si insan hakları ihlaline uğradığını belirtmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Araştırma anketinde yer alan soru formlarından önce, katılımcılara Onam Formu verilmiştir. Bu formda araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı,

katılımcıların kendilerini rahatsız hissettikleri anda yanıtlamayı bırakabilecekleri gibi bilgiler verilmiştir. Form için bkz., *EK 1*.

2.2.2. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgi almak için oluşturulan bu formda, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, yaşanılan yer, sosyo-ekonomik düzey ve cinsel yönelim değişkenlerine ilişkin sorular yer almaktadır. Formda ayrıca, katılımcılara daha önce hiç insan hakları ihlaline uğrayıp uğramadıkları, Türkiye’de insan haklarına yönelik bir duyarlılığın bulunduğu inanıp inanmadıkları, dindarlık düzeyleri (çok dindarımdan hiç dindar değilim’e doğru giden 9 dereceli bir ölçek üzerinden) ve siyasal görüşleri (sağdan sola giden 9 dereceli bir ölçek üzerinden) sorulmuştur. Form için bkz., *EK 2*.

2.2.3. Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği (LGİHDÖ)

Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği (Support For Lesbian and Gay Human Rights Scale) Ellis ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilmiştir. Yazarlar, yürüttükleri araştırma kapsamında eşcinsel haklarına yönelik tutumları ölçmek amacıyla 25 maddelik bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında daha önceden insan hakları, ahlaki sorunlar, eşcinsel hakları gibi konularda yapılmış çalışmalarda kullanılan araçlardan ve günümüzde uluslararası boyutta tartışma konusu olan başlıklardan yararlanılarak bir madde havuzu oluşturmuşlardır. Oluşturulan bu maddeler sistematik olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile karşılaştırılmıştır. Bu işlemler sonucunda bazı maddeler uygun bulunmayarak atılmış, bazı maddelerin ise cümle yapısı düzenlenerek ölçeğin son

haline ulaşılmıştır. Sorulara verilen yanıtlar 1-Kesinlikle Katılıyorum ile 5-Kesinlikle Katılmıyorum arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanlar 5 ile 125 puan arasında değişmektedir ve alınan puanlar yükseldikçe eşcinsel haklarına destek düzeyi azalmaktadır. Ellis (2002), ölçeğin iç tutarlılık katsayısını .94 (Cronbach Alfa), Morrison ve McDermott (2009) ise. 89 (Cronbach Alfa) olarak hesaplamışlardır.

Ölçek bu çalışma kapsamında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Türkçeye çevri aşamasında, ölçek maddelerinin hem çeviri hem de amaca uygunluk açısından değerlendirilebilmesi için sosyal psikoloji alanında uzman olan üç hakemin görüşüne başvurulmuş ve tüm hakemlerin hemfikir olduğu ifadelerde karar kılınmıştır. LGİHDÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması amacıyla bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen analiz bulgularına dair bilgiler üçüncü bölümde, bulgular kısmında verilmiştir. Ölçek maddeleri için bkz., EK 3.

2.2.4. Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği (LGYTÖ) – Gözden Geçirilmiş Kısa Sürüm 1

LGİHDÖ'nün ölçüt geçerliğini belirlemek için, eşcinsellere yönelik tutumlar ve eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri arasında bulunan güçlü ilişkiler (örneğin, Brown ve Henriquez, 2011; Ellis ve diğer., 2003; Morrison ve diğer., 2005) göz önüne alınarak Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Kısa Sürüm1 seçilmiştir. Kadın ve erkek eşcinsellere yönelik tutumlarının ölçülmesi amacıyla Herek tarafından geliştirilen ölçek, Duyan ve Gelbal (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek 1-Hiç Katılmıyorum ile 5-Tamamen Katılıyorum arasında değişen beş dereceli Likert tipi bir araçtır. Toplam on maddeden oluşan

ölçeğin beş maddesi lezbiyenlere, diğer beş maddesi ise geylelere yönelik tutumları ölçmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar eşcinselliğe yönelik olumsuz tutumlara, düşük puanlar ise olumlu tutumlara işaret edecek şekilde hesaplanmıştır. Ölçeğin Türkiye örneklemi için hesaplanan test-tekrar güvenirlik katsayısı .85, Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ise .91 olarak bulunmuştur. Ölçek için bu çalışma kapsamında hesaplanan Cronbach Alpha değeri .93'tür. Ölçek maddeleri için bkz. *EK 4*.

2.2.5. İnsan Haklarına Destek Ölçeği (İHDÖ)

Araştırmada katılımcıların eşcinsel haklarına destek düzeyleri ve genel olarak insan haklarına destek düzeyleri arasındaki farkı belirlemek için LGİHDÖ'den alınan puanlarla genel insan haklarına destek düzeyi puanlarının ortalamaları arasındaki farka da bakılmak istenmiştir. Bunun için LGİHDÖ'nün eşcinsellerin yanı sıra başka herhangi bir azınlık grubu için de geçerli olabilecek 6 maddesi genel insan haklarına destek düzeyini belirlemek üzere yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede ölçek maddeleri içerik ya da anlamları bozulmaksızın, ancak eşcinselleri de işaret etmeyecek şekilde (herhangi bir azınlık grubu veya genel olarak tüm insanları kapsayacak şekilde) yeniden üretilmiştir. 305 kişilik örneklemden oluşan ana çalışma kapsamında oluşturulan bu ölçeğin iç tutarlılık güvenirliği .80 (Cronbach Alfa) olarak belirlenmiştir. Ölçeğin bu formu için bkz. *EK 5*.

2.2.6. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ)

Çalışmada, katılımcıların sosyal baskınlık yönelimlerini ölçmek amacıyla Sidanius ve Pratto (1999) tarafından geliştirilmiş olan Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği kullanılmıştır. Yazarlar, 14 farklı ülkede yaptıkları güvenirlik çalışmalarının

sonucunda ölçeğin iç tutarlılık katsayısını en düşük .66 ve en yüksek .92 olarak hesaplamışlardır. Toplam 16 maddeden oluşan SBYÖ, 7 dereceli Likert tipi bir ölçektir. Katılımcılardan verilen maddelere katılma düzeylerini 1-Çok yanlış ile 7 Çok doğru arasında puanlamaları istenmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimine işaret etmektedir. Ölçeği Türkçe'ye uyarlayan Karaçanta (2002), iç tutarlılık katsayısını .85 (Cronbach Alfa) olarak hesaplamıştır. Daha sonra ölçek, Jost ve Thompson (2000)'nın iki bileşenli yapı geleneğini takip ederek, Hasta ve Karaçanta (2016) tarafından iki boyutlu olarak yeniden değerlendirilmiş ve bu boyutlar Eşitliğe Karşı Olma ve Grup Temelli Baskınlık olarak isimlendirilmiştir. Yazarlar bu faktörlerin iç tutarlılık katsayılarını sırasıyla .84 ve .70 olarak (Cronbach Alfa) hesaplamışlardır. Bu araştırmada bu değerler Grup Temelli Baskınlık bileşeni için .81, Eşitliğe Karşı Olma Bileşeni için .88 (Cronbach Alfa) olarak bulunmuştur. Ölçek maddeleri için bkz. EK 6.

2.2.7. Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (SMÖ)

Katılımcıların var olan sosyal sistemi meşru algılama düzeylerini belirlemek amacıyla, Kay ve Jost (2003) tarafından geliştirilen Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapan Yıldırım ve Akgün (2013), iç tutarlılık katsayısını .67 (Cronbach Alfa) olarak belirlemiştir. Yedi dereceli Likert tipi bir ölçüm aracı olan ölçek, 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 7 ile 56 arasında değişmekte olup, bireylerin aldıkları yüksek puanlar, var olan toplumsal sisteme yönelik yüksek düzeyde meşruiyet algısına işaret etmektedir. Ölçek için bu çalışmanın ana örneklemini üzerinden hesaplanan iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) .82'dir. Ölçek maddeleri için bkz. EK 7.

2.2.8. Atıf (Yükleme) Karmaşıklığı Ölçeği (YKÖ)

Bireylerin yükleme karmaşıklık düzeyini belirlemek amacıyla Fletcher ve diğerlerinin (1986) geliştirdiği, Parker (2004) tarafından Türkçeye uyarlanan “Atıf Karmaşıklığı Ölçeği” kullanılmıştır. Yedi boyuttan oluşan ölçekte (1- Motivasyon düzeyi, 2- Karmaşık açıklamaları tercih etme, 3- Üst biliş, 4- İnsan davranışının etkileşimlerin bir fonksiyonu olduğunu fark etme, 5- Karmaşık içsel açıklamalar yapma, 6- Karmaşık, eşzamanlı dışsal açıklamalar yapma, 7- Zaman boyutunu kullanma), her bir boyut için 4 madde olmak üzere toplam 28 madde bulunmaktadır. Her bir madde için puanlamalar -3 ve +3 arasında değişmekte ve ölçekten alınan puanlar arttıkça yükleme karmaşıklığı düzeyinin arttığı kabul edilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının çeşitli uygulamalarda .84 ve .92 (Cronbach Alfa) arasında değiştiği belirlenmiştir (Parker, 2004). Çalışmada ölçekten alınan toplam puan kullanılmıştır. Ölçeğin toplam puanı üzerinden bu çalışma için hesaplanan Cronbach Alfa içtutarlılık katsayısı .90’dır. Ölçek maddeleri için bkz. EK 8

2.3. İşlem

Araştırmanın ilk aşamasında LGİHDÖ’nün (Ellis ve diğer., 2003) Türkçe’ye uyarlanması çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada katılımcılara sırasıyla Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik Bilgi formu, LGİHDÖ ve LGYTÖ’den oluşan anket formu uygulanmıştır. Katılımcıların anket formunu doldurmaları yaklaşık olarak 8 dakika sürmüştür.

Eşcinsel insan haklarına destek tutumları ve genel insan haklarına destek tutumları ile sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla gerçekleştirilen ikinci veri toplama işlemi sırasında (ikinci aşama) ise, (sırasıyla) Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik bilgi formu, LGİHDÖ, SBYÖ, SMÖ, YKÖ, İHDÖ ölçeklerinden oluşan anket formu kullanılmıştır. Araştırmanın amaçlarından biri bireylerin genel insan haklarına yönelik destek düzeyleri ile eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemektir. Bu noktada, bu değerlendirmeyi bireylerin hali hazırda sahip oldukları bilişleriyle gerçekleştirebilmek, insan hakları konusunda şemalarının harekete geçmesiyle eşcinsel insan haklarına yönelik tutumları üzerinde oluşabilecek etkiyi en aza indirmek amacıyla İHDÖ ölçeğin son kısma yerleştirilmiştir. Katılımcıların anket formunu uygulamaları ortalama olarak 20 dakika sürmüştür.

LGİHDÖ'nün uyarlama çalışmaları kapsamında test – tekrar test amacıyla sınıf ortamında yapılan uygulama dışında araştırmada kullanılan diğer tüm veriler internet aracılığıyla elde edilmiştir. Her iki aşama için de internetten veri toplama işlemi bu alanda hizmet veren www.surveey.com isimli web sitesi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi ortama girilen anket formlarının linki çeşitli sosyal medya ortamlarında paylaşarak katılımcılara ulaşılmıştır. Sosyal bilimlerde internet ortamı kullanılarak elde edilen verilerin, geleneksel yöntemlerle elde edilen verilerden kalite olarak farklılaşmadığını ortaya koyan araştırmaların (Birnbaum, 2004; Gossling, Vazire, Srivastava ve John, 2004; Mehta ve Sivadas, 1995; Stanton, 1998) yanı sıra Joinson (1999), internet tabanlı anketlerin kullanımında sosyal

istenirlik etkisinin daha az görüldüğünü ortaya koymuşlardır. Ayrıca, Gossling ve diğerleri (2004) internet tabanlı anketlerin kullanımının araştırma konusuna toplumsal dikkati çekmeye yönelik yararlarını vurgulamıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, araştırmanın konusu dikkate alındığında ayrıca kamuoyu oluşturmak açısından da, internet tabanlı anket kullanımının bu çalışma için uygun olduğuna karar verilmiştir.

BÖLÜM III

3. BULGULAR

Eşcinsel bireylerin insan haklarına yönelik destek tutumları ile ilişkili değişkenlerin araştırıldığı bu araştırmanın ilk aşamasında LGİHDÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması amacıyla ölçeğin geçerliği ve güvenirliğine ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın temel amacı ise, eşcinsel insan haklarına destek tutumları, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasındaki ilişkileri belirlemek, ayrıca eşcinsel insan haklarına ve genel olarak insan haklarına verilen destek düzeyi arasındaki farkı incelemektir. Bu amaçlar doğrultusunda, öncelikle LGİHDÖ'den ve İHDÖ'den alınan puanların ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek üzere eşleştirilmiş gruplar için t testi yapılmıştır. Ardından, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon analizi ve eşcinsel insan haklarına destek tutumları üzerinde yordayıcı etkisi olan değişkenleri belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizleri, araştırmada yer alan değişkenlerden (eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar, eşcinsel insan hakları ve genel insan haklarına yönelik tutumlar arasındaki fark, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı) alınan puanların cinsiyet ve eşcinsel bir arkadaşına sahip olma durumuna göre değişip değişmediğini saptamak için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) izlemiştir. Son olarak, araştırma hipotezleri başlığı altında Şekil I.1'de gösterilen modeli test etmek amacıyla PROCESS macro (Hayes, 2016) bootstrapped aracı değişken analizi gerçekleştirilmiştir.

3.1. LGİHDÖ'nün Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

LGİHDÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması amacıyla gerçekleştirilen ön çalışmada ilk olarak madde-test korelasyonu analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda 18. madde ($r = .19$) ve 24. maddenin ($r = .26$) korelasyon katsayılarının .30'un altında kaldığı görülmüştür. Ardından faktör analizine geçilmiştir. Bu aşamada, 18. madde ölçek dışı bırakılıp, faktör analizine dâhil edilmezken 24. madde .30'a yakın bir değere sahip olduğu için analize dâhil edilmiştir.

Gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizinde hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri (.95) ve Bartlett değerinin [$\chi^2 (276) = 3987.31, p < .001$] ışığında, verilerin faktör analizi için uygun olduğuna karar verilmiştir. Ölçek için herhangi bir faktör yapısı belirlemeksizin yapılan analiz sonucunda üç faktörün 1'in üzerinde özdeğere sahip olduğu görülmüştür. Bu üç faktör birlikte toplam varyansın % 58.64'ünü açıklamaktadır. LGİHDÖ için daha önce gerçekleştirilen faktör analizlerine bakıldığında, Ellis ve diğerlerinin (2003) ölçeğin 3 faktöre sahip 25 maddeden oluştuğunu belirlediği, Morrison ve McDermott (2009)'un ise gerçekleştirdikleri analizler sonucunda 18 madde ve 2 faktörden oluşan bir yapıda karar kıldıkları görülmektedir. Bu çalışmada ise, eğitim grafiğinin önerisi ve madde içeriklerinin uyumu göz önüne alınarak iki faktörlü yapıda karar kılınmıştır. İki faktör üzerinden temel bileşenler yöntemi ve varimax rotasyonu kullanılarak gerçekleştirilen faktör analizinde, toplam varyansın % 53.98'ini açıklayan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. “Ayrımcılık karşıtlığı” olarak adlandırılan ilk faktör 1, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 19, 20, 22 ve 23. maddelerden oluşmaktadır. İkinci faktör ise 2, 6, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 21, 24 ve 25. maddeleri içermektedir ve “sivil hak ve

özgürlükler” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörler için hesaplanan Cronbach Alfa içtutarlık katsayıları sırasıyla, .93 ve .87’dir. Ölçeğin tamamı için 24 madde üzerinden hesaplanan Cronbach Alfa içtutarlık katsayısı ise .94’tür. Maddelerin faktör yükleri ve madde-test korelasyonu analizi sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. LGİHDÖ'nün Faktör Analizi Sonuçları

LGİHDÖ'nün Maddeleri	Ayrımcılık Karşıtlığı	Sivil Hak ve Özgürlükler	Madde Test Korelasyonu
1. Eşcinselliğin iş yerinde ayrımcılığa neden olmasını gerektirecek hiçbir durum olamaz.	.62	.37	.71**
2. Lezbiyenler ve gey erkekler cinselliklerini halk içinde açıkça sergiledikleri yürüyüş ve gösteri yapma hakkına sahip olmamalıdır.*		.56	.48**
3. Lezbiyenler ve gey erkekler kendi evlerinin mahremiyetinde, kendi rızalarıyla katıldıkları herhangi bir cinsel eylem türü (örneğin anal ilişki ya da sado-mazoşizm içeren bir ilişki) nedeniyle herhangi bir cezaya çarptırılmamalı ya da tutuklanmamalıdır.	.72		.68**
4. Çocuklara lezbiyenlerin ve gey erkeklerin haklarına saygı duymaları öğretilmelidir.	.70	.38	.77**
5. Bir lezbiyenin ya da gey erkek çalışanın partneri de, heteroseksüel bir çalışanın eşinin yararlandığı hakların aynısından (doğum izni, sigorta kapsamı, seyahat avantajları, emeklilik hakları gibi) yararlanmalıdır.	.66	.41	.76**
6. Lezbiyenlerin ve gey erkeklerin görüşlerini ifade etmesine sadece çoğunluğu rahatsız etmedikleri ya da sinirlendirmedikleri sürece izin verilmelidir.*		.54	.40**
7. Hiç kimse, dünyanın hiçbir yerinde lezbiyen ya da gey olduğu gerekçesiyle tutuklanmamalı, gözaltına alınmamalı ya da sınır dışı edilmemelidir.	.79		.68**
8. Eğer bir ülkedeki kültürel değerler ve inançlar lezbiyenlerin ve gey erkeklerin idam edilmesine uygunsa, o ülke lezbiyenleri ve gey erkekleri idam etme hakkına sahip olmalıdır.*	.42	.45	.61**
9. Lezbiyenliği ve erkek eşcinselliğini pozitif bir yaşam biçimi olarak gösteren kitaplar, okul kütüphanelerinde özgürce yer almalıdır.	.46	.62	.74**
10. Erkek eşcinsel ilişkinin yasal olduğu düşünülen yaş, heteroseksüel cinsel ilişkinin yasal olduğu yaş ile aynı olmalıdır.	.63	.37	.71**
11. Tüm işverenler, işyerlerinde lezbiyenler ve gey erkekler için adil ve olumlu koşullar geliştirmek için çaba göstermelidir.	.76		.76**
12. Bir lezbiyenin ya da gey erkeğin partneri de, bir heteroseksüel erkek ya da kadının eşinin yararlanabildiği göçmenlik haklarından (sürekli oturma izni ya da vatandaşlık gibi) yararlanabilmelidir.	.74		.78**
13. Bir kişinin cinsel yönelimi, o kişinin temel hak ve özgürlüklere erişimini engellememelidir.	.79		.62**
14. Eğer bir ilkökul öğretmenin lezbiyen ya da gey olduğu ortaya çıkarsa öğretmenlik yapmaya devam etmesine izin verilmemelidir.*		.55	.57**
15. Lezbiyen ve gey çiftlere de heteroseksüel çiftler gibi yasal evlenme izni verilmelidir.		.61	.83**
16. Lezbiyenler ve gey erkekler için çalışma ve konut edinme gibi konularda eşit haklar sağlamaya yönelik politikalar çoğunlukla toplumun ahlaki standartlarına zarar vericidir.*		.71	.66**
17. Lezbiyen ve gey erkek çiftlerinin şiddete ya da tacize uğrama korkusu olmadan topluluk içinde partnerlerine sevgilerini ifade edebilmeleri kabul edilebilir olmalıdır.	.60	.61	.84**
18. Bir gazete ya da kuruluşun bir kişinin lezbiyen ya da gey olduğunu o kişinin izni olmadan duyurmasında bir sakınca yoktur.*	-	-	.19**
19. Sosyal psikoloji, eğitim, tarih, edebiyat ve sağlık çalışmaları gibi alanlardaki tüm üniversite müfredatları, açık bir şekilde lezbiyen ve gey bakış açılarını içermelidir.	.55	.50	.73**
20. Bir erkeğin eşcinselliği ya da bir kadının lezbiyenliği, konu doğrudan eşcinsellik yasalarıyla ilişkili olmadığı sürece mahkemelerde dava konusu edilmemelidir.	.61		.51**
21. Toplum, okullarda konuşma yapmak isteyen lezbiyenlerin ve gey erkeklerin etkin bir biçimde eşcinselliği heteroseksüellikle eşdeğer gösterme çabalarını engelleme hakkına sahiptir.*	.35	.68	.70**
22. Lezbiyenlik ve erkek eşcinselliği de ırk, sınıf, cinsiyet ve din gibi politika, kanun ve anlaşmalarda ayrımcılığa karşı koruma altına alınmalıdır.	.70	.43	.80**
23. Tıpkı dini ve siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrayan insanlar gibi, kendi ülkelerinde zulme uğrayan lezbiyenlere ve gey erkeklere de başka bir ülkede sığınma hakkı verilmelidir.	.71		.67**
24. Eşcinsellerin askerlik yapması uygun değildir.*		.45	.26**
25. Lezbiyen ve gey çiftler, heteroseksüellerin sahip olduğu tüm ebeveynlik haklarına (evlat edinme, koruyucu ailelik ve doğum hizmetleri gibi) sahip olmalıdırlar.	.48	.58	.73**
Açıklanan varyans	%32.94	%21.04	
Özdeğer	11.24	1.74	
Alfa	.93	.87	

*p<.05, **p<.01 (İşaretli maddeler ters kodlanmaktadır.)

Ölçeğin, ölçüt geçerliğine ilişkin fikir edinebilmek için ölçekten alınan puanlarla LGYTÖ'den alınan puanlar arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Bu iki değişken arasında hesaplanan korelasyon katsayısı .76'dır ($n=273$, $p<.001$). Ayrıca, ölçeğin alt boyutlarının da ayrı ayrı LGYTÖ ile ilişkilerine bakılmıştır. Hesaplanan korelasyon katsayıları ayrımcılık karşıtlığı boyutu için .68 ($n=273$, $p<.001$), sivil hak ve özgürlükler boyutu için .76'dır ($n=273$, $p<.001$). Ölçeğin tamamı, "ayrımcılık karşıtlığı" ve "sivil hak ve özgürlükler" bileşenleri için hesaplanan test tekrar test güvenirlik katsayıları ise sırasıyla .84, .80 ve .82'dir (tüm r 'ler için $n=21$, $p<.001$). Tek ve çift numaralı maddeler temel alınarak gerçekleştirilen iki yarı güvenirlik katsayıları LGİHDÖ toplam puanı için .87, ayrımcılık karşıtlığı boyutu için .88, sivil hak ve özgürlükler boyutu için ise .69 olarak hesaplanmıştır (tüm r 'ler için $n=273$, $p<.001$).

LGİHDÖ için elde edilen iki faktörlü yapının uygunluğu, ana çalışma kapsamında ulaşılan 305 kişiden oluşan ikinci bir örneklem üzerinden doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılarak incelenmiştir. LISREL 9.2 programı ve maksimum olabilirlik tekniği kullanılarak yapılan analizde, model uyum indeksleri verinin iki faktörlü çözümle tanımlanabileceğini göstermiştir [$\chi^2 (251, N = 305) = 724.37$, $p<.001$, $GFI = .83$, $AGFI = .80$, $NNFI = .88$, $CFI = .89$, $RMSEA = .08$, % 90 GA (.07, .08)]. Modifikasyon indeksi incelendiğinde, lgihdö gizil değişkenine ait 5. ve 12. maddelerin hatalarının ilişkilendirilebileceği görülmüş ve aynı faktöre ait olan bu iki maddenin hataları ilişkilendirilmiştir. İki maddenin hataları arasındaki korelasyon .18'dir. İki hatanın ilişkilendirilmesi ile oluşan model ile hiçbir ilişkilendirmenin yapılmadığı önceki model Ki-kare fark testi ile karşılaştırılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu teste göre, 5. ve 12. maddelerin hatalarının ilişkilendirilmesi

sonucunda model anlamlı olarak veri ile daha uyumlu hale gelmiştir [$\chi^2_{fark}(1)$, ($N = 305$) = 48.94, $p < .001$]. Elde edilen yeni model test edilmiş ve modifikasyon indeksinde bu kez 7. ve 13. maddelerin hatalarının ilişkilendirilmesinin modeli daha uyumlu hale getirebileceği görülmüştür. Hata korelasyonları .19 olan bu iki maddenin ilişkilendirilmesinin ardından oluşan yeni modelin de bir önceki modelden anlamlı olarak daha uyumlu olduğu belirlenmiştir [$\chi^2_{fark}(1)$, ($N = 305$) = 48.57, $p < .001$]. Bu hata eklendikten sonra model yeniden test edilmiştir. Modifikasyon indeksinde 3. ve 19. maddeler arasında da hata ilişkilendirmesi önerilmiştir. Bu ilişkilendirmenin yapılmasının ardından (iki değişken arasındaki korelasyon -.16'dır) elde edilen yeni model ve bir önceki model arasındaki farkın da anlamlı olduğu belirlenmiştir [$\chi^2_{fark}(1)$, ($N = 305$) = 35.6, $p < .001$]. Üçüncü modelin test edilmesi sonucu ise modifikasyon indeksindeki 22. ve 23. maddeler arası hata ilişkilendirme önerisi gerçekleştirilmiştir. Korelasyonları .12 olan bu iki hatanın ilişkilendirilmesi ile oluşan 4. modelin de bir önceki modelden anlamlı olarak farklı olduğu belirlenmiştir [$\chi^2_{fark}(1)$, ($N = 305$) = 25.22, $p < .001$]. Yapılan her yeni ilişkilendirme, modeli anlamlı olarak daha iyi hale getirmiştir. En son model (4 hatanın ilişkilendirildiği), diğer dört modelden anlamlı olarak veri ile daha uyumlu bulunmuş [$\chi^2_{fark}(1)$, ($N = 305$) = 19.74, $p < .001$] ve model uyum indeksleri de oldukça iyi sonuçlar ortaya koymuştur [χ^2 (247, $N = 305$) = 594.87, $p < .001$, $\chi^2/sd = 2.41$, $GFI = .86$, $AGFI = .83$, $NNFI = .91$, $CFI = .92$, $RMSEA = .07$; % 90 GA (.06, .07)]. Son olarak, karşılaştırma yapılabilmesi açısından her bir maddenin tek bir faktöre yüklendiği model test edilmiş [χ^2 (252, $N = 305$) = 817.10, $p < .001$, $\chi^2/sd = 3.24$, $GFI = .81$, $AGFI = .77$, $NNFI = .86$, $CFI = .87$, $RMSEA = .08$; % 90 GA (.08, .09)] ve iki faktörlü yapının uyum indekslerinin tek faktörlü yapıya göre daha iyi olduğu

belirlenmiştir [$\chi^2_{fark}(5)$, ($N = 305$) = 222.23, $p < .001$]. LGİHDÖ'nün uyum iyiliği indeksleri Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. LGİHDÖ'nün İki Faktörü İçin Uyum İyiliği İndeksleri

	χ^2	Sd	χ^2/Sd	RMSEA	GFI	CFI	AGFI	NNFI	SRMR
Model 5. İki faktörlü son model (4 hata ilişkilendirmesi)	594.87	247	2.41	.07	.86	.92	.83	.91	.05
Model 4. İki faktörlü model (3 hata ilişkilendirmesi)	614.61	248	2.48	.07	.86	.92	.83	.91	.05
Model 3. İki faktörlü model (2 hata ilişkilendirmesi)	639.83	249	2.57	.07	.85	.91	.82	.90	.05
Model 2. İki faktörlü model (1 hata ilişkilendirmesi)	675.43	250	2.70	.07	.84	.90	.81	.89	.05
Model 1. İki faktörlü model (Hiçbir ilişkilendirme yapılmamış)	724.373	251	2.88	.08	.83	.89	.80	.88	.05
Tek Faktörlü Model	817.10	252	3.24	.08	.81	.87	.77	.86	.05

Ölçek maddelerinin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda aldıkları standartlaştırılmış faktör yükleri, t değerleri ve R^2 değerleri Tablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 3.3. LGİHDÖ'nün Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	İndikatörler												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ayrımcılık Karşıtlığı	M1	M3	M4	M5	M7	M10	M11	M12	M13	M19	M20	M22	M23
	.62	.64	.80	.70	.69	.75	.82	.76	.64	.71	.55	.82	.60
	(11.75)	(12.25)	(16.77)	(13.89)	(13.29)	(15.34)	(17.37)	(15.58)	(12.21)	(14.11)	(10.09)	(17.34)	(11.26)
Sivil Hak ve Özgürlükler	.38	.41	.65	.50	.46	.57	.68	.58	.41	.51	.30	.67	.36
	M2	M6	M8	M9	M14	M15	M16	M17	M21	M24	M25		
	.57	.34	.54	.80	.52	.87	.66	.88	.72	.26	.76		
	(10.62)	(5.94)	(9.97)	(16.60)	(9.52)	(18.95)	(12.84)	(19.47)	(14.29)	(4.50)	(15.30)		
	.32	.11	.29	.64	.27	.76	.44	.78	.52	.68	.57		

Tüm standartlaştırılmış faktör yükleri (Beta değerleri) istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = .000$). Sırasıyla Beta değerleri, t değerleri ve R^2 değerleri verilmiştir.

Ölçeğin tamamı ile “ayrımcılık karşıtlığı” ve “sivil hak ve özgürlükler” alt boyutları için, ana çalışma kapsamında 305 kişiden üzerinden hesaplanan Cronbach Alfa içtutarlık katsayıları sırasıyla .94, .93 ve .88’dir.

3.2. Betimleyici İstatistikler

Araştırmanın temel değişkenleriyle birlikte, örnekleme tanımaya yardımcı olabilecek diğer bazı değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.4’de verilmiştir.

Tablo 3.4. *Araştırmada yer alan değişkenlere ait betimleyici analiz sonuçları*

Değişkenler	$\bar{X}$	S	Beklenen Ranj	Gözlenen Ranj	Alfa
N=305					
Yaş	26.77	6.78	18-65	18-64	
Eğitim	7.92	1.45	1-12	3-12	
SED	3.20	0.74	1-5	1-5	
Dindarlık	6.15	1.69	1-9	1-9	
Siyasal Görüş	6.11	2.46	1-9	1-9	
LGİHDÖ Toplam	1.95	0.78	1-5	1- 4.83	.94
LGİHDÖ - Ayrımcılık Karşıtlığı	1.72	0.76	1-5	1-5	.93
LGİHDÖ - Sivil Hak ve Özgürlükler	2.22	0.88	1-5	1 - 4.64	.88
Eşitliğe Karşı Olma	2.01	1.20	1-7	1-7	.88
Grup Temelli Baskınlık	2.45	1.20	1-7	1-7	.81
Sistemi Meşrulaştırma	1.94	1.08	1-7	1-6.50	.82
Yükleme Karmaşıklığı	5.37	0.88	1-7	3.04-6.89	.90

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, Tablo 3.4’te görüldüğü üzere örneklem grubu çoğunlukla genç, siyasal görüş olarak sola yakın (puanlar arttıkça sola yaklaşılmaktadır), dindarlık düzeyi düşük (puanlar arttıkça dindarlık düzeyi düşmektedir), eğitilmiş ve ortalamanın üzerinde SED’e sahip bireylerden oluşmaktadır.

LGİHDÖ’den alınan puanlara bakıldığında ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça eşcinsel insan haklarına verilen

destek düzeyinin düştüğü göz önüne alındığında, araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların eşcinsel bireylerin insan hakları konusunda olumlu tutumlara sahip olduğu söylenebilir. Alt boyutlardan alınan puanlar da ölçekten alınan toplam puanlara benzer olarak ortalamanın altındadır. Diğer bir deyişle hem LGİHDÖ hem de alt boyutları için eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ortalamanın üzerindedir. Katılımcıların eşitliğe karşı olma, grup temelli baskınlık ve sistemi meşrulaştırma puanlarının da beklenen ranjla karşılaştırıldığında ortalamanın altında kaldığı, yükleme karmaşıklığı puanlarının ise ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Kısaca, örneklem grubunu oluşturan bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri ve sistemi meşrulaştırma düzeylerinin düşük, yükleme karmaşıklığı ve eşcinsel bireylerin insan haklarına destek düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

3.3. LGİHDÖ ve İHDÖ Puanlarının Karşılaştırılması

Araştırmada cevap aranan sorulardan biri de katılımcıların insan haklarına yönelik desteklerinin konu eşcinsel grup özelinde sorulduğunda farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Katılımcıların LGİHDÖ'den ve İHDÖ'den aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek üzere eşleştirilmiş gruplar t testi (paired sample t-test) gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre LGİHDÖ'den alınan puanların ortalaması ($\bar{X}$ = 1.95, SS = 0.78), İHDÖ'den alınan puanların ortalamasından ($\bar{X}$ = 1.52, SS = 0.74) anlamlı olarak daha yüksektir (t_{304} = 9.49, $p < .001$). Bu da katılımcıların insan haklarına yönelik desteklerinin eşcinsel grup söz konusu olduğunda anlamlı olarak düştüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, araştırmanın ilk

hipotezi doğrulanmıştır. Diğer bir deyişle, bireylere belirli bir grup işaret edilmeden genel olarak insan hakları ile ilgili tutumları sorulduğunda destek düzeyleri daha yüksek iken, aynı sorular eşcinsel bireyler temelinde sorulduğunda destek düzeyleri düşmektedir.

3.4. Korelasyon Analizine Ait Bulgular

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Tekniği kullanılarak korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Korelasyon analizinden elde edilen sonuçlar Tablo 3.5’te gösterilmiştir.

Tablo 3.5. *Değişkenler Arası Korelasyon Değerleri*

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. LGİHDÖ	1	.95***	.95***	.41***	.47***	.51***	-.35***	.55***
2. Ayrımcılık Karşıtlığı		1	.81***	.39***	.41***	.48***	-.31***	.52***
3. Sivil Hak ve Özgürlükler			1	.39***	.49***	.50***	-.35***	.51***
4. Eşitliğe Karşı Olma				1	.61***	.37***	-.24***	.08
5. Grup Temelli Baskınlık					1	.32***	-.33***	.13*
6. Sistemi Meşrulaştırma						1	-.24***	.16**
7. Yükleme Karmaşıklığı							1	-.03
8. LGİHDÖ - İHDÖ Fark								1

*p≤.05, **p≤.01, ***p≤.001

LGİHDÖ – İHDÖ Fark: Lezbiyen Gey İnsan Hakları Destek Ölçeği (LGİHDÖ) ile İnsan Hakları Destek Ölçeği (İHDÖ)’nden alınan ortalama puanlar arasındaki fark.

Korelasyon analizine ait bulgular incelendiğinde, araştırmanın temel değişkeni olan eşcinsel bireylerin insan haklarını destekleme puanlarının ele alınan tüm diğer değişkenlerle anlamlı ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Bu ilişkilerin yönlerinin doğru olarak anlaşılabilmesi açısından ölçeklerden alınan puanların işaret ettiği tutum düzeyleri ile ilgili hatırlatma yapılması uygun olacaktır. Kullanılan diğer ölçeklerin aksine, LGİHDÖ'den ve İHDÖ'den alınan düşük puanlar yüksek destek düzeyine, yüksek puanlar ise düşük destek düzeyine işaret etmektedir.

Bireylerin eşitliğe karşı olma, grup temelli baskınlık ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri düşmektedir. Eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri ve yükleme karmaşıklığı arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, bireylerin yükleme karmaşıklığı düzeyleri arttıkça eşcinsel insan haklarına verdikleri destek düzeyinin de arttığı görülmektedir. Tüm bu ilişkiler, araştırmanın ikinci hipotezini doğrulamaktadır.

Katılımcıların LGİHDÖ ve İHDÖ'den aldıkları puanların ortalamaları arasındaki fark hesaplanarak elde edilen "LGİHDÖ-İHDÖ Fark" değişkeni de diğer değişkenlerle anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu iki ölçüm arasındaki fark ile grup temelli baskınlık ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Beklenildiği üzere, grup temelli baskınlık ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri yükseldikçe fark artmaktadır. Araştırmanın üçüncü hipotezi eşcinsel insan hakları ile genel insan haklarına destek düzeyleri arasındaki farkın sistemi meşrulaştırma ile birlikte artacağı yönünde doğrulanırken, sosyal baskınlık yönelimi açısından yalnızca grup temelli baskınlık bileşeni beklenen yönde anlamlı bir ilişki göstermiştir.

Sosyal baskınlık yöneliminin eşitliğe karşı olma ve grup temelli baskınlık bileşenleri ile sistemi meşrulaştırma arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu saptanmıştır. Bu ilişkilere göre, sosyal baskınlık yönelimi arttıkça sistemi meşrulaştırma düzeyi de artmaktadır. Ayrıca, birbirleri ile pozitif yönde ilişkili olan bu üç değişkenin (eşitliğe karşı olma, grup temelli baskınlık ve sistemi meşrulaştırma), yükleme karmaşıklığı ile negatif yönde ilişkili oldukları anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, bireylerin yükleme karmaşıklıkları arttıkça sosyal baskınlık yönelimleri ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri düşmektedir.

3.5. Regresyon Analizlerine Ait Bulgular

Eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri üzerinde etkili olan değişkenleri belirlemek amacıyla hem LGİHDÖ'den alınan toplam puanlar için, hem de ayrımcılık karşıtlığı ve sivil hak ve özgürlükler alt bileşenleri için aşamalı (stepwise) hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

3.5.1. LGİHDÖ Toplam Puanını Yordayan Değişkenler

LGİHDÖ toplam puanını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla aşamalı (stepwise) hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Denkleme ilk aşamada etkilerini kontrol etmek amacıyla demografik değişkenler olan cinsiyet ve yaş değişkenleri girilmiştir. İkinci aşamada eşcinsellere ve eşcinsellerin insan haklarına yönelik tutumlarla güçlü ilişki içinde olduğu bilinen (Abrams ve diğer., 2015; Haslam ve Levy, 2006; Licciardello ve diğer., 2014; Morrison ve diğer., 2005; O'brien ve diğer., 2013; Poteat ve Mereish, 2012) sosyal baskınlık yönelimi değişkenin

bileşenleri olan eşitliğe karşı olma ve grup temelli baskınlık değişkenleri analize dâhil edilmiştir. Analizin üçüncü aşamasında sistemi meşrulaştırma, dördüncü ve son aşamasında ise yükleme karmaşıklığı değişkenleri denkleme eklenmiştir. Regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3.6. LGİHDÖ Toplam Puanını Yordayan Değişkenler

Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F	F Değişim
I. Aşama							
1. Cinsiyet	.27	.07	.07	.09	1.80	24.37***	24.37***
2. Yaş	.30	.09	.08	.09	1.99*	15.14***	5.54**
II. Aşama							
3. SBY - Grup Temelli Baskınlık	.51	.26	.25	.24	3.98***	35.72***	69.98***
4. SBY - Eşitliğe Karşı Olma	.53	.28	.27	.09	1.49	29.84***	9.27**
III. Aşama							
5. Sistemi Meşrulaştırma	.63	.40	.39	.35	7.15***	39.41***	55.87***
IV. Aşama							
6. Yükleme Karmaşıklığı	.64	.41	.40	-.13	-2.78***	34.87***	7.72***

* p< .05, ** p≤ .01, ***p≤ .001

Tablo 3.6’da görüldüğü üzere, regresyon analizine dâhil edilen tüm değişkenler bağımlı değişken olan eşcinsel insan haklarına destek düzeyi üzerinde yordayıcı güce sahiptir. İlk aşamada, cinsiyetin ($F_{1-303}= 24.37$, $p< .001$) pozitif yöndeki yordayıcı etkisiyle %7 olan açıklanan varyans, yaşı ($F_{2-302}=15.14$, $p<.001$) pozitif yöndeki yordayıcı etkisi ile birlikte %9’a yükselmiştir.

İkinci aşamada denkleme giren Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'nin iki bileşeninin de pozitif yönde yordayıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Açıklanan toplam varyans grup temelli baskınlık değişkeni ($F_{3-301} = 35.72$, $p < .001$) ile birlikte % 26'ya, eşitliğe karşı olma bileşeninin ($F_{4-300} = 29.84$, $p < .001$) katılması ile ise % 28'e yükselmiştir.

Üçüncü aşamada denkleme giren sistemi meşrulaştırma değişkeninin ($F_{5-299} = 39.41$, $p < .001$) pozitif yöndeki yordayıcı etkisi ile birlikte açıklanan varyans % 40'a yükselmiştir. Son olarak, LGİHDÖ'den alınan toplam puanı negatif yönde yordadığı belirlenen yükleme karmaşıklığının da ($F_{6-298} = 34.87$, $p < .001$) katkısıyla birlikte toplam açıklanan varyans %41'e ulaşmıştır.

3.5.2. Ayrımcılık Karşıtlığını Yordayan Değişkenler

LGİHDÖ'nün alt boyutu olan ayrımcılık karşıtlığı üzerinde yordayıcı etkisi olan değişkenleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen aşamalı (stepwise) hiyerarşik regresyon analizine ilk aşamada etkilerini kontrol etmek için yaş ve cinsiyet ve değişkenleri, ikinci aşamada sosyal baskınlık yönelimi bileşenleri, üçüncü aşamada sistemi meşrulaştırma ve son aşamada yükleme karmaşıklığı dâhil edilmiştir. Bu analize ilişkin bulgular Tablo 3.7'de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Ayrımcılık Karşıtlığını Yordayan Değişkenler

Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F	F Değişim
I. Aşama							
1. Cinsiyet	.25	.06	.06	.10	1.95*	20.63***	20.63***
II. Aşama							
2. SBY - Grup Temelli Baskınlık	.43	.19	.18	.16	2.52**	35.05***	46.38***
3. SBY - Eşitliğe Karşı Olma	.47	.22	.21	.12	2.00*	28.15***	11.84***
III. Aşama							
4. Sistemi Meşrulaştırma	.57	.33	.32	.34	6.55***	36.27***	47.57***
IV. Aşama							
5. Yükleme Karmaşıklığı	.58	.34	.33	-.13	-2.53**	30.83***	6.42*

*p≤ .05, **p≤ .01, ***p≤.001

LGİHDÖ'nün "ayrımcılık karşıtlığı" bileşenini yordayan değişkenleri belirlemek için regresyon analizine dâhil edilen değişkenlerden yaş dışındaki diğer tüm değişkenlerin anlamlı yordayıcı güce sahip oldukları görülmüştür. İlk aşamada, demografik değişkenlerden yalnızca cinsiyetin ($F_{1-303} = 20.63$, $p < .001$) anlamlı yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Ayrımcılık karşıtlığını pozitif yönde yordayan cinsiyet, tek başına varyansın %6'sını açıklamaktadır.

İkinci aşamada denkleme giren grup temelli baskınlık ($F_{2-302} = 35.05$, $p < .001$) ve eşitliğe karşı olma ($F_{3-301} = 28.15$, $p < .001$) değişkenlerinin her ikisi de ayrımcılık karşıtlığı puanlarını pozitif yönde yordamaktadır. Açıklanan toplam varyans sosyal baskınlık yöneliminin bu iki bileşenin katkısıyla birlikte % 22'ye yükselmiştir.

Üçüncü aşamada denkleme giren sistemi meşrulaştırma değişkeninin ($F_{4-300}=36.27, p<.001$) pozitif yöndeki yordayıcı etkisi ile birlikte açıklanan varyans % 33'e yükselmiştir. Son olarak, ayrımcılık karşıtlığı puanlarını negatif yönde yordadığı belirlenen yükleme karmaşıklığının da ($F_{5-299}=30.83, p<.001$) katkısıyla birlikte açıklanan toplam varyans % 34'e ulaşmaktadır.

3.5.3. Sivil Hak ve Özgürlükleri Yordayan Değişkenler

LGİHDÖ'nün diğer bileşeni olan “sivil hak ve özgürlükler”i yordayan değişkenleri belirlemek için de aşamalı (stepwise) hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada etkilerini kontrol etmek için yaş ve cinsiyet değişkenleri, ikinci aşamada sosyal baskınlık yönelimi bileşenleri, üçüncü aşamada sistemi meşrulaştırma ve son aşamada ise yükleme karmaşıklığı denkleme dâhil edilmiştir. Bu analize ilişkin bulgular Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8. *Sivil Hak ve Özgürlükleri Yordayan Değişkenler*

Değişkenler	R	R ²	Uyarlanmış R ²	Beta	t	F	F Değişim
I. Aşama							
1. Cinsiyet	.27	.07	.07	.07	1.53	23.32***	23.32***
2. Yaş	.30	.09	.08	.10	2.29*	15.12***	6.50**
II. Aşama							
4. SBY - Grup Temelli Baskınlık	.53	.28	.27	.29	4.82***	38.61***	77.88***
5. SBY – Eşitliğe Karşı Olma	.54	.29	.28	.04	0.72	30.64***	5.14*
III. Aşama							
5. Sistemi Meşrulaştırma	.63	.39	.38	.34	6.86***	38.96***	51.58***
IV. Aşama							
6. Yükleme Karmaşıklığı	.64	.41	.40	-.13	-2.78**	34.48***	7.70**

*p≤ .05, **p≤ .01, ***p≤.001

Regresyon analizine ilk aşamada dâhil edilen cinsiyet ($F_{1-303}=23.32$, $p<.001$) ve yaş ($F_{2-302}=15.12$, $p<.001$) demografik değişkenleri sivil hak ve özgürlükler alt bileşeni için de yordayıcı etkilere sahiptir. Bağımlı değişkeni pozitif yönde yordayan cinsiyet varyansın % 7'sini açıklarken, yine pozitif yönde yordayıcı güce sahip yaşın % 2'lik katkısıyla birlikte bu aşamada denkleme katılan iki değişken birlikte varyansın % 9'unu açıklamaktadır.

İkinci aşamada analize dâhil edilen sosyal baskınlık yönelimi bileşenleri olan grup temelli baskınlık ($F_{3-301}=38.61$, $p<.001$) ve eşitliğe karşı olma ($F_{4-300}=30.64$, $p<.001$), sivil hak ve özgürlükleri pozitif yönde yordamakta ve açıklanan toplam varyansı %29'a çıkarmaktadır.

Sitemi meşrulaştırma değişkeni de ($F_{5-299} = 38.96, p < .001$), sivil hak ve özgürlükleri pozitif yönde yordamakta ve açıklanan varyansa %10'luk bir katkı sağlamaktadır. Sistemi meşrulaştırma ile %39'a yükselen açıklanan toplam varyans, yükleme karmaşıklığının ($F_{6-298} = 34.48, p < .001$) negatif yöndeki yordayıcı etkisi ile birlikte %41'e ulaşmıştır.

3.6. Cinsiyet ve Eşcinsel Bir Arkadaşa Sahip Olma Değişkenlerine İlişkin

Gruplar Arası Karşılaştırma Sonuçları

Cinsiyet ve eşcinsel bir arkadaşına sahip olup olmamanın ayrımcılık karşıtlığı, sivil hak ve özgürlükler, eşitliğe karşı olma, grup temelli baskınlık, sistemi meşrulaştırma, yükleme karmaşıklığı ve LGİHDÖ-İHDÖ farkı değişkenlerinden alınan puanlar üzerinde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığını belirlemek amacıyla 2 (kadın/erkek) X 2 (eşcinsel arkadaş var/yok) faktöriyel desenine uygun MANOVA gerçekleştirilmiştir.

Yapılan MANOVA sonucunda bağımlı değişkenler üzerinde hem cinsiyetin (Wilks Lambda= .87, $p < .001$), hem de eşcinsel bir arkadaşına sahip olmanın (Wilks Lambda= .82, $p < .001$) temel etkileri anlamlı bulunmuştur. Buna karşılık, hiçbir bağımlı değişken üzerinde cinsiyet ve eşcinsel arkadaşına sahip olma ortak etkisi anlamlı değildir.

Cinsiyet temel etkisi, LGİHDÖ'nün alt boyutları olan ayrımcılık karşıtlığı ($F_{(1-301)} = 22.35, p < .001, \eta^2 = .07$) ve sivil hak ve özgürlükler ($F_{(1-301)} = 25.24, p < .001, \eta^2 = .08$); SBYÖ'nün bileşenleri olan eşitliğe karşı olma ($F_{(1-301)} = 11.35, p < .001, \eta^2 = .04$) ve grup temelli baskınlık ($F_{(1-301)} = 33.38, p < .001, \eta^2 = .10$); sistemi meşrulaştırma

($F_{(1-301)}=7.77$, $p<.01$, $\eta^2= .02$); yükleme karmaşıklığı ($F_{(1-301)}=14.16$, $p<.001$, $\eta^2= .04$) ve LGİHDÖ-İHDÖ Fark ($F_{(1-301)}=3.76$, $p<.05$, $\eta^2= .01$) değişkenleri üzerinde anlamlıdır.

Eşcinsel bir arkadaşına sahip olma temel etkisi ise, ayrımcılık karşıtlığı ($F_{(1-301)}= 55.34$, $p<.001$, $\eta^2= .15$) ve sivil hak ve özgürlükler ($F_{(1-301)}= 56.90$, $p<.001$, $\eta^2= .16$); eşitliğe karşı olma ($F_{(1-301)}= 5.22$, $p<.05$, $\eta^2= .02$) ve grup temelli baskınlık ($F_{(1-301)}= 5.72$, $p<.05$, $\eta^2= .02$); sistemi meşrulaştırma ($F_{(1-301)}=17.46$, $p<.001$, $\eta^2= .05$) ve LGİHDÖ-İHDÖ Fark ($F_{(1-301)}= 15.33$, $p<.001$, $\eta^2= .05$) değişkenleri üzerinde anlamlıdır. Yükleme karmaşıklığı için eşcinsel bir arkadaşına sahip olup olmamanın anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Belirtilen değişkenler açısından hem kadınlar ve erkekler hem de eşcinsel arkadaşları olan ve olmayan katılımcılar arasında bulunan farklılıklar Tablo 3.9.'da verilmiştir.

Tablo 3. 9. *Cinsiyet ve Eşcinsel Bir Arkadaşa Sahip Olma Grupları İçin Bağımlı*

Değişkenlere Ait Ortalamalar

Değişkenler	$\bar{X}$ (SS)			
	Kadın	Erkek	Eşcinsel Arkadaş Var	Eşcinsel Arkadaş Yok
Ayrımcılık Karşıtlığı	1.57 (0.69)	1.97 (0.82)	1.44(0.51)	2.04 (0.87)
Sivil Hak ve Özgürlükler	2.04 (0.83)	2.53 (0.88)	1.89 (0.66)	2.60 (0.95)
Eşitliğe Karşı Olma	1.84 (1.00)	2.31 (1.44)	1.87(1.08)	2.18 (1.31)
Grup Temelli Baskınlık	2.16 (0.99)	2.95 (1.37)	2.29 (1.11)	2.64 (1.29)
Sistemi Meşrulaştırma	1.81 (1.01)	2.17 (1.16)	1.71 (0.86)	2.22 (1.23)
Yükleme Karmaşıklığı	5.52 (0.85)	5.12(0.88)	5.46 (0.84)	5.26 (0.92)
LGİHDÖ-İHDÖ Fark	0.36 (0.73)	0.54 (0.85)	0.26 (0.60)	0.62 (0.78)

Koyu renk ile yazılan ortalamalar arasındaki fark anlamlıdır. Standart Sapma değerleri ortalamaların yanında parantez içinde verilmiştir

Tablo 3. 9.'da görüleceği gibi, kadınların sivil hak ve özgürlükler, ayrımcılık karşıtlığı ve LGİHDÖ-İHDÖ fark puanları erkeklerinkinden daha düşüktür. Bu sonuç, kadınların eşcinsel bireylerin insan haklarını hem sivil hak ve özgürlükler hem de ayrımcılık karşıtlığı bileşenleri açısından erkeklere kıyasla daha fazla desteklediklerine işaret etmektedir. Aynı zamanda, kadınlar erkeklere kıyasla genel insan haklarına ve eşcinsel insan haklarına birbirine daha yakın bir düzeylerde destek vermektedir. Kadınların ayrıca, sosyal baskınlık yönelimi (hem eşitliğe karşı olma

hem de grup temelli baskınlık bileşenleri için), sistemi meşrulaştırma puanları erkeklerden daha düşük, yükleme karmaşıklığı puanları ise daha yüksektir. Diğer bir deyişle, erkeklere kıyasla kadınların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri daha düşük, yükleme karmaşıklığı düzeyleri ise daha yüksektir.

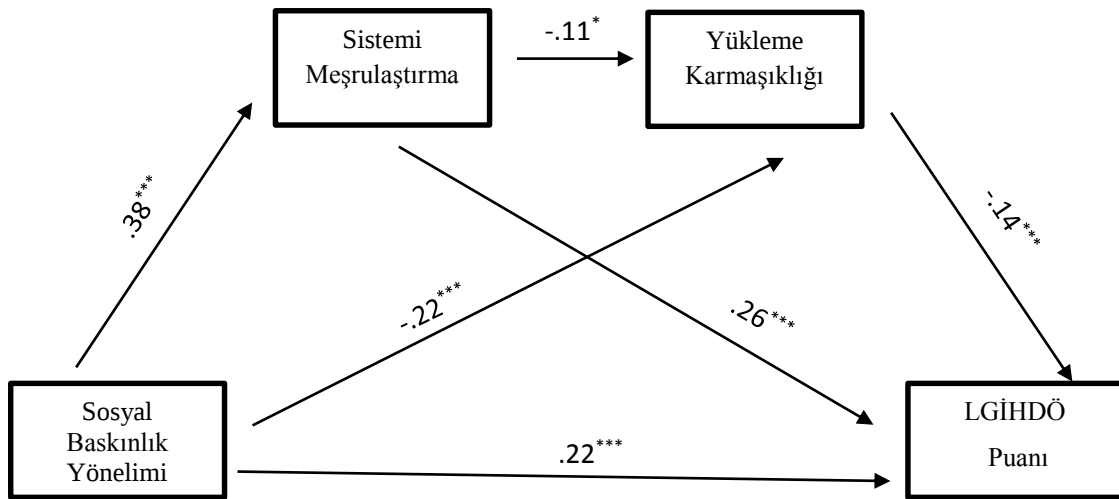
Tablo 3.9.'dan da anlaşılabileceği gibi, eşcinsel bir arkadaşına sahip olanlar LGİHDÖ'nün iki alt boyutu için de daha yüksek destek düzeyine (daha düşük puana) sahiptir ve LGİHDÖ-İHDÖ puanları birbirine daha yakındır. Diğer taraftan, eşcinsel bir arkadaşına sahip olmayan katılımcıların sosyal baskınlık yönelimleri (her iki bileşen için de) ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri daha yüksektir.

3.7. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Eşcinsel İnsan Haklarına Destek Düzeyi Arasındaki İlişkide Sistemi Meşrulaştırma ve Yükleme Karmaşıklığı Değişkenlerinin Aracı Rollerine İlişkin Model

Araştırmada sınanan hipotezlerden biri sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasındaki ilişkide yükleme karmaşıklığının aracı rol oynadığıdır. Bu hipotezde sistemi meşrulaştırma sürecinde kalıp yargı kullanımının bilişsel yönünden yola çıkılarak yükleme karmaşıklığının etkisi ele alınmıştır. Sosyal baskınlık yöneliminin de sistemi meşrulaştırıcı bir ideoloji olarak kabul edildiği görüşü (Jost ve diğer., 2004; Jost ve Hunyady, 2005) benimsenmiş ve bu bağlamda yükleme karmaşıklığının sosyal baskınlık yönelimi ve eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasında da aracı bir rol oynayacağı hipotezi kurulmuştur.

Sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenlerinin aracı rolü oynayıp oynamadığını belirlemek amacıyla SPSS üzerinden PROCESS macro (Hayes, 2016) aracılığıyla, örneklemin seçkisiz olarak 1000 kez yeniden örneklemlendirildiği (bootstrap) aracı değişken analizi gerçekleştirilmiştir. Analizde değişkenler arası aracılık ilişkisi PROCESS Multiple Mediation Model 6 (Hayes, 2016) üzerinden test edilmiştir. Şekil 3.1.'de verilen söz konusu modelde, sosyal baskınlık yönelimi (SBY) bağımsız değişken, LGİHDÖ bağımlı değişken, sistemi meşrulaştırma (SM) ve yükleme karmaşıklığı (YK) aracı değişkenlerdir.

Şekil 3.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Eşcinsel İnsan Haklarına Destek Düzeyi Arasındaki İlişkide Sistemi Meşrulaştırma ve Yükleme Karmaşıklığı Değişkenlerinin Aracı Rollerine İlişkin Model.

Standardize edilmemiş *B* değerleri verilmiştir.

* $p < .05$, *** $p \leq .001$

Şekil 3.1.'de takip edilebileceği üzere, tüm değişkenler için doğrudan yordayıcı etkiler anlamlıdır. Modelde, SBY ile LGİHDÖ arasındaki ilişkide hem SM hem de YK değişkenleri üzerinden ayrı ayrı anlamlı dolaylı etkiler, hem de bu iki aracı değişkenin beraber aracı rol oynadığı üçüncü bir dolaylı etki anlamlı bulunmuştur.

Soyal baskınlık yönelimi arttıkça, sistemi meşrulaştırma ($B = .38$, $SE = .05$, $p < .001$, %95 GA [.28, .49]) ve LGİHDÖ puanları artmaktadır (yüksek LGİHDÖ puanları düşük eşcinsel insan haklarına destek düzeyi anlamına gelmektedir) ($B = .22$, $SE = .04$, $p < .001$, %95 GA [.15, .29]). Bununla birlikte, LGİHDÖ puanı sistemi meşrulaştırma puanıyla birlikte de artmaktadır ($B = .26$, $SE = .03$, $p < .001$, %95 GA [.19, .33]). Bu ilişkiler temelinde ilk olarak SBY'nin SM'nin aracı rolü üzerinden LGİHDÖ puanı üzerindeki dolaylı etkisi belirlenmiştir ($B = .10$, $SE = .02$, %95 GA [.06, .15]).

Sistemi meşrulaştırmanın LGİHDÖ puanı ile doğrudan ilişkisinin yanı sıra, yükleme karmaşıklığı ile de anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu görülmüştür ($B = -.11$, $SE = .05$, $p = .018$, %95 GA [-.21, -.02]). Bireylerin sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça yükleme karmaşıklıkları düşmektedir. Ek olarak, bireylerin yükleme karmaşıklıkları düştükçe de LGİHDÖ'den daha yüksek puanlar alma eğiliminde oldukları belirlenmiştir ($B = -.14$, $SE = .04$, $p = .001$, %95 GA [-.23, -.06]). Bu ilişkiler temelinde, SBY ile YK arasında SM'nin, SM ile LGİHDÖ arasında da YK'nın aracı etkisi ile iki aracı değişkenin rol aldığı ikinci bir dolaylı etki saptanmıştır ($B = .01$, $SE = .00$, %95 GA [.001, -.01]).

Sosyal baskınlık yöneliminin yükleme karmaşıklığı ile doğrudan ilişkisi de anlamlı bulunmuştur ($B = -.11$, $SE = .05$, $p = .018$, %95 GA $[-.21, -.02]$). Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça yükleme karmaşıklığı düşme eğilimi göstermektedir. Yükleme karmaşıklığı ile LGİHDÖ puanı arasındaki doğrudan ilişki de modele girdiğinde, SBY'nin LGİHDÖ üzerinde YK'nın aracı rol üstlendiği üçüncü ve son dolaylı etkisi saptanmıştır $B = .03$, $SE = .01$, %95 GA $[-.01, .06]$).

BÖLÜM IV

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada temel olarak eşcinsel insan haklarına destek tutumları ile sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, katılımcıların eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri ve genel olarak insan haklarına destek düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ve aradaki bu farkın araştırmanın diğer değişkenler ile ilişkili olup olmadığı sorusuna da cevap aranmıştır. Araştırmada aynı zamanda, katılımcıların eşcinsellerin insan haklarına destek düzeylerini belirlemek için ölçüm aracı olarak kullanılan Ellis ve diğerlerinin (2003) geliştirdiği Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği (Support for Lesbian and Gay Human Rights Scale) Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Bu bölümde öncelikle LGİHDÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması amacıyla gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular, daha sonra araştırmanın temel hipotezlerinin sınanması amacıyla gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular tartışılmaktadır.

4.1. LGİHDÖ'nün Geçerlik ve Güvenirlik Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada katılımcıların eşcinsel insan haklarına destek düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılan LGİHDÖ, Ellis ve diğerleri (2003) tarafından geliştirilmiştir.

Yazarlar, daha önce eşcinsellere, insan haklarına ve ahlaki konulara ilişkin sorunların ele alındığı araştırmalarda kullanılan araçlardan yola çıkarak geliştirdikleri ölçeğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan ve eşcinsellerin sorunlarıyla ilişkilendirilebilecek maddeleri yansıtır olmasına özen göstermişlerdir (Ellis, 2002).

Ellis ve diğerleri (2003), LGİHDÖ için üç faktörlü bir yapı belirlemişlerdir: “Sosyal ve Politik Haklar”, “İfade Özgürlüğü Konuları” ve “Kimliğin Mahremiyeti”. Ölçeği psikometrik olarak tekrar değerlendiren Morrison ve McDermott (2009) ise orijinalinde 25 madde olan ölçeğin 7 maddesini ilgili analizler sonucunda elemiş, 18 maddeden oluşan ve iki faktörlü bir yapıya sahip olan bir ölçüm aracı elde etmişlerdir. Morrison ve McDermott (2009) belirledikleri iki faktörü “Küresel Destek” ve “Eşcinselliğin Yasallığı” olarak isimlendirmişlerdir. Şimdiki çalışmada ise ölçeğin bir maddesi (18. madde) ölçeğin toplam puanı ile yeterli ilişki göstermediği için ölçekten çıkarılmıştır. Yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda ise madde dağılımları önceki iki araştırmayla da benzerlik göstermeyen iki faktörlü bir yapıda karar kılınmıştır. “*Ayrımcılık Karşıtlığı*” olarak adlandırılan ilk faktör “Eşcinselliğin işe alımda ayrımcılık nedeni olmasını gerektirecek hiçbir durum olamaz”, “Tüm işverenler, iş yerlerinde lezbiyenler ve gey erkekler için adil ve olumlu koşullar geliştirmek için çaba göstermelidir.”, “Bir kişinin cinsel yönelimi, o kişinin temel hak ve özgürlüklere erişimini engellememelidir.” gibi maddeler içermektedir. “*Sivil Hak ve Özgürlükler*” olarak adlandırılan diğer faktör ise “Lezbiyenler ve gey erkekler, yürüyüş ve gösterilerde cinselliklerini alenen ve övünerek gösterme hakkına sahip olmamalıdır.”, “Lezbiyen

ve gey çiftlere de heteroseksüel çiftler gibi yasal evlenme izni verilmelidir.” gibi maddeler içermektedir.

Gerçekleştirilen güvenirlik analizleri sonucunda, LGİHDÖ’nün hem bütün olarak, hem de ayrı ayrı alt faktörlerinin oldukça yüksek sayılabilecek iç tutarlığa sahip olduğu görülmüştür.

Ölçeğin ölçüt geçerliğini belirlemek için Ellis ve diğerleri (2003) ile benzer olarak Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği ölçüt olarak kullanılmıştır. Eşcinsel insan haklarının konu edildiği birçok araştırmada da (örneğin, Ellis, 2002; Green ve diğer., 2010; Hettinger ve Vandello, 2014; Morrison ve diğer., 2005) eşcinsellere yönelik tutumların eşcinsel insan haklarına destek tutumları ile ilişkili olarak rapor edilmesi bu seçimde etkili olmuştur. Önceki çalışmalarla benzer olarak burada da eşcinsel insan haklarına destek tutumları, eşcinsellere yönelik tutumlar ile ilişkili bulunmuştur. Bireylerin eşcinsellere yönelik sahip olduğu tutumlar ne kadar olumsuzsa, eşcinsel insan haklarına destek verme eğilimleri de o kadar azalmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında LGİHDÖ’nün 24 madde ve iki boyuttan oluşan, yeterli geçerlik ve güvenirlik değerlerine sahip bir ölçek olduğu görülmüştür. Ölçek için belirlenen faktör yapısı yapılan DFA ile ayrı bir örneklem (araştırmanın temel örnekleme) üzerinde de doğrulanmıştır. Eşcinsellerin insan hakları konusunda ihlal mağduru olma ihtimalleri yüksek olan bir grup oldukları düşünüldüğünde, gelecekte Türkiye’de konuyla ilgili yapılacak sosyal psikolojik araştırmaların artması çözüm üretme süreçlerine katkı sağlamak açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, LGİHDÖ’nün söz konusu araştırmalarda kullanılabilecek işlevsel bir ölçüm aracı olduğu öne sürülebilir. Schwartz (2010), bireylerin eşcinsel

insan haklarına destek düzeylerinin, söz konusu edilen hakkın içeriğine bağlı olarak farklılaşabileceğini belirtmiştir. Yazar, eşcinsel evlilikleri ve eşcinsel çiftlerin evlat edinebilme haklarının konu edildiği çalışmada bireylerin bu iki konuya destek düzeylerinin ibadet sıklıklarına bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemiştir. Craig ve diğerleri (2005) de, Schwartz (2010)'a benzer bir görüş ileri sürmüşlerdir. Craig ve diğerlerine (2005)'ne göre bir birey eşcinsellerin mahremiyetlerine tamamen saygı gösterilmesi gerektiğini savunurken aynı zamanda eşcinsel evliliklerine olumsuz bakıyor olabilir. Başka bir deyişle, bu konuda ikircikli bir tutuma sahip olabilir. Bu yaklaşımlardan yola çıkarak, insanların cinsel azınlıkların haklarına yönelik tutumlarını incelerken, yalnızca birkaç hak yerine haklar konusunda daha kapsayıcı ölçümler almak daha güvenilir olabilir. Bu yönden ele alındığında da, LGİHDÖ'nün Türkçe'ye uyarlanması ilgili konuda ileride yapılacak araştırmalar açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

4.2. Eşcinsel İnsan Haklarına Destek Düzeyi ile Genel Olarak İnsan Haklarına Destek Düzeyi Arasındaki Farkın Tartışılması

Abrams ve diğerleri (2015), herkes için eşitliğin sağlanmasının oldukça önemli olduğunu söyleyen bireylerin durum belirli bazı gruplar temeline indirildiğinde birden söz konusu tutumlarının olumsuzlaşabileceğinden, diğer bir deyişle insan haklarına yönelik tutumlarda bir ikiyüzlülüğün söz konusu olabildiğinden bahsetmişlerdir. Yazarların belirledikleri bu farklılaşmanın yaşandığı konulardan biri eşcinsel haklarıdır. Buradan yola çıkarak, araştırmada cevap aranan sorulardan biri de bireylerin eşcinsel insan haklarına verdikleri destek düzeylerinin,

herhangi bir grup belirtilmeden genel olarak insan haklarına verdikleri destek düzeyinin farklı olup olmadığıdır.

Bulgular, katılımcıların eşcinsel insan haklarına destek düzeylerinin genel olarak insan haklarına verdikleri destek düzeyinden anlamlı olarak daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Abrams ve diğerlerinin (2015) ileri sürdükleri gibi, bu çalışmada da insan haklarına destek düzeyinin bu hakların kimler için konu edildiğine bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Abrams ve diğerleri (2015), eşitliğe en yüksek düzeyde önem verdiğini belirten bireylerde bile ikiyüzlülük diye bahsettikleri bu durumu gördüklerini belirtirken söz konusu bulgunun gruplararası önyargıların ne kadar yaygın ve güçlü olduğunu gösterdiğini de eklemişlerdir. Eşcinsel insan haklarına destek düzeyinin eşcinsellere yönelik tutumlarla yakından ilişkili olduğu, olumlu tutumların yüksek destek düzeyine işaret ettiği bilinmektedir (Ellis ve diğer., 2003, Morrison ve diğer., 2005). Burada da Abrams ve diğerlerinin (2015) belirttiği üzere, eşcinsellere yönelik olumsuz tutumların eşcinsel bireylerin insan haklarının genel olarak insan haklarından ayrı tutulmasına neden olduğu düşünülmektedir.

4.3. Korelasyon Analizine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada sınanan ikinci hipotez hatırlanacağı üzere eşcinsel insan haklarına destek düzeyinin sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri ile negatif yönde, yükleme karmaşıklığı ile pozitif yönde ilişkili olduğu yönündedir. Yapılan korelasyon analizinin sonuçlarına göre eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ile diğer değişkenler arasında belirlenen tüm ilişkiler araştırmanın ilgili

hipotezini desteklemektedir. Burada değişkenler için yapılan ölçümler için tekrar hatırlatmada bulunmak yararlı olabilir. Hipotezde değişkenlerin düzeyinden bahsedilirken, analizlerde kullanılan ölçümlerin yönü nedeniyle bulgular yanıltıcı gözükabilir. Analiz sonuçları değerlendirilirken artan LGİHDÖ (ve İHDÖ) puanlarının düşük destek düzeyine işaret ettiğini akılda tutmak yararlı olacaktır.

Eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ile ilişkili bulunan değişkenlerden biri beklenildiği gibi sosyal baskınlık yönelimidir. Sosyal baskınlık kuramına göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler bazı grupların diğerlerinden daha üstün olduğu inancıyla gruplar arası hiyerarşileri sürdürme arzusundadırlar (Pratto ve diğer., 1994). Bu arzu, tüm insanların eşit olduğuna vurgu yapan insan haklarının desteklenmesi ile taban tabana ters düşmektedir. Sosyal baskınlık kuramında sözü edilen hiyerarşik yapı açısından bakıldığında, heteroseksüellerden oluşan örneklem grubunun toplumsal hiyerarşideki konumlarının eşcinsellerinkinden daha yüksek olduğu söylenebilir. Eşcinsel insan haklarının yeterince korunmuyor oluşu onların bu baskın konumlarını sürdürmelerine hizmet ettiği için heteroseksüel katılımcıların söz konusu hakları desteklemiyor olmaları beklenebilir. Bu beklentiyle uyumlu olarak araştırmada, sosyal baskınlık yönelimi arttıkça eşcinsel insan haklarına destek düzeyinin düştüğü görülmektedir. Daha önceki araştırmalarda da, yüksek sosyal baskınlık yöneliminin düşük düzeyde insan hakları desteği (Göregenli ve diğer., 2012; McFarland ve Mathews, 2005; Stellmacher ve diğer., 2005) ve düşük düzeyde eşcinsel insan haklarına destekle (Abrams ve diğer., 2015; Morrison ve diğer., 2005; Morrison ve McDermott, 2009; Poteat ve Mereish, 2012) ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ile negatif yönde ilişkiye sahip olduğu belirlenen bir diğer değişken sistemi meşrulaştırmadır. Katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça eşcinsel insan haklarına destek düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere, Türkiye eşcinsel insan hakları konusunda yasal açıdan ve bireylerin tutumları açısından henüz olumlu değerlendirilebilecek bir düzeyde değildir. Bu açıdan bakıldığında, LGİHDÖ'nün neredeyse tüm maddeleri ya var olan sisteme yönelik bir değişimi içermekte ya da değişim süreçlerini onamaktadır. Katılımcıların sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça eşcinsel insan haklarını destekleme eğilimlerinin azalması, sistemi meşrulaştırma düzeyi yüksek olan bireylerin sistemin eşcinsel bireyler için daha iyi hale gelmesi yönünde değişmesi fikrine karşı olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Sistemi meşrulaştırma düzeyi ile eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki doğrudan ilişkinin araştırıldığı çalışmalara çok rastlanılmasa da Blenner (2015), sistemi meşrulaştırıcı inançları olan bireylerin eşcinsel evlilikleri ve eşcinsellerin barınma haklarına ilişkin konularda daha az destekçi olduklarına dair bulgular sunmuştur. Göregenli ve Karakuş (2012) da, yüksek sistemi meşrulaştırma düzeyinin yüksek homofobi düzeyi ve insan haklarına yönelik olumsuz tutumlarla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Eşcinsellere ve eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlardan bahsederken öne çıkan değişkenlerden bir diğeri eşcinselliğin nedenine yapılan yüklemelerdir (Haider-Markel ve Joslyn, 2008; Raiz, 2006; Sakallı, 2002a; Şah, 2012; Wood ve Bartowski, 2004). Bu bilgidен yola çıkılarak hazırlanan ve araştırmanın ikinci hipotezinde sözü edilen bir diğer ilişki de eşcinsel insan haklarına destek düzeyinin yükleme karmaşıklığı ile birlikte artacağıdır. Araştırmanın ilgili bulgusu bu hipotezi

doğrulanmıştır. Yükleme karmaşıklığı ile birlikte bireylerin eşcinsel insan haklarına destek düzeyleri artmaktadır. Önceki çalışmalara bakıldığında eşcinselliği genetik gibi kontrol edilemeyen nedenlere yükleyenlerin eşcinsel insan haklarına yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğu görülürken (Haider-Markel ve Joslyn, 2008; Tygart, 2000), bunu bir seçim (Raiz, 2006) ya da sosyal öğrenme ile edinilen bir davranış olarak görenlerin (Costa ve diğer., 2014) tutumlarının daha olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Yükleme karmaşıklığı düzeyi yüksek olan bireylerin nedensel yüklemeler yaparken birçok olasılığı değerlendirme, bu olasılık zincirleri arasında daha kolay bağlantı kurma ve davranışı dışsal, kontrol edilemeyen nedenlerin bir işlevi olarak görebilme eğilimleri (Paker, 2004), eşcinselliği genetik ya da biyoloji gibi kontrol edilemeyen bir nedene yükleme olasılıklarını yükseltiyor, dolayısıyla eşcinsel insan haklarına yönelik desteklerini artırıyor olabilir.

Araştırmanın üçüncü hipotezi olan eşcinsel insan haklarına ve genel insan haklarına destek düzeyleri arasındaki farkın, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma ile birlikte artacağı yönündeki beklenti de büyük ölçüde doğrulanmıştır. Söz konusu fark yalnızca, sosyal baskınlık yöneliminin eşitliğe karşı olma bileşeni ile ilişkili bulunmamıştır. Abrams ve diğerleri (2015), insan hakları konusunda bireylerin tutumlarının hakları konu edilen gruplara göre farklılaştığını, bu tutarsızlığın ise bazı grupların sahip olunan sosyal güce ve konuma tehdit olarak algılanmasından kaynaklanıyor olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, bu varsayımla örtüşmektedir. Bireylerin grup temelli baskınlık yönelimleri ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri arttıkça, eşcinsel insan haklarını genel olarak insan hakları kavramından ayrı değerlendirme eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Örneklem grubunu heteroseksüeller, başka bir deyişle baskın ve

avantajlı konuma sahip grup üyeleri oluşturmaktadır. Grup temelli baskınlık yönelimleri yüksek olan bireylerin, belki de başka bir sınıflandırma temelinde aynı zamanda düşük statülü ve dezavantajlı bir grubun da üyesi olmaları olasıdır.

Dolayısıyla herhangi bir grup işaret edilmediğinde insan haklarına görece olarak daha olumlu tutumlar sergilerken, eşcinseller gibi üzerlerinde baskı kurdukları, dezavantajlı bir grup söz konusu olduğunda onlara verilecek hakların güç dengesini ve dolayısıyla sistemi değiştireceğinden endişeleniyor olabilirler. Bu ise, onların destek tutumlarına olumsuz yansıyor olabilir.

Önceki birçok bulgu (Ho ve diğer., 2015; Jost ve Thompson, 2000; Jylha ve Akrami, 2015; Kuşdil ve Akoğlu, 2014) ile benzer olarak bu çalışmada da sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri arasındaki pozitif yöndeki ilişki tekrarlanmıştır. Katılımcılar cinsel yönelim temelinde değerlendirildiğinde avantajlı grup üyelerinden oluşmaktadır. Bu bireylerin sistemi meşrulaştırmaları aynı zamanda gruplarının hiyerarşik olarak üstün konumlarını ve sosyal anlamda sahip oldukları baskınlığı da meşrulaştırmaları demektir. Bu durum göz önüne alındığında, sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık düzeylerinin birlikte artıyor olması anlaşılır olmaktadır. Bu ilişkilerden yola çıkılarak sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırmanın da rol oynadığına ilişkin ortaya konulan model Başlık 4.6’da tartışılacaktır.

Yükleme karmaşıklığı da diğer araştırma değişkenleri ile anlamlı ilişkilere sahiptir. Katılımcıların yükleme karmaşıklığı düzeyi artarken, sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık yönelimi düzeyleri düşmektedir. Bu sonuç, Altemeyer (1998)’ın yüklem karmaşıklığı ile sosyal baskınlık yönelimi arasında negatif yönde bir ilişki bulunduğuna ilişkin araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Bu sonuç ayrıca,

çalışmada benimsenen “sistemi meşrulaştırma ve sistemi meşrulaştırıcı bir ideoloji olarak sosyal baskınlık yöneliminin, bilişsel cimrilik ve kalıp yargı kullanma eğilimi dolayısıyla yükleme karmaşıklığı ile ilişkili olabileceği” düşüncesi için de doğrulayıcı görünmektedir.

4. 4. Regresyon Analizlerine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan eşcinsel insan haklarına destek düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek üzere hem LGİHDÖ toplam puanı için, hem de ölçeğin iki bileşeni (Ayrımcılık Karşıtlığı ve Sivil Hak ve Özgürlükler) için ayrı ayrı regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Bağımsız değişkenlerin hem ölçeğin tamamı, hem de alt bileşenleri için aynı yönde ve hemen hemen aynı güçte yordayıcı etkiye sahip oldukları görülmüştür. Öncelikle, eşcinsel insan haklarına destek düzeyi üzerinde yordayıcı gücü olması beklenen tüm değişkenler için sonuçlar anlamlı bulunmuş, dolayısıyla dördüncü hipotez desteklenmiştir.

Beklenildiği üzere, sosyal baskınlık yönelimi eşcinsel insan haklarına destek tutumlarını negatif yönde yordamaktadır. Sosyal baskınlık yöneliminin iki bileşenli yapısının benimsendiği regresyon analizlerinde, hem grup temelli baskınlık hem de eşitliğe karşı olma bileşenlerinin LGİHDÖ’nün tamamı ile onun ayrımcılık karşıtlığı ve sivil hak ve özgürlükler bileşenlerini anlamlı olarak yordadığı anlaşılmaktadır. Heteroseksüellerin baskın ve güçlü grubun üyeleri olduğu düşünüldüğünde, bu bireylerin sosyal baskınlık yönelimleri arttıkça eşcinselleri düşük statülü grup olmaktan çıkarıp cinsel yönelime dayalı hiyerarşik düzeni bozacak olan eşcinsel insan haklarını destekleme konusunda daha olumsuz tutumlara sahip olmaları

şaşırtıcı değildir. Bu sonuç, 4.3. no’lu başlık altında atıfta bulunulan sosyal baskınlık yöneliminin insan haklarına ve eşcinsel insan haklarına yönelik olumsuz tutumlarla ilişkili olduğunu ortaya koyan önceki araştırma bulgularıyla aynı doğrultudadır.

Sistemi meşrulaştırma, eşcinsel insan haklarına destek düzeyini negatif yönde yordamaktadır. Sistemi meşrulaştırma düzeyi yüksek olan bireylerin, eşcinsel bireyleri meşrulaştırdıkları hâlihazırdaki cinsiyet sistemi için tehdit olarak algılamaları büyük olasılıktır. Bu durum, sistemi meşrulaştırma düzeyi arttıkça eşcinsel insan haklarına verilen destek düzeyinin azalmasını anlamaya yardımcı olmaktadır. Sistemi meşrulaştırma ve eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasındaki ilişkiler bir önceki başlık altında tartışıldığı için burada tekrarlanmamıştır.

Yükleme karmaşıklığı da beklentiye uygun olarak eşcinsel insan haklarına destek düzeyini pozitif yönde yordamaktadır. Yine bir önceki başlık altında değinildiği üzere, eşcinselliğin nedenine yapılan yüklemelerin eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlarla ilişkili bulunduğu birçok araştırma vardır. Yükleme karmaşıklığının eşcinsel insan haklarına destek düzeyi üzerindeki yordayıcı gücünün ortaya konulması, bahsi geçen bu araştırma sonuçlarını anlamlandırma açısından da önemlidir. Bireylerin eşcinselliğin nedenine yaptıkları yüklemelerin sahip oldukları yükleme karmaşıklığından etkileniyor olması olasıdır ve bu olasığın izleyen araştırmalarda incelenmesi önerilmektedir.

Yükleme karmaşıklığı eşcinselliğin nedenine yapılan yüklemeler ile ilişkili olabileceği gibi, bu ilişkide diğer bazı sosyal psikolojik değişkenler de rol oynuyor olabilir. Hatırlanacak olursa, giriş bölümünde yükleme karmaşıklığının empati kurma ile ilişkili olduğundan bahsedilmiştir (Joireman, 2004; Reid ve Foels, 2010).

Heteroseksüellerin, eşcinsellerin ayrımcılık nedeniyle yaşadıkları sıkıntılarla özdeşim kurabilmeleri onların eşcinsellerin insan haklarına verdikleri destek düzeyini artıracaktır. Yükleme karmaşıklığının empati ile olan ilişkisi de bu araştırmada elde edilen sonuçlarla ilgili olabilir. Eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar ile yükleme karmaşıklığı arasındaki ilişkinin konu edildiği ileriiki çalışmalarda, eşcinselliğin nedenine ilişkin yapılan yüklemelerle birlikte empatinin de göz önünde bulundurulması belirlenen ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi açısından yararlı olacaktır.

Araştırmanın temel değişkenlerinin yanı sıra cinsiyetin de eşcinsel insan haklarına destek düzeyini yordadığı tespit edilmiştir. Kadın olmak eşcinsel insan haklarına yönelik daha olumlu tutumlara sahip olmakla ilişkilidir. Bu sonuç, 4.5. no'lu başlık altında ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Yaşın, LGİHDÖ toplam puanı ile sivil hak ve özgürlükler bileşeni üzerinde yordayıcı gücü olduğu belirlenmiştir. Genç katılımcılar eşcinsel insan haklarını daha çok destekleme eğilimindedirler. Buna karşın, ayrımcılık karşıtlığı bileşeni üzerinde yaşın anlamlı bir yordayıcı etkisi bulunmamıştır. Yaş konusunda daha önceden elde edilen bulgular çeşitlilik göstermektedir. Ellis ve diğerleri (2003) ile Howting (2012), yaşları büyüdükçe katılımcıların eşcinselleri destekleyici tutumlarının arttığını belirtirken, Wood ve Bartowski (2004) buradaki sonuca benzer olarak, yaşla birlikte bu desteğin azaldığını tespit etmişlerdir. Carrick (2010) de, yaşla birlikte eşcinsel insan haklarına desteğin azaldığına dair bulgular rapor etmiştir. Wood ve Bartowski (2004), yaşın negatif yöndeki yordayıcı etkisinin yanı sıra yaşlıların aynı zamanda daha homofobik ve eşcinseller konusunda daha fazla kalıpyargıya sahip olduklarını da belirtmişlerdir. Burada kullanılan örneklem için de aynı durum söz konusu

olabilir. Giriş bölümünde bahsedildiği üzere, Türkiye’de eşcinsel insan hakları konusundaki gündemin ve olumlu gelişmelerin çok eskilere dayanmıyor olması, katılımcıların yaşları düştükçe bu konudaki tutumlarının görece daha olumlu bir dönemde oluştuğunu akla getirmektedir. Görece de olsa eşcinsellere yönelik daha anlayışlı bir ortamda yetişmiş olmak, daha fazla desteği beraberinde getiriyor olabilir.

4.5. Cinsiyet ve Eşcinsel Bir Arkadaşa Sahip Olma Değişkenlerine İlişkin Gruplar Arası Karşılaştırma Sonuçlarının Tartışılması

Cinsiyetin ve eşcinsel bir arkadaşına sahip olmanın hemen hemen tüm ölçeklerden alınan puanlar üzerinde anlamlı temel etkilere sahip olduğu görülmüştür. Araştırmanın beşinci hipotezi kadınların ve eşcinsel bir arkadaşına sahip olanların eşcinsel insan haklarını daha çok destekleyeceği yönündedir. Cinsiyet grupları açısından hipotez doğrulanmıştır. Kadınlar, eşcinsel insan haklarını erkeklerden daha çok desteklemektedir. Bu sonuç, kadınların daha yüksek destek düzeyine sahip olduklarını ortaya koyan önceki birçok araştırma sonucunu (Brown ve Hegarty, 2005; Brown ve Henriquez, 2011; Eagly, Diekman, Johannesen-Schmidt ve Koenig, 2004; Ellis ve diğer., 2003; Hick ve Lee, 2006; Morrison ve diğer., 2009) tekrarlamaktadır. Ayrıca, kadınların eşcinsel insan haklarına yönelik tutumları ile genel insan haklarına yönelik tutumları arasındaki fark da erkeklerinkine oranla daha azdır. Başka bir deyişle, eşcinsellere yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları bilinen kadınların (Jäckle ve Wenzelburger, 2015; Johnson, Brems ve Alford-Keating, 1997; Sakallı, 2002a; 2002b), eşcinselleri erkekler kadar insan hakları kavramının dışında tutmadıkları da görülmektedir.

Daha önceki çok sayıda araştırmada (Eagly ve diğer., 2004; Etchezahar ve diğer., 2014; Foels ve Pappas, 2004; Sidanius ve diğer., 1994) olduğu gibi, bu araştırmada da erkeklerin sosyal baskınlık yönelimi düzeyi kadınlarınkinden yüksek bulunmuştur. Sosyal baskınlık kuramının “değişmezlik hipotezi” bu cinsiyet farkının kültürel ve durumsal etmenlerle değişmeyeceğini, erkeklerin her zaman ve koşulda kadınlardan daha yüksek düzeyde sosyal baskınlık yönelimine sahip olacağını varsaymaktadır (Sidanius, Pratto ve Bobo, 1994; Sidanius, Levin, Liu ve Pratto, 2000). Değişmezlik hipotezinin temelinde, evrimsel süreçte kadın ve erkekleri üreme konusunda başarıya götüren stratejilerin farklılaşması yatmaktadır (Sidanius ve diğer., 2000). Evrimsel açıdan bakıldığında, ekonomik ve sosyal güce sahip olma erkeğin eş seçimini kolaylaştırmakta ve üreme başarısını artırmaktadır (Buss ve Barnes, 1986). Bu ise, erkeklerin baskın olma ve buna hizmet eden hiyerarşik yapıları sürdürme arzularının her zaman kadınlarınkinden daha fazla olmasına ve söz konusu cinsiyet farkının her koşulda sabit kalmasına neden olmaktadır. Değişmezlik hipotezine uygun olarak bu örnekleme de erkeklerin sosyal baskınlık yöneliminin kadınlarınkinden daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Sonuçlara sistemi meşrulaştırma çerçevesinden bakıldığında ise toplumda avantajlı grup olarak değerlendirilen erkeklerin kadınlara kıyasla sistemi daha fazla meşrulaştırdıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgu önceki araştırma sonuçlarıyla (Dirilen – Gümüş, 2011; Feygina ve diğer., 2010; Yıldırım ve Akgün, 2013) aynı doğrultudadır. Kadınların sistemde hiyerarşik olarak dezavantajlı ve düşük bir konuma sahip olmaları kendilerine avantaj sağlamayan mevcut sistemi erkeklere göre daha az desteklemeleriyle sonuçlanıyor görünmektedir.

Önceki bulgularla (Fletcher ve diğer., 1986; Marsh ve Weary, 1989; Paker, 2004; Tam, Au ve Leung., 2008) benzer olarak, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri erkeklerinkinden daha düşük bulunan kadınların yükleme karmaşıklığı düzeyleri ise erkeklerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Araştırmalar, yüksek yükleme karmaşıklığının sosyal ilişkiler bağlamında daha olumlu özelliklerle (Fast ve diğer., 2008; Sultan ve Hager, 2014) ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek düzeyde yükleme karmaşıklığının, sosyal etkileşimlerin daha çok farkında olmayla ilişkili olduğunu belirten Fletcher ve diğerleri (1986), karmaşık yüklemeler yapmanın ayrıca bir tercih ve motivasyon meselesi olduğunu da ileri sürmüşlerdir. Bu açıdan ele alındığında, kalıpyargısal bir şekilde sosyal olarak daha “iyi” ve “yuva kurucu” olarak sosyal ilişki odaklı olarak algılanan kadınlar (Eagly ve Mladinic, 1994), sosyalleşme sürecinin etkisiyle karmaşık yüklemeleri daha çok tercih ediyor ve bu konuda daha yüksek motivasyon sergiliyor olabilirler.

Görüldüğü üzere, eşcinsel insan haklarına yönelik tutumları yordayan tüm değişkenler açısından cinsiyet farkı vardır. Ayrıca, kadınların daha düşük ortalamaya sahip olduğu değişkenlerle birlikte eşcinsel insan haklarına destek düzeyi düşerken, erkeklerin daha düşük ortalamaya sahip olduğu yükleme karmaşıklığı arttıkça destek düzeyi de artmaktadır. Cinsiyet farkı bu açıdan değerlendirildiğinde, akla eşcinsel insan haklarına destek tutumlarında belirlenen kadın-erkek farklılığının araştırmadaki diğer değişkenlerden de etkileniyor olabileceği gelmektedir. Bu nedenle, ileride yapılacak çalışmalar için, eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar konusundaki cinsiyet farkında sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ya da yükleme karmaşıklığının aracı rolünün araştırılması önerilmektedir.

Çalışmada, eşcinsel bir arkadaşı olan ve olmayan katılımcılar da ölçeklerden alınan puanlar açısından karşılaştırılmış ve bu iki grup arasında yükleme karmaşıklığı dışında diğer tüm değişkenler açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Eşcinsellerle temasın, eşcinsellere yönelik olumlu tutumlarla ilişkili olduğu daha önce birçok araştırma tarafından doğrulanmıştır (Herek ve Gonzalez-Rivera, 2006; Sakallı, 2002b; 2003; Sakallı ve Uğurlu, 2002; 2003; Snively, Kreuger, Stretch, Watt ve Chadha, 2004; Şah, 2012). Bu bulgularla tutarlı olarak, herhangi bir şekilde eşcinsel bireylerle iletişimi olan kişilerin eşcinsel insan haklarını daha çok destekledikleri bilinmektedir (Brown ve Henriquez, 2011; Howting, 2012; Miller ve Chamberlain, 2013; Morrison ve diğer., 2009). Bu doğrultuda hazırlanan araştırmanın dördüncü hipotezi, kadınların yanı sıra eşcinsel bir arkadaşı olanların da eşcinsel insan haklarına daha yüksek düzeyde desteğe sahip olacakları yönündedir ve bu hipotez doğrulanmıştır. Diğer bir ifadeyle, eşcinsellerle temasın eşcinsel insan haklarına destek düzeyi üzerindeki olumlu etkisi burada bir kez daha tekrarlanmıştır.

Allport (1954)'un temas denencesine göre, bir dış grup üyesi ile olumlu temas deneyimi, söz konusu dış gruba yönelik tutumlara olumlu yönde yansımaktadır. Pettigrew (1998) ise, dış grupla temasın arkadaşlık potansiyeli taşımasının dış gruba yönelik tutumların değişmesi açısından önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Gruplararası arkadaşlık, sürekli ve eşit statülü bir temas, kişisel yakınlık, ortak hedefler gibi birçok olumlu özelliği birden içermesi nedeniyle dış gruba yönelik önyargıların kırılması açısından özellikle önemlidir (Pettigrew, Tropp, Wagner ve Christ, 2011). Bu çalışmada da dış gruptan biriyle arkadaşlığın o dış gruba yönelik tutumlar üzerindeki olumlu etkisi bir kez daha belirlenmiştir. Eşcinsel bir arkadaşı

olan katılımcılar LGİHDÖ'nün her iki bileşeni (ayrımcılık karşıtlığı ile sivil hak ve özgürlükler) için de daha yüksek düzeyde destek ortaya koymuşlardır. Eşcinsel bir arkadaşına sahip olma, eşcinsel bireylerin insan hakları konusunda yaşadıkları mağduriyete yakından tanıklık etme, eşcinsellerin sıkıntıları konusunda daha çok bilgi sahibi olma olasılığını arttıracaktır. Bu ise, eşcinsel arkadaşları olan bireylerin, arkadaşlarının sıkıntı yaşadığı bir konuda yapılacak olumlu düzenlemeleri desteklemelerini kolaylaştıracaktır. Benzer şekilde, Wood ve Bartowski (2004), eşcinsel bir bireyle temasın gücü arttıkça eşcinsel bireylere yönelik daha az kalıpyargı kullanma, daha düşük düzeyde homofobi ve eşcinselliğin nedenini daha çok biyolojik nedenlere yükleme eğiliminin arttığını saptamışlardır.

Ayrıca, eşcinsel bir arkadaşları olan katılımcılarda LGİHDÖ-İHDÖ farkı, eşcinsel bir arkadaşları olmayan katılımcılarınkinden daha düşüktür. Daha önce bahsedildiği gibi, eşcinsel bir bireyle arkadaşlık eşcinsellerin ayrımcılık konusunda yaşadıkları sıkıntılara bizzat şahit olma olasılığını beraberinde getirmektedir. Eşcinsel bir arkadaşları olan grubun eşcinsel insan haklarına destek düzeylerinin daha yüksek olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun söz konusu bireylerin arkadaşlık ettikleri kişilerin haklarını genel olarak insan haklarından ayrı değerlendirme olasılıklarını azalttığı öne sürülebilir.

Eşcinsel bir arkadaşına sahip olan ve olmayan katılımcıların, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma puanlarında da anlamlı farklılıklar vardır. Eşcinsel bir arkadaşları olan katılımcıların, hem sosyal baskınlık yönelimi hem de sistemi meşrulaştırma düzeyleri eşcinsel arkadaşları olmayan katılımcılarınkinden daha düşüktür. Kteily ve diğerleri (2011), yüksek düzeyde sosyal baskınlık yöneliminin, insanların arkadaşlarını iç grup üyeleri arasından seçme olasılığını arttırdığını ortaya

koymuşlardır. Benzer şekilde bu çalışmadaki sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan heteroseksüel bireyler de, eşcinsel olduğunu bildikleri biriyle arkadaşlık yapmayı seçmemiş olabilirler. Başka bir deyişle, kendi gruplarının konumunun korunması gerektiğine yönelik inancı yüksek olan bu bireyler, mevcut dengeyi bozmamak adına, dış gruptan olan eşcinseller arkadaşlık etmiyor olabilirler. Ayrıca, önceki araştırmalar sosyal baskınlık yönelimi (Haslam ve Levy, 2006; Licciardello ve diğer., 2014) ve sistemi meşrulaştırma (Göregenli ve Karakuş, 2012) düzeyi yüksek olan bireylerin, eşcinsellere yönelik daha olumsuz tutumlara sahip olma eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bu bireyler, sahip oldukları olumsuz tutumlar nedeniyle de eşcinsel arkadaşlar edinmemiş olabilirler. Üstelik, bir birey arkadaşlık ettiği kişinin ayrımcılığa uğradığını gördüğü sistemi ne kadar meşru görebilir? Bu bakış açısıyla da, eşcinsel bir arkadaşına sahip olan ve olmayan katılımcılar arasında bulunan sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma farklılıklarının akla uygun olduğu söylenebilir.

4.6. Sistemi Meşrulaştırma ve Yükleme Karmaşıklığının Aracı Rollerine İlişkin Modelin Tartışılması

Çalışmada sınanan denencelerden bir diğeri, sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide yükleme karmaşıklığının aracı rol oynadığıdır. Burada, sistemi meşrulaştırmada kalıpyargıların önemi ve kalıpyargılama sürecinde yükleme karmaşıklığının oynadığı düşünülen rolden yola çıkılmıştır. Ayrıca, sosyal baskınlık yönelimi sistemi meşrulaştırıcı bir ideoloji olarak ele alınmış, heteroseksüellerin baskın konumunu sosyal baskınlık yönelimi üzerinden meşrulaştırdıkları varsayılarak yükleme

karmaşıklığının sosyal baskınlık yönelimi için de aracı işlevi göreceği düşünülmüştür. Tüm bu değişkenlerin birbirleri ile olan etkileşimlerini bir arada görebilmek adına, sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek tutumları arasındaki ilişkide hem sistemi meşrulaştırmanın hem de yükleme karmaşıklığının aracılık ettiği bir model test edilmiştir. Modelde yer alan tüm değişkenler arası ilişkiler anlamlı bulunmuş, sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar arasındaki ilişkide yükleme karmaşıklığının ve sistemi meşrulaştırmanın aracılık ettiği 3 dolaylı etki belirlenmiştir.

Modelde öncelikle, sosyal baskınlık yönelimi ve eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasındaki ilişkiye sistemi meşrulaştırmanın aracılık ettiği bir dolaylı etki saptanmıştır. Bu ilişkiye göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, sistemi daha çok meşrulaştırmakta ve bunun bir sonucu olarak eşcinsel insan haklarına daha düşük düzeyde destek vermektedirler. Diğer bir ifadeyle, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan heteroseksüel bireyler, üyesi oldukları grubun hiyerarşik düzendeki baskın konumunu zaten var olması gerektiğine inanarak meşrulaştırmakta, meşru gördüğü bu sistemdeki dengeleri değiştirmeyi öneren eşcinsel insan haklarına yönelik daha olumsuz tutumlara sahip olmaktadır. Jost ve Hunyady (2002)'nin de öne sürdüğü üzere, avantajlı grup üyelerinin sistemi meşrulaştırmaları aynı zamanda kendi gruplarının sistemdeki gücünü meşrulaştırmaları anlamına da gelmektedir. Sosyal baskınlık yöneliminin sistemi meşrulaştırıcı işlevi üzerinden sahip olduğu belirlenen bu dolaylı etki, sosyal baskınlık yönelimini sistemi meşrulaştırıcı bir ideoloji olarak kabul eden önceki çalışmalarla (Jost ve diğer., 2004; Jost ve Thompson, 2000; Jost ve Hunyady, 2005) uyumludur.

Modelde, sosyal baskınlık yöneliminin eşcinsel insan haklarına destek tutumları üzerinde sahip olduğu bir diğer dolaylı etkinin yükleme karmaşıklığının aracılığıyla gerçekleştiği belirlenmiştir. Sosyal baskınlık yönelimi ile yükleme karmaşıklığı arasındaki bu ilişkinin sosyal baskınlık yöneliminin sistemi meşrulaştırıcı işlevinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Şöyle ki, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler, eşcinsel bireylere kıyasla hiyerarşik olarak üstün durumda oldukları bu sistemi meşrulaştırmak amacıyla eşcinsellerin sistemdeki konumuna ilişkin bazı nedensel yüklemeler yapacaklardır. Nitekim sosyal baskınlık yöneliminin sahip olduğu üçüncü dolaylı etki hem sistemi meşrulaştırmanın hem de yükleme karmaşıklığının etkilerini beraber ortaya koymaktadır.

Araştırma sonunda doğrulanan modele göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireyler sistemi daha çok meşrulaştırmakta ve yüksek sistemi meşrulaştırma düşük düzeyde yükleme karmaşıklığını, düşük yükleme karmaşıklığı ise düşük düzeyde eşcinsel insan hakları desteğini yordamaktadır. Bu model, sosyal baskınlık yönelimi ile yükleme karmaşıklığı arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırmanın rol oynadığını da doğrulamaktadır.

Sistemi meşrulaştırma kuramında (Jost ve Banaji, 1994; Jost ve diğer., 2004) meşrulaştırıcı mitler kavramı altında değerlendirilen kalıpyargılar, meşrulaştırma sürecinde önemli yer tutmaktadır. Bireyler, var olan sosyal sistemleri akla uygun hale getirmek amacıyla kalıpyargı kullanımına yönelirler (Jost ve Hunyady, 2002). Kalıpyargılar, avantajlı ve dezavantajlı grupların sistemde var olan konumlarını nedenselleştirme amacıyla kullanılan yüklemeler olarak değerlendirilebilir (Brandt ve Reyna, 2011). Diğer bir deyişle, kalıpyargılar sistemi meşrulaştırma işlevine sahip

nedensel yüklemelerdir. Bu noktada yükleme karmaşıklığının sistemi meşrulaştırma ile ilişkisi daha anlaşılır hale gelmektedir.

De Oliveira ve Dambrum (2007), dezavantajlı bir gruba karşı negatif kalıpyargıları olanların sistemi daha meşru gördüklerini ve toplumun zaten bu gruplara karşı adil olduğunu düşündüklerini ortaya koymuşlardır. Eşcinselliği bir seçim olarak görmek ya da hastalık olarak kabul edip, bir nevi eşcinselliğe olumsuz kalıpyargılar temelinde yüklemeler yapmak, önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi eşcinsellere ve eşcinsel insan haklarına yönelik olumsuz tutumlarla ilişkilidir (Haider-Markel ve Joslyn, 2008; Raiz, 2006; Tygart, 2000; Whitehead, 2009; Wood ve Bartowski, 2004). Önceki bulguların ışığında, sosyal baskınlık yöneliminin eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar üzerindeki, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığının aracılık ettiği dolaylı etkisi şu şekilde açıklanabilir: Görünüşe göre, sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan heteroseksüel bireyler, başka bir deyişle baskın grup üyeleri, avantajlı konumlarını ideal bir hiyerarşik düzenin parçası olarak görmekte ve süregelen bu sistemi meşrulaştırmaktadırlar. Eşcinsellerin dezavantajlı olan konumlarını meşrulaştırdıkları bu süreçte, konuya ilişkin daha basit şemalar kullanarak karmaşık olmayan yüklemeler yapmaları da etkili olmakta, dolayısıyla zaten ayrımcılık olmadığını ya da eşcinsellerin bahsi geçen hakları “hak etmediklerini” düşünmektedirler. Sonuç olarak da eşcinsel insan haklarına daha az destek vermektedirler.

4.7. Araştırmanın Sonuçları

Eşcinsel insan haklarına destek tutumlarının araştırmanın bağımsız değişkenleri ile ilişkilerinin ortaya konulmasının amaçlandığı çalışmada elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir.

1. Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği (LGİHDÖ) Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek “ayrımcılık karşıtlığı” ve “sivil hak ve özgürlükler” adı verilen iki faktörlü bir yapı göstermiştir.

2. Bireylerin sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri artarken yükleme karmaşıklıkları ve eşcinsel insan haklarına destekleri azalmaktadır.

3. Eşcinsel insan haklarına verilen destek düzeyi, genel olarak insan haklarına verilen destek düzeyinden daha düşüktür. Sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyi arttıkça aradaki bu fark da artmaktadır.

4. Eşcinsel insan haklarına yönelik destek düzeyini dindarlık, cinsiyet, yaş, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma negatif yönde, yükleme karmaşıklığı ise pozitif yönde yordamaktadır.

5. Sosyal baskınlık yönelimi ile eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasındaki ilişkide hem sistemi meşrulaştırma hem de yükleme karmaşıklığı aracı etkiye sahiptir. Sosyal baskınlık yönelimi yükseldikçe bireyler sistemi daha çok meşrulaştırmakta, sistemi meşrulaştırma düzeyi arttıkça yükleme karmaşıklığı düzeyi azalmakta, yükleme karmaşıklığının azalmasıyla birlikte eşcinsel insan haklarına verilen destek düzeyi düşmektedir.

6. Eşcinsel insan haklarına kadınlar erkeklerden, eşcinsel bir arkadaşı olanlar eşcinsel arkadaşı olmayanlardan daha çok destek vermektedirler. Ayrıca kadınlar ve eşcinsel bir arkadaşı olanların eşcinsel insan hakları ve genel insan haklarına verdikleri destek düzeyi arasındaki fark da daha azdır.

7. Kadınlar erkeklerle, eşcinsel bir arkadaşı olanlar eşcinsel arkadaşı olmayanlarla karşılaştırıldığında; kadınların ve eşcinsel arkadaşı olanların sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri daha düşüktür. Kadınların yükleme karmaşıklığı düzeyleri ise erkeklerinkinden daha yüksektir.

4.8. Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu araştırmada sıkça ayrımcılığa uğrayan bir grup olan eşcinsellerin insan haklarına yönelik tutumlar ele alınmış ve bu tutumların sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri ile olan ilişkilerinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Bireylerin eşcinsel insan haklarına destek tutumlarını ölçmek amacıyla Ellis ve diğerlerinin (2003) geliştirdiği Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği kullanılmış ve araştırma kapsamında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinalinde artan puanlar düşük destek düzeyine işaret etmektedir ve burada da orijinal haline sadık kalınmıştır. Diğer tüm ölçekler de ise artan puanlar ölçülen değişkenin artan düzeyine işaret etmektedir. Bu durum analizlerden elde edilen bulguların yanlış yorumlanmasına yol açabilir. Örneğin, LGİHDÖ ile sosyal baskınlık yönelimi arasında elde edilen negatif yönde bir ilişki, destek düzeyi ile pozitif yönde bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu nedenle, burada uyarlama çalışması yapıldığı için

orijinal hali kullanılmış olsa da, bundan sonraki çalışmalarda araştırma sonuçlarının daha rahat anlaşılabilmesi açısından LGİHDÖ'den alınacak yüksek puanların yüksek destek düzeyine karşılık gelecek şekilde kullanılması önerilmektedir.

Araştırma örneklemini öğrencilerle sınırlandırılmak istenmemiş ve temsil ediciliği artırmak açısından daha geniş bir yaş ranjı seçilmiştir. Ancak yine de katılımcı grubunu çoğunlukla genç, dindarlık düzeyi düşük, siyasal olarak sol yönelimli bireyler oluşturmaktadır. Ayrıca katılımcıların %65'e yakını eşcinsel insan haklarına destek düzeyi daha yüksek olan kadınlar oluşturmaktadır. İzleyen çalışmalarda demografik özellikleri daha dengeli bir şekilde dağılım gösteren bir örneklem kullanılması sonuçların genellenebilirliğini artıracaktır.

Bu araştırma, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde konu edilen haklardan eşcinsellerin ayrımcılığa uğradıkları ya da uğrama potansiyeli taşıdıkları hakları kapsamlı bir şekilde ele alan bir ölçeği kullanmış olması ve ölçeği Türkçe'ye kazandırmış olması açısından önemlidir. Ancak ölçek yalnızca lezbiyen ve geyleri kapsamaktadır. Bu nedenle araştırma sonuçları yalnızca eşcinsel grubun haklarıyla sınırlandırılmıştır. Oysa bireylerin tutumları farklı cinsel azınlık grupları için farklılaşabilmektedir. Örneğin, veri toplama aşamasında katılımcılardan biri “Biseksüellerle ilgili neden hiçbir soru yok? Zira onları *katiyen* desteklemiyorum” şeklinde bir geri bildirimde bulunmuştur. Konuya ilişkin ileride gerçekleştirilecek çalışmalarda, diğer cinsel azınlık gruplarının haklarına yönelik tutumların da ele alınması, karşılaştırma yapılabilmesi açısından yararlı olacaktır.

Bu araştırma, eşcinsel insan haklarını kapsamlı bir şekilde ele almış olması ve sosyal psikolojik açıdan bireylerin bu konudaki tutumlarına açıklık getirmeye

alışması açısından önem taşımaktadır. Burada ele alınan değişkenlerin yanı sıra, söz konusu destek tutumlarının daha ayrıntılı açıklanabilmesi için önceki alışma (Haider-Markel ve Joslyn, 2013; Hichy ve diğer., 2015; Schwartz, 2010; Tygart, 2000) bulgularından yola çıkılarak, izleyen çalışmalarda siyasal görüş ve yükleme karmaşıklığının yordayıcı gücü üzerinde rol oynuyor olabileceği düşünülen empatinin de dikkate alınması önerilmektedir.

ÖZET

Bu araştırmada cinsel yönelim temelinde bir azınlık grubu olarak sistemde dezavantajlı konuma sahip olan eşcinsellerin insan haklarına yönelik tutumlar ele alınmıştır. Araştırmada örneklem grubu olarak 18-64 yaş arası heteroseksüel bireylerden (N=305; K=193, E=112) ölçüm alınmıştır. Baskın grup üyesi olan bu bireylerin eşcinsel insan haklarına destek düzeyi ile sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada ayrıca katılımcıların genel olarak insan haklarına destek düzeyi ile eşcinsel insan haklarına destek düzeyi arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Katılımcıların eşcinsel insan haklarına yönelik desteklerinin ölçülmesi amacıyla bu çalışma kapsamında Türkçe'ye uyarlanan Lezbiyen ve Gey İnsan Hakları Destek Ölçeği (LGİHDÖ) kullanılmıştır. Geçerlik-güvenirlik analizleri 273 üniversite öğrencisinden (K=183, E=90) oluşan ayrı bir örneklem grubu ile gerçekleştirilen LGİHDÖ, “Ayrımcılık Karşıtlığı” ve “Sivil Hak ve Özgürlükler” adı verilen iki faktörlü bir yapı göstermiştir.

Gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre eşcinsel insan haklarına verilen destek düzeyini yaş, cinsiyet, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma değişkenleri negatif yönde yordarken, yükleme karmaşıklığının pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir. Bu ilişkilere ek olarak, sosyal baskınlık yönelimi ve eşcinsel insan haklarına yönelik tutumlar arasındaki ilişkide sistemi meşrulaştırma ve yükleme karmaşıklığı değişkenlerinin aracı rol oynadığı görülmüştür. Bireylerin eşcinsel insan haklarına yönelik desteklerinin genel olarak insan haklarına verdikleri destek düzeyinden anlamlı olarak daha düşük olduğunun belirlenmesinin yanı sıra,

söz konusu bu farkın sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma ile birlikte arttığı görülmüştür. Ayrıca, kadınların ve eşcinsel bir arkadaşı olan katılımcıların eşcinsel insan haklarına daha yüksek düzeyde destek verdikleri saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: eşcinsel insan hakları, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma, yükleme karmaşıklığı

ABSTRACT

With an approach to homosexuals as a sexual minority group which is considered as disadvantaged in the societal system, this paper aims to examine the relationships between the attitudes of heterosexuals towards homosexual human rights and their level of social dominance orientation, system justification and attributional complexity. Utilizing a sample composed of 305 heterosexual individuals aged 18-64 to assess these relationships, the participants' support for homosexual human rights and for human rights in general were also compared to investigate whether a significant difference exists.

In line with the expectations of the study, regression analysis showed that while age, gender, social dominance orientation and system justification negatively predicts support for homosexual human rights, attributional complexity predicts positively. Moreover, the path analysis revealed that the relationship between social dominance and support for homosexual human rights were mediated by both system justification and attributional complexity. Women and the participants with a homosexual friend were found to have higher levels of support for homosexual human rights. Additionally, the participants' support for homosexual human rights were significantly lower than their support for human rights in general and this difference was positively correlated to social dominance orientation and system justification.

Keywords: homosexual human rights, social dominance orientation,
system justification, attributional complexity

KAYNAKÇA

- Abrams, D., Houston, D. M., Van de Vyver, J., ve Vasiljevic, M. (2015). Equality hypocrisy, inconsistency, and prejudice: The unequal application of the universal human right to equality. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 21(1), 28.
- Ahmed, A. M. ve Hammarstedt, M. (2009). Detecting discrimination against homosexuals: Evidence from a field experiment on the Internet. *Economica*, 76, 588-597. Doi:10.1111/j.1468-0335.2008.00692.x
- Ahmed, A. M., Andersson, L. ve Hammarstedt, M. (2013). Are gay men and lesbians discriminated against in the hiring process? *Southern Economic Journal*, 79(3), 565-585. Doi: 10.4284/0038-4038-2011.317
- Akdaş Mitrani, A. T. (2008). Eşcinsellere yönelik olumsuz tutumlar: Meslek grupları ve ilişkili özellikler . *Adli Bilimler Dergisi*, 7(4), 23-30.
- Akker, H., Ploeg, R. ve Scheepers, P. (2013). Disapproval of homosexuality: Comparative research on individual and national determinants of disapproval of homosexuality in 20 European countries. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(1), 64-86.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge: Addison-Wesley.
- Altemeyer, B. (1998). The other “authoritarian personality”. *Advances in experimental social psychology*, 30, 47-92.

Arslan, C. (2005). Kişilerarası çatışma çözme ve problem çözme yaklaşımlarının yükleme karmaşıklığı açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 75-93.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (28 Aralık 1993). *Disiplinsizlik ve ahlaki durum nedeniyle ayırma*. 11 Nisan 2015,
http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=290&ctg=000002000002000001

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (11 Mayıs 1999). *Disiplinsizlik ve ahlaki durum nedeniyle ayırma*. 11 Nisan 2015,
http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=1316&ctg=000002000002000001

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (18 Mart 2003). *Belli suçlardan mahkumiyet nedeniyle sözleşmenin feshi*. 11 Nisan 2015,
http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_karar_detay.asp?IDNO=3224&ctg=000002000002000006000008

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (2015). *Overwiev 1959-2014*.
http://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592014_ENG.pdf

Aydın, O. (2007). *Hayatın renkleri projesi hukuk ve ayrımcılık raporu*, KAOS GL Derneği, Ankara.

Bahns, A. J. ve Branscombe, N. R. (2010). Effects of legitimizing discrimination against homosexuals on gay bashing. *European Journal of Social Psychology*, 40, 1-9. Doi: 10.1002/ejsp.784

Bernstein, M. ve Kostelac, C. (2002). Attitudes about homosexuality and behaviour toward lesbiand and gay men among police officers. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 18(3), 302-328.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu (2011). *Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity*.
http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/A.HRC.19.41_English.pdf

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu (2013). Herkes özgür ve eşit doğar. *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği*, Birleşmiş Milletler (Türkçe Basım).
http://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqual_Turkish.pdf

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu (2016).
<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Pages/WhatareHumanRights.aspx>

Birnbaum, M. H. (2004). Human research and data collection via the Internet. *Annual Review of Psychology*, 55, 803-832.

Blanchar, J. C., ve Eidelman, S. (2013). Perceived system longevity increases system justification and the legitimacy of inequality. *European Journal of Social Psychology*, 43(4), 238-245.

- Blenner, J. A. (2015). *Sexual Minority Stigma and System Justification Theory: How Changing the Status Quo Impacts Marriage and Housing Equality*. (Yayımlanmamış doktora tezi) University of Nebraska, Nebraska.
- Brandt, M. J., ve Reyna, C. (2011). Stereotypes as attributions. Eleanor L. Simon (Ed.) *Psychology of Stereotypes* (s. 47-80). New York: Nova Science.
- Brown, M. J., ve Henriquez, E. (2011). Support for gay and lesbian civil rights: Development and examination of a new scale. *Journal of homosexuality*, 58(4), 462-475.
- Brown, N., ve Hegarty, P. (2005). Attributing primary and secondary emotions to lesbians and gay men: Denying a human essence or gender stereotyping. *Lesbian and Gay Psychology Review*, 6(1), 14-20.
- Buss, D. M. ve Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 559-570.
- Carrick, K. R. (2010). *A comparasion among healthcare students at the University of Pittsburgh in attitudes about lesbians and gay men and support for lesbian and gay human rights*. (Yayımlanmamış doktora tezi) University of Pittsburgh, Pennsylvania.
- Carroll, A. ve Itaborahy, L. P. (2015). *State sponsored homophobia: a world survey of laws: criminalisation, protection and recognition of same-sex love* (10. Baskı). Cenevre: International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association.
- http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2015.pdf

- Cohrs, J. C., Maes, J., Moschner, B. ve Kielmann, S. (2007). Determinants of human rights attitudes and behavior: A comparison and integration of psychological perspectives. *Political Psychology*, 28(4), 441-469.
- Condorelli, R. (2015). Homosexuality, homophobia and support for lesbians and gay human rights: Relationship between affective and cognitive reaction toward homosexuals: an exploratory study in a South Italian sample. *Quality & Quantity*, 49(4), 1761-1778.
- Costa, P. A., Almeida, R., Anselmo, C., Ferreira, A., Pereira, H. ve Leal, I. (2014). University students' attitudes toward same-sex parenting and gay and lesbian rights in Portugal. *Journal of Homosexuality*, 61(12), 1667-1686.
DOI:10.1080/00918369.2014.951253
- Craig, S. C., Martinez, M. P., Kane, J. G. ve Gainous, J. (2005). Core values, value conflict, and citizens' ambivalence about gay rights. *Political Research Quarterly*, 58(1), 5-17.
- Craig, M. A. ve Richeson, J. A. (2014). Not in my backyard! Authoritarianism, social dominance orientation, and support for strict immigration policies at home and abroad. *Political Psychology*, 35(3), 417-429.
Doi: 10.1111/pops.12078
- Crowson, H. M. (2004) Human rights attitudes: Dimensionality and psychological correlates. *Ethics & Behavior*, (14)3, 235-253.
Doi:10.1207/s15327019eb1403_2
- Crowson, H. M. ve DeBacker, T. K. (2008). Belief, motivational and ideological correlates of human rights attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 148(3), 293-310. Doi:10.3200/SOCP.148.3.293-310

- Çağlar Akoğlu, S. (2014). *Ekolojik ikilemler ve hayvan hakları: Yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve değerler açısından bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çalığışu (2012). Analiz: İnsan hakları algısı araştırması, Türkiye. *Konda Araştırma ve Danışmanlık, İnsan Hakları Algısı Araştırması*.
http://konda.com.tr/tr/raporlar/KONDA_INSAN_HAKLARI_ALGISI_HAZIRAN2012.pdf.
- De Oliveira, P., ve Dambrun, M. (2007). Maintaining the status quo and social inequalities: Is stereotype endorsement related to support for system justification. *Current Research in Social Psychology*, 13(9), 101-121.
- Derryberry, W. P., Snyder, H., Wilson, T. ve Barger, B. (2006). Moral judgment differences in education and liberal arts majors: Cause or Concern? *Journal of College & Character*, 7(4), 1-10.
- Diaz-Veizades, J., Widaman, K. F., Little, T. D. ve Gibbs, K. W. (1995). The measurement and structure of human rights attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 135(3), 313-328.
- Dirilen-Gümüş, Ö. (2011). Differences in system justification in respect to gender, political conservatism, socio-economic status and religious fundamentalism. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 30, 2607-2611
- Dois, W., Spini, D. ve Clemence, A. (1999). Human rights studied as social representations in a cross-national context. *European Journal of Social Psychology*, 29, 1-29.
- Drydakis, N. (2009). Sexual orientation discrimination in the labour market. *Labour Economics*, 16, 364-372.

- Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 684-696.
- Duckitt, J. ve Sibley, C. G. (2009). A dual-process motivational model of ideology, politics, and prejudice. *Psychological Inquiry*, 20, 98-109.
- Duriez, B., Van Hiel, A. Ve Kossowska, M. (2005). Authoritarianism and social dominance in western and eastern Europe: The importance of the socio-political context of political interest and involvement. *Political Psychology*, 26, 299-320.
- Duriez, B. ve Soenens, B. (2009). The intergenerational transmission of racism: The role of right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Journal of Research in Personality*, 43, 906-909.
- Duyan, V. ve Gelbal, S.(2004). Lezbiyen ve geylere yönelik tutum (LGYT) ölçeği: Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *Türk HIV/AIDS Dergisi*, 7(3), 106–112.
- Eagly, A. H., Diekmann, A. B., Johannesen-Schmidt, M. C., ve Koenig, A. M. (2004). Gender gaps in sociopolitical attitudes: a social psychological analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(6), 796-816.
- Eagly, A. H., ve Mladinic, A. (1994). Are people prejudiced against women? Some answers from research on attitudes, gender stereotypes, and judgments of competence. *European Review of Social Psychology*, 5(1), 1-35.

- Ellis, S. J., Kitzinger, C. ve Wilkinson, S. (2003). Attitudes towards lesbians and gay men and support for lesbian and gay human rights among psychology students. *Journal of homosexuality*, 44(1). 121-138.
- Ellis, S. J. (2002). Student support for lesbian and gay human rights: findings from a large-scale questionnaire study. Adrian Coyle (Ed.) ve Celia Kitzinger (Ed.), *Lesbian and gay psychology: new perspectives* (s. 239-254). Oxford: Blackwell.
- European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association(2013). *European Union and LGBT Rights*. 15 Mart, 2015, http://www.ilga-europe.org/home/guide_europe/eu/lgbt_rights.
- Ercan, K. ve Erbaş, Ö. (2002, 22 Haziran). *TSK, 'psikoseksüel bozukluk' sayıyor*. 15 Mart 2015, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=80048>
- Eren, S. ve Ok, Ü. (2009). İnsan hakları ve dindarlık: Bir grup lise öğrencisinin sivil hakları algılama biçimleri üzerine bir araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(2), 75-96.
- Esmer, Y. (2012a). *Türkiye Değerler Atlası 2012*. 3 Ekim 2012, Bahçeşehir Üniversitesi.
- Esmer, Y. (2012b). *Dünya Değerler Araştırması 1981-2011*. 7 Nisan 2012, Bahçeşehir Üniversitesi.
- Etchezahar, E., Prado-Gasco, V., Jaume, L. ve Brussino, S. (2014). Validacion argentina de la escala de orientacion a la dominancia social. *Revista Latinoamericana de Psicologia*, 46(1), 35-43.

Fang, C. Y., Sidanius, J. ve Pratto, F. (1998). Romance across the social status continuum: Interracial marriage and the ideological asymmetry effect.

Journal of Cross-Cultural Psychology, 29(2), 290-305.

Fast, L. A., Reimer, H. M. ve Funder, D. C. (2008). The social behavior and reputation of the attributionally complex. *Journal of Research in Personality*, 42(1), 208-222.

Feygina, I., Jost, J. T. ve Goldsmith, R. E. (2010). System justification, the denial of global warming, and the possibility of “system sanctioned change”.

Personality and Social Psychology Bulletin, 36(3), 326-338.

Doi:10.1177/0146167209351435

Fischer, R., Hanke, K. ve Sibley, C. G. (2012). Cultural and institutional determinants of social dominance orientation: a cross-cultural meta-analysis of 27 societies. *Political Psychology*, 33(4), 437-467. Doi: 10.1111/j.1467-9221.2012.00884.x

Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (2013). *Social cognition: from brains to culture*. Los Angeles: Sage.

Fletcher, G. J. O., Danilovics, P., Fernandez, G., Peterson D. ve Reeder, G. D.

(1986). Attributional complexity: An individual differences measure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(4), 875-884.

Fraser, G., Osborne, D. ve Sibley, C. G. (2015). “We want you in the workplace, but only in a skirt!”: social dominance orientation, gender-based affirmative

action and the moderating role of benevolent sexism. *Sex Roles*, 73, 231-244.

Doi: 10.1007/s11199-015-0515-8

Foels, R. ve Pappas, C. J. (2004). Learning and unlearning the myths we are taught: gender and social dominance orientation. *Sex Roles*, 50, 743-757

Foels, R. ve Reid, L. D. (2010). Gender differences in social dominance orientation: The role of cognitive complexity. *Sex Roles*, 68, 684-692.

Doi:10.1007/s11199-010-9775-5.

Fowers, A. F. ve Fowers, B. J. (2010). Social dominance and sexual self-schema as moderators of sexist reactions to female subtypes. *Sex Roles*, 62, 468-480.

Glick, P., ve Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of personality and social psychology*, 70(3), 491.

Gosling, S. D., Vazire, S., Srivastava, S. ve John, O. P. (2004). Should we trust web-based studies? A comparative analysis of six preconceptions about the internet. *American Psychologist*, 59(2), 93-104.

Göregenli, M., Karakuş, P. ve Bierhoff, H. W. (2012). The values and attitudes toward TEU in a Cross-Cultural Sample. *Psychology Research*, 2(6), 343-360.

Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2012). *Conservatism in Turkish Context: Is it possible to be both conservative and democrat?*. 4th International Conference of Community Psychology, 21-23 Haziran, Barcelona.

- Green, M. S., Murphy, M. J. ve Blumer, M. L. C. (2010). Marriage and family therapists' comfort working with lesbian and gay male clients: The influence of religious practices and support for lesbian and gay male human Rights. *Journal of Homosexuality*, 57(10), 1258-1273.
- Greenwald, A. G. (1980). The totalitarian ego: Fabrication and revision of personal history. *American Psychologist*, 35(7), 603-618.
- Greenwald, A. G. ve Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4-27.
- Güner, U., Kalkan P., Öz, Y., Özsoy E. C. ve Söyle F. (2011). *Türkiye’de cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılığın izlenmesi raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Gürşimşek, I. ve Göregenli, M. (2005). Humanistic attitudes, values, system justification, and control beliefs in a Turkish sample. *Social Behaviour and Personality*, 34(7), 747-758.
- Hackett, J. D., Omoto, A. M. ve Matthews, M. (2015). Human rights: The role of psychological sense of global community. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 21(1), 47-67.
- Haider-Markel, D. P. ve Joslyn, M. R. (2008). Beliefs about the origins of homosexuality and support for gay rights An empirical test of attribution theory. *Public Opinion Quarterly*, 72(2), 201-310.

- Haslam, N., ve Levy, S. R. (2006). Essentialist beliefs about homosexuality: Structure and implications for prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(4), 471-485.
- Hasta, D. ve Karaçanta, H. (2016). Yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve siyasal görüş. *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*.
- Hayes, A. F. (2016). The process macro for SPSS and SAS.
<http://www.processmacro.org/download.html>
- Heaven, P. C. L. (1999). Attitudes toward women's rights: Relationship with social dominance orientation and social identity. *Sex Roles*, 41(7), 605-614.
- Heaven, P. C. L., Conors, J. R. (2001). A note on the value correlates of social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 31, 925-930.
- Heaven, P. C. L., Organ, L., Supavadeeprasit, S. ve Leeson, P. (2006). War and prejudice: A study of social values, right-wing authoritarianism, and social dominance orientation. *Personality and Individual Differences*, 40, 599-608.
- Hebl, M. R., Foster, J. B., Mannix, L. M. ve Dovidio, J. F. (2002). Formal and interpersonal discrimination: A field study of bias toward homosexual applicants. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 815-825.
- Heider, F. ve Simmel, M. (1944). An experimental study of apparent behavior. *The American Journal of Psychology*, 57(2), 243-259.
- Heider, F. (1958). *The Psychology of Interpersonal Relations*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Henry, P. J. ve Saul, A. (2006). The development of system justification in the developing world. *Social Justice Research*, 19(3), 365-378.
Doi:10.1007/s11211-006-0012-x
- Herek, G. M., ve Gonzalez-Rivera, M. (2006). Attitudes toward homosexuality among US residents of Mexican descent. *Journal of Sex Research*, 43(2), 122-135.
- Hettinger, V. E., ve Vandello, J. A. (2014). Balance without equality: just world beliefs, the gay affluence myth, and support for gay rights. *Social Justice Research*, 27(4), 444-463.
- Hick, G. R. ve Lee, T. T. (2006). Public attitudes toward gays and lesbians. *Journal of Homosexuality*, 51(2), 57-77. Doi:10.1300/J082v51n02_04
- Hindriks, P., Verkuyten, M. ve Coenders, M. (2014). Dimensions of social dominance orientation: the roles of legitimizing myths and national identification. *European Journal of Personality*, 28, 538-549.
- Ho, A. K., Sidanius, J., Pratto, F., Levin, S., Thomsen, L., Kteily, N. ve Sheehy-Skeffington, J. (2012). Social dominance orientation: Revisiting the structure and function of a variable predicting social and political attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(5), 583-606.
- Ho, A. K., Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Pratto, F., Henkel, K. E., Foels, R. ve Stewart, A. L. (2015). The nature of social dominance orientation: theorizing and measuring preferences for intergroup inequality using the new SDO7 scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1003-1028.

- Howting, L. (2012). *Attitudes towards lesbians and gay men and support for lesbian and gay human rights: does education have a liberalising effect?* Manchester: University of Salford. <http://hdl.handle.net/2173/576605>
- Human Rights Watch (2008). *Kurtuluşumuz için bize bir yasa gerek: Türkiye’de toplumsal cinsiyet, cinsellik ve insan hakları*. Amerika Birleşik Devletleri: Human Rights Watch.
- Jäckle, S., ve Wenzelburger, G. (2015). Religion, religiosity, and the attitudes toward homosexuality - A multilevel analysis of 79 countries. *Journal of Homosexuality*, 62(2), 207-241.
- Johnson, M. E., Brems, C., ve Alford-Keating, P. (1997). Personality correlates of homophobia. *Journal of Homosexuality*, 34(1), 57-69.
- Joinson, A. (1999). Social desirability, anonymity and internet-based questionnaires. *Behavior Research Methods, Instruments and Computers*, 31(3), 433-438.
- Joireman, J. (2004). Relationships between attributional complexity and empathy. *Individual Differences Research*, 2(3), 197-202.
- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1-27.
- Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (2004). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. Jost, J. T. ve Sidanius (Ed.). *Key Readings in Social Psychology: Political Psychology*. New York and Hove: Psychology Press.

- Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25(6), 881-919.
- Jost, J. T. ve Burgess, D. (2000). Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), 293-305.
- Jost, J. T., Hawkins, C. B., Nosek, B. A., Hennes, E. P., Stern, C., Gosling, S. D. ve Graham, J. (2014). Belief in a just god (and a just society): a system justification perspective on religious ideology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 34(1), 56-81.
- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13(1), 111-153.
- Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Science*, 14(5), 260-265.
- Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: Consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 498-509.
- Jost, J. T., Ledgerwood, A. ve Hardin, C. D. (2008). Shared reality, system justification, and the relational basis of ideological beliefs. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(1), 171-186.

- Jost, J. T., Nosek, B. A. ve Gosling, S. D. (2008). Ideology: It's resurgence in social, personality, and political psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 3(2), 126-136.
- Jost, J. T., Pelham, B. W., Sheldon, O. ve Sullivan, B. N. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: evidence of enhanced system justification among disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, 33, 13-16. Doi: 10.1002/ejsp.127
- Jost, J. T., Petritsis, V., Abrams, D., Sidanius, J., Toorn, J. ve Bratt, C. (2012). Why men (and women) do and don't rebel: Effects of system justification on willingness to protest. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(2), 197-208.
- Jost, J. T. ve Thompson, E. P. (2000). Group-based dominance and opposition to equality as independent predictors of self-esteem, ethnocentrism, and social policy attitudes among African Americans and European Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 209-232.
- Jylha, K. M. ve Akrami, N. (2015). Social dominance orientation and climate change denial: the role of dominance and system justification. *Personality and Individual Differences*, 86, 108-111.
- Kaiser, C. R., Dyrenforth, P. S. ve Hagiwara, N. (2006). Why attributions to discrimination interpersonally costly? A test of system- and group-justifying motivations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(11), 1523-1536.
- Karaçanta, H. (2002). *Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaos GL (2015, 9 Nisan). *2014 LGBT İnsan Hakları İzleme Raporu*.

<http://www.kaosgldernegi.org/yayindetay.php?id=107>

Kay, A. C. ve Jost, J. T. (2003). Complementary justice: Effects of “Poor but Happy” and “Poor but Honest” stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 823-837.

Kay, A. C., Czaplinski, S. ve Jost, J. T. (2009). Left-right ideological differences in system justification following exposure to complementary versus noncomplementary stereotype exemplars. *European Journal of Social Psychology*, 39, 290-298.

Kelley, H. H. (1973). The processes of casual attribution. *American Psychologist*, 28(2), 107-128.

Konda Araştırma ve Danışmanlık (2008). *Türkiye’de Kadınların İnsan Hakları Farkındalığı ve Davranışları Araştırması*

Konda Araştırma ve Danışmanlık (2012). İnsan Hakları Algısı Araştırması
http://konda.com.tr/tr/raporlar/KONDA_INSAN_HAKLARI_ALGISI_HAZIRAN2012.pdf.

Korkman, H. ve Deniz, M. E. (2014). Üniversite öğrencilerinin bazı demografik değişkenlerinin yükleme karmaşıklığı, duygusal zeka ve akıcı zeka çerçevesinde incelenmesi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(2), 14-28.

Kossowska, M., Trejtowicz, M, Lemus, S., Bukowski, M, Van Hiel, A. ve Goodwin, R. (2011). Relationship between right-wing authoritarianism, terrorism threat,

and attitudes towards restrictions of civil rights: A comparison among four European countries. *British Journal of Psychology*, 102, 245-259.

Kteily, N. S., Sidanius, J. ve Levin, S. (2011). Social dominance orientation: Cause or “mere effect”? Evidence for SDO as a predictor of prejudice and discrimination against ethnic and racial outgroups.

Kuşdil, M. E. ve Akoğlu, S. (2014). Relationships among social dominance orientation, social axioms, and values. *Social Behaviour and Personality*, 42(8), 1395-1408.

Lalonde, R. N., Giguere, B., Fontaine, M. ve Smith, A. (2007). Social dominance orientation and ideological asymmetry in relation to interracial dating and transracial adoption in Canada. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38(5), 559-572.

Levin, S., Sidanius, J., Rabinowitz, J. L. ve Federico, C. (1998). Ethnic identity, legitimizing ideologies, and social status: A matter of ideological asymmetry. *Political Psychology*, 19(2), 373-404. Doi: 10.1111/0162-895X.00109

Licciardello, O., Castiglione, C., Rampullo, A., ve Scolla, V. (2014). Social dominance orientation, cross-group friendship and prejudice towards homosexuals. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4988-4992.

Lombardi, E. L., Wilchins, R. A. , Priesing, D. ve Malouf, D. (2002). Gender violence. *Journal of Homosexuality*, 42(1), 89-101.
Doi:10.1300/J082v42n01_05

Marsh, K. L. ve Weary, G. (1989). Depression and attributional complexity.

Personality and Social Psychology Bulletin, 15(3), 325-336.

McFarland, S. (2005). On the eve of war: Authoritarianism, social dominance, and american students' attitudes toward attacking Iraq. *Personal and Social Psychology Bulletin*, 31(3), 360-367.

McFarland, S. ve Mathews, M. (2005). Who cares about human rights? *Political Psychology*, 26(3), 365-385.

Mehta, R., ve Sivadas, E. (1995). Comparing response rates and response content in mail versus electronic mail surveys. *Journal of the Market Research Society*, 37(4), 429-439.

Miller, M. K. ve J. Chamberlain (2013). How religious characteristics are related to attitudes toward GLB individuals and GLB rights. *Journal of GLBT Family Studies*, 9(5), 449-473.

Morrison, T. G., Kenny, P., ve Harrington, A. (2005). Modern prejudice toward gay men and lesbian women: Assessing the viability of a measure of modern homonegative attitudes within an Irish context. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 131(3), 219-250.

Morrison, T. G., Speakman, C., & Ryan, T. A. (2009). Irish university students' support for the human rights of lesbian women and gay men. *Journal of homosexuality*, 56(3), 387-400.

Morrison, T. G. ve McDermott, D. T. (2009). Psychometric properties of the support for lesbian and gay human rights scale. *The Journal of Social Psychology*, 149(2), 263-266. Doi: 10.3200/SOCP.149.2.263-266

Napier, J. L. ve Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals?
Psychological Science, 19(6), 565-572.

O'Brien, K. S., Shovelton, H., ve Latner, J. D. (2013). Homophobia in physical education and sport: The role of physical/sporting identity and attributes, authoritarian aggression, and social dominance orientation. *International Journal of Psychology*, 48(5), 891-899.

Oldmeadow, J. ve Fiske, S. T. (2007). System-justifying ideologies moderate status = competence stereotypes: roles for belief in a just world and social dominance orientation. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1135-1148.

Overbeck, J., Jost, J. T., Mosso, C. ve Flizik, A. (2004). Resistant vs. acquiescent responses to group inferiority as a function of social dominance orientation in the USA and Italy. *Group Processes and Intergroup Relations*, 7(1), 35– 54.

Öz, Y. (2009, 28 Mayıs). “Ahlaksızlar”ın mekansal dışlanması. 15 Mart 2015, <http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=2949>.

Pacilli, M. G., Taurino, A., Jost, J. T. ve Toorn, J. (2011). System justification, right-wing conservatism, and internalized homophobia: Gay and lesbian attitudes toward same-sex parenting in Italy. *Sex Roles*, 65(7-8), 580-595.
Doi:10.1007/s11199-011-9969-5

Paker, K. O. (2004). Bireysel bir farklılık olarak atıf karmaşıklığı: Kavramsal analiz ve ölçek uyarlaması. *Psikoloji Çalışmaları*, 24, 1-24.

Panchapakesan, C., Li, L. ve Ho, S. S. (2014). Research note Examining how communication and demographic factors relate to attitudes toward

- legalization of same-sex marriage in Singapore. *International Journal of Public Opinion Research*, 26(3), 355-368. Doi:10.1093/ijpor/edu023
- Pew Research Center (2007). *Pew Global Attitudes Project: Spring 2007 Survey of 47 Publics*. www.pewglobal.org/files/pdf/258topline.pdf
- Perry, R. ve Sibley, C. G. (2011). Social dominance orientation: Mapping a baseline individual difference component across self-categorizations. *Journal of Individual Differences*, 32(2), 110-116. Doi: 10.1027/1614-0001/a000042
- Perry, R., Sibley, C. G. ve Duckitt, J. (2013). Dangerous and competitive world views: A meta-analysis of their associations with social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *Journal of Research in Personality*, 47, 116-127.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T., Tropp, L. R., Wagner, U. ve Christ, O. (2011). Recent advances on the intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280.
- Phelan, J. E. ve Rudman, L. A. (2011). System justification beliefs, affirmative action, and resistance to equal opportunity organizations. *Social Cognition*, 29(3), 376-390.
- Pope, J. Ve Meyer, R. (1999). An attributional analysis of jurors' judgements in a criminal case: A preliminary investigation. *Social Behaviour and Personality*, 27(6), 563-574. Doi: 10.2224/sbp.1999.27.6.563

- Poteat, V. P., ve Mereish, E. H. (2012). Ideology, prejudice, and attitudes toward sexual minority social policies and organizations. *Political Psychology*, 33(2), 211-224.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M. ve Malle, B. F. (1994). Social Dominance Orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741-763.
- Pratto, F., Liu, J. H., Levin, S., Sidanius, J., Shih, M., Bachrach, H., ve Hegarty, P. (2000). Social dominance orientation and the legitimization of inequality across cultures. *Journal of cross-cultural psychology*, 31(3), 369-409.
- Raiz, L. (2006). College students' support of rights for members of the gay community. *Journal of Poverty*, 10(2), 53-76. Doi: 10.1300/J134v10n02_04
- Reid, L. D. ve Foels, R. (2010). Cognitive complexity and the perception of subtle racism. *Basic and Applied Social Psychology*, 32(4), 291-301.
- Reyna, C., Wetherell, G., Yantis, C. ve Brandt, M. J. (2014). Attributions for sexual orientation vs. stereotypes: how beliefs about value violations account for attribution effects on anti-gay discrimination. *Journal of Applied Social Psychology*, 44, 289-302.
- Roccatto, M. ve Ricolfi, L. (2005). On the correlation between right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Basic and Applied Social Psychology*, 27(3), 187-200.
- Sadler, M. S., Lineberger, M., Correll, J. ve Park, B. (2005). Emotions, attributions, and policy endorsement in response to the september 11th terrorist attacks.

Basic and Applied Social Psychology, 27(3), 249-258.

Doi: 10.1207/s15324834basp2703_6

Sakallı, N. (2002a). Application of the attribution-value model of prejudice to homosexuality. *The Journal of Social Psychology*, 142(2), 264-271.

Sakallı, N. (2002b). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42(3), 53-64.

Sakallı, N. (2003). Pictures of male homosexuals in the heads of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 111-126.

Sakallı, N. ve Uğurlu, O. (2002). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students' attitudes towards homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 42(1), 53-62.

Sakallı, N. ve Uğurlu, O. (2003). The effects of social contact with a lesbian person on the attitude change toward homosexuality in Turkey. *Journal of Homosexuality*, 44(1), 111-119.

Samuelson, W. ve Zeckhauser, R. (1988). Status-quo bias in decision making. *Journal of Risk and Uncertainty*, 1, 7-59.

Schwartz, J. (2010). Investigating differences in public support for gay rights issues. *Journal of homosexuality*, 57(6), 748-759.

- Sibley, C. G., Wilson, M. S. ve Duckitt, J. (2007). Antecedents of men's hostile and benevolent sexism: The dual roles of social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *Personal Psychology Bulletin*, 33(2), 160-172.
- Sidanius, J., Pratto, F. ve Bobo, L. (1994). Social dominance orientation and the political psychology of gender: A case of invariance? *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 998-1001.
- Sidanius, J., Pratto, F. ve Rabinowitz, J. L. (1994). Gender, ethnic status, and ideological asymmetry: A social dominance interpretation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 25(2), 194-216.
- Sidanius, J., ve Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Sidanius, J., Levin, S., Liu, J. ve Pratto, F. (2000). Social dominance orientation, anti-egalitarianism and the political psychology of gender: an extension and cross-cultural replication. *European Journal of Social Psychology*, 34, 41-67.
- Sidanius, J. ve Pratto, F. (2004). Social dominance theory: A new synthesis. Jost, J. T. ve Sidanius (Ed.). *Key Readings in Social Psychology: Political Psychology*. New York and Hove: Psychology Press.
- Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Ho, A. K., Sibley, C. ve Duriez, B. (2013). You're inferior and not worth our concern: the interface between empathy and social dominance orientation. *Journal of Personality*, 81(3), 313-323.

Snively, C. A., Kreuger, L., Stretch, J. J., Watt, J. W. ve Chadha, J. (2004).

Understanding homophobia: Preparing for practice realities in urban and rural settings. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 17(1), 59-81.

Social Policies Gender Identity and Sexual Orientation Studies Association, Kaos GL Association ve International Gay and Lesbian Human Rights Commission (2012). *Human rights violations of lesbian, gay, bisexual and transgender (lgbt) people in Turkey: A shadow report* (Submission to the 106th session of the Human Rights Committee)

Spini, D. ve Doise, W. (1998). Organizing principles of involvement in human rights and their social anchoring in value priorities. *European Journal of Social Psychology*, 28, 603-622.

Stanton, J. (1998). An empirical assessment of data collection using the Internet. *Personnel Psychology*, 51, 709-725.

Stapel, D. A. ve Noordewier, M. K. (2011). The mental roots of system justification: system threat, need for structure, and stereotyping. *Social Cognition*, 29(3), 238-254.

Stellmacher, J., Sommer, G. ve Braehler, E. (2005). The cognitive representation of human rights: Knowledge, importance and commitment. *Peace and conflict: Journal of Peace Psychology*, 11(3), 267-292.

Stellmacher, J. ve Sommer, G. (2008). Human rights education: An evaluation of university seminars. *Social Psychology*, 39(1), 70-80. Doi:10.1027/1864-9335.39.1.70

Sultan, S. ve Hagger, M. (2014). Attributional complexity: A required constituent for social competence among students. *Pakistan Journal of Social Sciences*, 34(1), 131-138.

Swami, V., Nader, I. W., Pietschnig, J., Stieger, S., Tran, U. S. ve Voracek, M. (2012). Personality and individual difference correlates of attitudes toward human rights and civil liberties. *Personality and Individual Differences*, 53, 443-447.

Şah, U. (2012). Eşcinselliğe, biseksüelliğe ve transseksüelliğe ilişkin tanımlamaların homofobi ve LGBT bireylerle tanışıklık düzeyi ile ilişkisi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 32(2), 23-49.

Şahin, N. Z. (2015). İslam hukuku ve insan hakları bağlamında eşcinsellik sorunu. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(62), 507-530.

Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate analysis*. Boston: Allyn and Bacon.

Tam, K. P., Au, A., & Leung, A. K. Y. (2008). Attributionally more complex people show less punitiveness and racism. *Journal of Research in Personality*, 42(4), 1074-1081.

Tilcsik, A. (2011). Pride and prejudice: Employment discrimination against openly gay men in the United States. *American Journal of Sociology*, 117(2), 586-626.

Thomsen, L., Green, E. G. T. ve Sidanius, J. (2008). We will hunt them down: How social dominance orientation and right-wing authoritarianism fuel ethnic

persecution of immigrants in fundamentally different ways. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1455-1464.

Türk Silahlı Kuvvetleri (1986). *Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği*.
http://www.tsk.tr/Content/pdf/insan_kaynaklari/TSK-Saglik-Yetenegi-Yonetmeli.pdf

Tygart, C. E. (2000). Genetic causation attribution and public support of gay rights. *International Journal of Public Opinion Research*, 12(3), 259-275.

UN Human Rights Committee (1994, 4 Nisan). *Toonen v. Australia*. 15 Mart 2015,
<http://www.refworld.org/docid/48298b8d2.html>.

UN News Center (2011, 15 Aralık). *UN issues first report on human rights of gay and lesbian people*. 15 Mart 2015,
<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40743#.VQYBZ46sX9V>.

Vechev, O., Poteat, P. V., ve Schneider, B. (2016). Adolescents' attitudes toward same-sex marriage and adoption in France. *Journal of GLBT Family Studies*, 12(1), 24-45. Doi:10.1080/1550428X.2015.1040530

Waldijk, K. (2001). Towards recognition of same sex partners in European Union Law: Expectations based on trends in national law. Wintemute, R. ve Andenæs, M. T. (Ed.). *Legal recognition of same-sex partnerships: A study of national, European and international law*.
<https://books.google.com.tr/books?id=0X68zQSoWGgC&printsec=frontcover&dq=legal+recognition+of+same+sex+partnerships&hl=tr&sa=X&ei=7wY>

GVbSRAYKGywOOmoCwCA&redir_esc=y#v=onepage&q=legal%20recognition%20of%20same%20sex%20partnerships&f=false

Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R. ve Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science*, 18(3), 267-274.

Whitehead, A. L. (2009). *Sacred rites and civil rights: Religion's effect on attitudes toward same-sex unions and the perceived cause of homosexuality*.

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Baylor University, Texas.

Whitley, B. E., ve Ægisdóttir, S. (2000). The gender belief system, authoritarianism, social dominance orientation, and heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. *Sex Roles*, 42(11-12), 947-967.

Wilkinson, W. W. (2004). Research: Religiosity, authoritarianism, and homophobia: A multidimensional approach. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 14(1), 55-67.

Wood, P. B. ve Bartowski, J. P. (2004). Attribution style and public policy attitudes toward gay rights. *Social Science Quarterly*, 85(1), 58-74.

Wood, P. ve Kardash, C. (2002). Critical elements in the design and analysis on studies of epistemology.

Yavuz, M. F. ve Akdaş Mitrani, T. A. (2008). Erkeklere yönelik cinsel şiddetin özellikleri: Eşcinsel ve heteroseksüel mağdurların karşılaştırılması. *Adli Tıp Dergisi*, 22(1), 1-12.

Yıldırım, N. ve Akgün, S. (2013). Sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin sosyal sistemin meşruiyetine ilişkin algıları, adil dünya inançları ve sosyal baskınlık yönelimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 115-128.

- Yılmaz, V. (2014). Yeni anayasa sürecinde LGBTİ Hakları Hareketi'nin eşit yurttaşlık mücadelesi: çoğunlukçu demokrasiye karşı anayasal demokrasi. Ayhan Kaya (Ed.), *Farklılıkların birlikteliği: Türkiye'de ve Avrupa'da birarada yaşama tartışmaları*. İstanbul: Hiperlink
- Yılmaz, V. ve Demirbaş, H. B. (2015). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde lezbiyen, gey, biseksüel ve trans (LGBT) hakları gündeminin ortaya çıkışı ve gelişimi: 2008-2014. *Alternatif Politika*, 7(2), 230-256.
- Yılmaz, V. ve Göçmen, İ. (2015, Haziran). Türkiye'de lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin sosyal ve ekonomik sorunları araştırmasının özet sonuçları, *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (Research Turkey)*, 4(6), 94-101. <http://researchturkey.org/9142>
- Zhu, L., Kay, A. C. ve Einbach, R. P. (2013). A test of the flexible ideology hypothesis: System justification motives interact with ideological cueing to predict political judgments. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49, 755–758.

EKLER

Ek 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu araştırma; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Derya Hasta danışmanlığında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji yüksek lisans öğrencisi Ecem Erdem tarafından yürütülmektedir. Yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülen bu araştırmanın amacı, Eşcinsel İnsan Haklarına Destek Tutumları ve ilgili bazı değişkenlerin incelenmesidir. Bu amaçla size bazı sorular sorulmaktadır. Hiçbir sorunun ya da ifadenin doğru veya yanlış bir yanıtı yoktur. Önemli olan sizin bu konuda ne düşündüğünüz ve ne hissettiğinizdir. Bu nedenle bütün soruları **yalnızca kendi duygu ve düşüncelerinizi yansıtacak** şekilde içtenlikle cevaplandırmanız araştırmamız için çok önemlidir. Sorulara başkalarının ne düşündüğü ya da genel olarak neyin kabul edildiğine göre değil gerçekten sizin ne yaşadığınız ve hissettiğinize göre yanıt veriniz. Lütfen, anketteki tüm soruları, **ilgili açıklamaları dikkatlice okuyarak ve boş soru bırakmadan** yanıtlayınız.

Ankete verilen yanıtlar toplu olarak değerlendirilecek ve herhangi bir kişisel değerlendirme yapılmayacaktır. Bu nedenle anket üzerine isminizi yazmayınız. Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Ecem Erdem (e-mail:ecem-erdem@hotmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz.

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı ve araştırmanın sonuçlarının bilimsel dergilerde yayınlanmasını kabul ediyorsanız lütfen burayı () işaretleyiniz.

Ek 2. Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek

2. Yaşınız: _____

3. Eğitim durumunuz:

Okuryazar	()	İlkokul	()
Ortaokul	()	Lise	()
Yüksek Okul öğrencisi	()	Yüksek Okul mezunu	()
Üniversite öğrencisi	()	Üniversite mezunu	()
Yüksek lisans öğrencisi	()	Yüksek lisans mezunu	()
Doktora öğrencisi	()	Doktora mezunu	()

- Öğrenci iseniz,

a- Eğitim gördüğünüz üniversiteyi belirtiniz:

.....

b- Okuduğunuz bölümü belirtiniz:

.....

c- Okuduğunuz sınıfı belirtiniz:

.....

- Eğitiminizi tamamladıysanız mesleğinizi

belirtiniz:.....

4. Annenizin eğitim durumu:

Okuryazar	()	İlkokul	()
Ortaokul	()	Lise	()
Yüksek Okul mezunu	()	Üniversite mezunu	()
Yüksek lisans mezunu	()	Doktora mezunu	()

5. Babanızın eğitim durumu:

Okuryazar	()	İlkokul	()
Ortaokul	()	Lise	()
Yüksek Okul mezunu	()	Üniversite mezunu	()
Yüksek lisans mezunu	()	Doktora mezunu	()

6. En uzun süre kaldığınız yerleşim birimini belirtiniz.

() Metropol (İzmir, İstanbul, Ankara)

() Şehir (Lütfen yazınız): _____

() İlçe

() Kasaba

() Köy

7. Nerede yaşıyorsunuz?

() Evde (ailemle birlikte)

() Evde (arkadaşlarımla)

() Akrabamın yanında

() Devlet yurdunda

() Özel yurttta

() Diğer(Lütfen yazınız): _____

8. Çevrenizle karşılaştırdığınızda sosyoekonomik durumunuzu en iyi hangi seçenek yansıtıyor?

() Alt

() Alt-orta

() Orta

() Orta-Üst

() Üst

9. Cinsel yöneliminizi belirtiniz: Eşcinselim - Kendi cinsime ilgi duyuyorum ()
Heteroseksüelim- Karşı cinse ilgi duyuyorum ()
Biseksüelim - Her iki cinse de ilgi duyuyorum ()
Aseksüelim - Hiçbir cinse ilgi duymuyorum ()
Diğer:

10. Siyasal görüşünüzü aşağıdaki ölçek üzerinde belirtiniz.

Aşırı

Aşırı

sağ

sol

1

2

3

4

5

6

7

8

9

11. Kendinizi ne kadar dindar olarak tanımlarsınız? Ölçek üzerinde belirtiniz.

Çok

Hiç dindar

dindarım

değilim

1

2

3

4

5

6

7

8

9

9. Eşcinsel bir akrabanız var mı?

Evet ()

Hayır ()

10. Eşcinsel bir arkadaşınız var mı?

Evet ()

Hayır ()

11. Eşcinsel bir tanıdığınız var mı?

Evet ()

Hayır ()

12. Türkiye’de insan haklarına duyarlılığın

olduğuna inanıyor musunuz?

Evet ()

Hayır ()

13. Siz hiç insan haklarınızın ihlal edildiğini hissettiniz mi?

Evet ()

Hayır ()

Ek 3. Lezbiyen ve Gey İnsan Haklarına Destek Ölçeği (LGİHDÖ)

Aşağıda, lezbiyen ve gey insan haklarına destek tutumlarını yansıttığı düşünülen ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuduktan sonra, o ifadeye ilişkin düşüncenizi ve duygunuzu en iyi yansıtan seçeneği (X) işareti koyarak belirtiniz. Lütfen tüm ifadeleri değerlendiriniz

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Eşcinselliğin işe alımda ayrımcılık nedeni olmasını gerektirecek hiçbir durum olamaz.					
2. Lezbiyenler ve gey erkekler, yürüyüş ve gösterilerde cinselliklerini alenen ve övünerek gösterme hakkına sahip olmamalıdır.					
3. Lezbiyenler ve gey erkekler kendi evlerinin mahremiyetinde, kendi rızalarıyla katıldıkları herhangi bir cinsel eylem türü (örneğin anal ilişki ya da sado-mazoşizm içeren bir ilişki) nedeniyle herhangi bir cezaya çarptırılmamalı ya da tutuklanmamalıdır.					
4. Çocuklara lezbiyenlerin ve gey erkeklerin haklarına saygı duymaları öğretilmelidir.					
5. Bir lezbiyenin ya da gey erkek çalışanın partneri de, heteroseksüel bir çalışanın eşinin yararlandığı hakların aynısından (doğum izni, sigorta kapsamı, seyahat avantajları, emeklilik hakları gibi) yararlanmalıdır.					
6. Lezbiyenlerin ve gey erkeklerin görüşlerini ifade etmesine sadece çoğunluğu rahatsız etmedikleri ya da sınırlandırmadıkları sürece izin verilmelidir.					
7. Hiç kimse, dünyanın hiçbir yerinde lezbiyen ya da gey olduğu gerekçesiyle tutuklanmamalı, gözaltına alınmamalı ya da sınır dışı edilmemelidir.					
8. Eğer bir ülkedeki kültürel değerler ve inançlar lezbiyenlerin ve gey erkeklerin idam edilmesine uygunsa, o ülke lezbiyenleri ve gey erkekleri idam etme hakkına sahip olmalıdır.					
9. Lezbiyenliği ve erkek eşcinselliğini pozitif bir yaşam biçimi olarak gösteren kitaplar, okul kütüphanelerinde özgürce yer almalıdır.					
10. Erkek eşcinsel ilişkinin yasal olduğu düşünülen yaş, heteroseksüel cinsel ilişkinin yasal olduğu yaş ile aynı olmalıdır.					
11. Tüm işverenler, işyerlerinde lezbiyenler ve gey erkekler için adil ve olumlu koşullar geliştirmek için çaba göstermelidir.					
12. Bir lezbiyenin ya da gey erkeğin partneri de, bir heteroseksüel erkek ya da kadının eşinin yararlanabildiği göçmenlik haklarından (sürekli oturma izni ya da vatandaşlık gibi) yararlanabilmelidir.					

13. Bir kişinin cinsel yönelimi, o kişinin temel hak ve özgürlüklere erişimini engellememelidir.					
14. Eğer bir ilkokul öğretmenin lezbiyen ya da gey olduğu ortaya çıkarsa öğretmenlik yapmaya devam etmesine izin verilmemelidir.					
15. Lezbiyen ve gey çiftlere de heteroseksüel çiftler gibi yasal evlenme izni verilmelidir.					
16. Lezbiyenler ve gey erkekler için çalışma ve konut edinme gibi konularda eşit haklar sağlamaya yönelik politikalar çoğunlukla toplumun ahlaki standartlarına zarar vericidir.					
17. Lezbiyen ve gey erkek çiftlerinin şiddete ya da tacize uğrama korkusu olmadan topluluk içinde partnerlerine sevgilerini ifade edebilmeleri kabul edilebilir olmalıdır.					
18. Bir gazete ya da kuruluşun bir kişinin lezbiyen ya da gey olduğunu o kişinin izni olmadan duyurmasında bir sakınca yoktur.					
19. Sosyal psikoloji, eğitim, tarih, edebiyat ve sağlık çalışmaları gibi alanlardaki tüm üniversite müfredatları, açık bir şekilde lezbiyen ve gey bakış açılarını içermelidir.					
20. Bir erkeğin eşcinselliği ya da bir kadının lezbiyenliği, konu doğrudan eşcinsellik yasalarıyla ilişkili olmadığı sürece mahkemelerde dava konusu edilmemelidir.					
21. Toplum, okullarda konuşma yapmak isteyen lezbiyenlerin ve gey erkeklerin etkin bir biçimde eşcinselliği heteroseksüellikle eşdeğer gösterme çabalarını engelleme hakkına sahiptir.					
22. Lezbiyenlik ve erkek eşcinselliği de, ırk, sınıf, cinsiyet ve din gibi politika, kanun ve anlaşmalarda ayrımcılığa karşı koruma altına alınmalıdır.					
23. Tıpkı dini ve siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrayan insanlar gibi, kendi ülkelerinde zulme uğrayan lezbiyenlere ve gey erkeklere de başka bir ülkede sığınma hakkı verilmelidir.					
24. Eşcinsellerin askerlik yapması uygun değildir.					
25. Lezbiyen ve gey çiftler, heteroseksüellerin sahip olduğu tüm ebeveynlik haklarına (evlat edinme, koruyucu ailelik ve doğum hizmetleri gibi) sahip olmalıdırlar.					

Ek 4. Lezbiyen ve Geylere Yönelik Tutum Ölçeği (LGYTÖ) – Gözden Geçirilmiş Kısa Sürüm 1.

Aşağıda, lezbiyen ve geylere yönelik tutumları yansıttığı düşünülen ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuduktan sonra, o ifadeye ilişkin düşüncenizi ve duygunuzu en iyi yansıtan seçeneği (X) işareti koyarak belirtiniz. Lütfen tüm ifadeleri değerlendiriniz

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Erkek eşcinsellerin (geylerin) iğrenç olduğunu düşünüyorum.	()	()	()	()	()
2. Erkek eşcinselliği bir sapkınlıktır.	()	()	()	()	()
3. Erkek eşcinselliği erkeklerdeki cinselliğin doğal bir dışavurumudur.	()	()	()	()	()
4. İki erkek arasındaki seks apaçık yanlıştır.	()	()	()	()	()
5. Erkek eşcinselliği <u>kınanmaması</u> gereken sadece farklı bir yaşam tarzıdır.	()	()	()	()	()
6. Kadın eşcinsellerin (lezbiyenlerin) iğrenç olduğunu düşünüyorum.	()	()	()	()	()
7. Kadın eşcinselliği bir sapkınlıktır.	()	()	()	()	()
8. Kadın eşcinselliği kadınlardaki cinselliğin doğal bir dışavurumudur.	()	()	()	()	()
9. İki kadın arasındaki seks apaçık yanlıştır.	()	()	()	()	()
10. Kadın eşcinselliği <u>kınanmaması</u> gereken sadece farklı bir yaşam tarzıdır.	()	()	()	()	()

Ek 5. İnsan Haklarına Destek Ölçeği (İHDÖ)

Aşağıda, insan haklarına destek tutumlarını yansıttığı düşünülen ifadeler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuduktan sonra, o ifadeye ilişkin düşüncenizi ve duygunuzu en iyi yansıtan seçeneği (X) işareti koyarak belirtiniz. Lütfen tüm ifadeleri değerlendiriniz

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1. Bir kişinin cinsiyeti, dini, etnik kökeni vb. özellikleri, o kişinin temel hak ve özgürlüklere erişimini engellememelidir.					
2. Çocuklara farklı gruplardan (cinsiyet, etnik köken, din gibi) insanların haklarına saygı duymaları öğretilmelidir.					
3. Kişilerin görüşlerini ifade etmesine yalnızca çoğunluğu rahatsız etmedikleri ya da sınırlendirmedikleri sürece izin verilmelidir.					
4. Hiçkimse sırf cinsiyeti, dini ya da etnik kökeni gibi özellikleri nedeniyle tutuklanmamalı, gözaltına alınmamalı ya da sınır dışı edilmemelidir.					
5. Bir ülkedeki kültürel değerler ve inançlar belirli bir grubun (cinsiyet, etnik köken, din gibi) idam edilmesine uygunsa, o ülke söz konusu grubun üyelerini idam etme hakkına sahip olmalıdır.					
6. Tüm işverenler her gruptan (cinsiyet, din, etnik köken gibi) çalışanları için adil ve olumlu koşullar geliştirmek için çaba göstermelidir.					

Ek 6. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği (SBYÖ)

Lütfen aşağıda size verilen ölçeğe her bir maddede belirtilen ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi o ifadenin yanında yer alan rakamlardan birini işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur, önemli olan sizin ne düşündüğünüzdür. Bu nedenle, hiç bir ifadeyi atlamamanız ve ifadeleri samimiyetle değerlendirmeniz son derece önemlidir. Ayrıca, araştırmanın bilimselliği açısından her bir ifade için tek bir seçeneği işaretlemeniz gerekmektedir.

	ÇOK YANLIŞ	←						→	ÇOK DOĞRU
1. Siz ne dersanız deyin, bazı gruplar diğerlerinden daha değerlidir.	1	2	3	4	5	6	7		
2. Bütün gruplara yaşamda eşit şans verilmelidir.	1	2	3	4	5	6	7		
3. Üstün gruplar daha alt düzeyden gruplara egemen olmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7		
4. Hiç bir grup toplumda baskın olmamalıdır.	1	2	3	4	5	6	7		
5. Eğer belirli gruplar yerlerinde dursalardı daha az sorunumuz olurdu.	1	2	3	4	5	6	7		
6. Belirli grupların en üstte, diğer grupların en altta olması belki iyi bir şeydir.	1	2	3	4	5	6	7		
7. Sosyal eşitlik toplumsal hedefimiz olmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7		
8. Bazen diğer gruplar oldukları yerde tutulmalıdırlar.	1	2	3	4	5	6	7		
9. Eğer bütün gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu.	1	2	3	4	5	6	7		
10. Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	1	2	3	4	5	6	7		
11. Grubunuzun istediğini elde edebilmesi için bazen diğer gruplara karşı güç kullanmak gereklidir.	1	2	3	4	5	6	7		
12. Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7		
13. Düşük statülü gruplar yerlerinde kalmalıdırlar.	1	2	3	4	5	6	7		
14. Farklı gruplara eşit davransaydık, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	1	2	3	4	5	6	7		
15. Gelirleri daha eşit hale getirmek için elimizden geleni yapmalıyız.	1	2	3	4	5	6	7		
16. Yaşamda ilerlemek için bazen başka grupları çiğneyip geçmek gereklidir.	1	2	3	4	5	6	7		

Ek 7. Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (SMÖ)

Aşağıdaki ölçekte bulunan her bir soruyu dikkatlice okuyunuz ve sizi (gerçek duygu ve düşüncenizi) en iyi ifade ettiğini düşündüğünüz dereceyi/rakamı işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Az katılmıyorum	Kararsızım	Az Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Genel olarak toplumumuzu adil bulurum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Genelde politik sistemimiz olması gerektiği gibi, doğru biçimde işlemektedir.	1	2	3	4	5	6	7
3. Toplumumuz ciddi biçimde yeniden yapılandırılmaya ihtiyaç duymaktadır.	1	2	3	4	5	6	7
4. Türkiye, dünyada yaşanacak en iyi ülkedir.	1	2	3	4	5	6	7
5. İzlenen çoğu politika, toplumun çoğunluğunun yararınadır.	1	2	3	4	5	6	7
6. Bu toplumda herkes adil bir biçimde, zenginlik ve mutluluktan payına düşeni alır.	1	2	3	4	5	6	7
7. Toplumumuz her yıl daha da kötüye gitmektedir.	1	2	3	4	5	6	7
8. Toplumumuz, insanların genellikle ne hak ederlerse onu alacakları şekilde düzenlenmiştir.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 8. Atıf Karmaşıklığı Ölçeği (YKÖ)

Aşağıdaki ölçekte bulunan her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi (gerçek duygu ve düşüncenizi) en iyi ifade ettiğini düşündüğünüz dereceyi/rakamı işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Az Katılmıyorum	Kararsızım	Az Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. İnsanların davranışlarını analiz etmeyi ve açıklamayı genellikle merak etmem.	1	2	3	4	5	6	7
2. Bir kişinin davranışı için, eğer bir neden bulmuşsam, artık başka neden bulmaya çalışmam.	1	2	3	4	5	6	7
3. Kendi düşünce süreçlerimizi analiz etme ve anlamamanın önemli olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5	6	7
4. İnsanların davranışları üzerindeki etkim hakkında çok düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
5. Bir kişinin tutumları, inançları ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin genellikle basit ve açık olduğunu anlamış bulunuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
6. Eğer insanların gerçekten tuhaf veya olağandışı bir şekilde davrandıklarını görürsem, genellikle bunu onların tuhaf veya olağandışı insanlar oldukları gerçeğine bağlarım ve daha fazla açıklama yapma gereği duymam.	1	2	3	4	5	6	7
7. Yakınımdaki insanların neden bu tür (böyle) insanlar olduklarını anlamak için aile kökenleri ve kişisel geçmişleri hakkında çok düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
8. İnsan davranışının nedenlerinin konuşulduğu tartışmalara girmekten hoşlanmam.	1	2	3	4	5	6	7
9. İnsanların davranışlarının nedenlerinin basit değil karmaşık olduğunu düşünmekteyim.	1	2	3	4	5	6	7
10. İnsanlar hakkında yargılarda bulunduğumda veya davranışları için nedenler öne sürdüğümde, düşünme sürecimin nasıl çalıştığını anlamak ile çok ilgilenirim.	1	2	3	4	5	6	7
11. İnsanların birbirlerini etkileme biçimleri hakkında çok az düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
12. Bir insanın kişiliğini/davranışını anlamak için tutum, inanç ve kişilik özelliklerinin birbirleriyle nasıl bütünleştiğini bilmek önemlidir.	1	2	3	4	5	6	7
13. İnsanların davranışlarını açıklamaya çalışırken sadece kişi üzerinde yoğunlaşırım ve onları etkileyebilecek dışsal etkenleri çok fazla dikkate almam.	1	2	3	4	5	6	7
14. Bir insanın davranışının temel nedeninin geçmişinde yer aldığını sıklıkla görmüşümdür.	1	2	3	4	5	6	7
15. İnsan davranışının nedenlerini veya mantığını analiz etmekten gerçekten zevk alırım.	1	2	3	4	5	6	7
16. İnsan davranışına ilişkin karmaşık açıklamaları, genellikle yararlı olmaktan çok kafa karıştırıcı bulurum.	1	2	3	4	5	6	7
17. İnsan davranışını anlama veya açıklama sürecinde, düşüncemin nasıl işlediğine az yoğunlaşırım.	1	2	3	4	5	6	7

	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Az Katılmıyorum	Kararsızım	Az Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
18.Diğer insanların davranışım üzerindeki etkisi hakkında çok az düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
19.Kişiliğim farklı yönlerinin diğerlerini etkileme biçimi hakkında çok düşünürüm (Ör. İnançların tutumları etkilemesi veya tutumların kişilik özelliklerini etkilemesi).	1	2	3	4	5	6	7
20.Toplumun diğer insanlar üzerindeki etkisi hakkında çok düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
21.Bir insanın davranışını analiz ederken, nedenlerin sıklıkla geçmişe, zaman zaman yıllar öncesine uzanan bir zincir oluşturduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
22.İnsan davranışını anlamaya gerçekten meraklı değilim.	1	2	3	4	5	6	7
23.İnsan davranışı için basit açıklamaları karmaşık olanlara tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
24.Davranışım için öne sürdüğüm nedenler bir başkasınınkinden farklı olduğunda, bu sıklıkla beni, açıklamalarıma neden olan düşünme süreçlerimi gözden geçirmeye sevk eder.	1	2	3	4	5	6	7
25. Bir kişiyi anlamak için, onun yakın ilişkide bulunduğu insanları anlamak gerektiğine inanırım.	1	2	3	4	5	6	7
26. İnsan davranışını yüzeysel olarak (göründüğü gibi) ele alma ve davranışın içsel nedenlerini (Örneğin: tutumlar, inançlar v.b.) merak etmeme eğilimindeyim.	1	2	3	4	5	6	7
27. Toplumun davranışlarım ve kişiliğim üzerindeki etkisi hakkında çok düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7
28. Neden bu tür (böyle) bir insan olduğumu anlamak için, kendi aile kökenim ve kişisel geçmişim hakkında çok az düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7